1.

Lith.v.Mulder Leiden.

ÇIVA-BEELD.

DE RUM-SERAMS OP NIEUW-GUINEA

OF

HET HINDUÏSME

IN HET

OOSTEN VAN ONZEN ARCHIPEL

DOOR

Dr. D. W. HORST,
ASSISTENT-RESIDENT M. V.

Met 4 platen.

Uitgegeven ten voordeele der zending onder de Papus.

LEIDEN. — E. J. BRILL.
1893.

BOEKDRUKKERIJ VAN E. J BRILL TE LEIDEN.

INHOUD.

VOORREDE.

De studie over het Hinduïsme in een deel onzer Buitenbezittingen, die ik hiermede op haar eigen beenen de wereld inzend, was oorspronkelijk bestemd om als tijdschriftartikel te verschijnen. Zij maakt dus volstrekt geen aanspraak op volledigheid. Het onderwerp trouwens is zoo rijk, dat, al schreef men er een standaardwerk over, men het niet licht zou uitputten.

Mijn doel zal bereikt zijn, indien het mij gelukt is mijne lezers te overtuigen, dat ook buiten Java, Madura en Bali de sporen van Brahmanisme (Çivaïsme) en Buddhisme, als gevestigde godsdiensten, als voor het grijpen zijn. Immers hierin ligt de reden, waarom de priesters van den Islam niet rusten, alvorens zij ook in de Adat het Hinduïsme vernietigd en daarvoor Mohamedaansch-Arabische gebruiken in de plaats gesteld hebben.

Op een herleving van het Buddhisme, hoe gewenscht ook als dam tegen Islamitisch fanatisme en exclusivisme bestaat weinig kans. Godsdiensten hebben, evenals de geslachten der menschen, hun jeugd, bloeitijd en tijd van verval. Daarom acht ik het een eisch der Humaniteit dat het licht van het Evangelie gebracht worde aan die volksstammen, wier goden door den Islam of het Christendom verjaagd werden, zonder dat hun iets beters in de plaats werd gegeven, ten gevolge waarvan zij thans in volslagen duisternis zitten.

In verband met die zienswijze, bestemde ik de opbrengst van dit werkje voor de zending op Nieuw-Guinea.

Dat ik daarin geen bewijs wil gezien hebben van onvoorwaardelijke ingenomenheid met de wijze, waarop onze zendelinggenootschappen meerendeels arbeiden, spreekt van zelf. Ik heb daarover elders reeds mijn gevoelen gezegd.

Door de welwillendheid van Dr. T. C. L. Wijnmalen, den Secretaris van het Koninklijk Instituut v. d. T. L. en V. v. N. I., werd ik in staat gesteld deze studie met een paar platen te illustree-

ren, waardoor zij aan duidelijkheid heeft gewonnen.

Aan het Bestuur van het Instituut, onder wier nadere goedkeuring die vergunning verleend werd, zij daarvoor mijn dank gebracht.

Door de drukte van mijn ophanden vertrek naar Indië, kon ik aan de correctie der drukproeven niet zooveel tijd wijden als ik wel gewenscht had, zoodat eenige fouten zijn over het hoofd gezien. Daarvoor wordt verschooning gevraagd.

Den lezer heil!

DE SCHRIJVER.

DEN HAAG, 12 October 1893.

LIJST DER PLATEN.

I.

Inleiding.

„Zij spreken van den wilde van onzen tijd alsof hij nu eerst in de wereld was gezonden, vergetende dat hij, als een levende species, waarschijnlijk geen dag jonger is dan wij zelven."

F. Max-Müller.

„Opmerkelijk is het toch dat men in de talen en godsdiensten der verst afgelegen en het minst ontwikkelde volkstammen van den archipel overblijfsels van het Sanskriet en de eigenaardige Hindubèschaving aantreft."

Robidé van der Aa.

Velen van hen, die over de godsdiensten, zeden en gebruiken der Oost-Indische volksstammen licht trachten te ontsteken, voelen zich geroepen den invloed die daarop van Hindusche zijde zou zijn uitgeoefend, òf te verkleinen, òf geheel te negeeren. De gronden waarop men die zienswijze baseert, zijn echter in den regel zwak, en geven geen blijk van bekendheid met het terrein waarop men zich beweegt.

Behalve eene gebrekkige bronnenstudie, is ook

een zekere weerzin tegen al wat met godsdienst in verband staat, het tegenwoordig geslacht eigen, niet vreemd aan deze eenzijdige opvatting in de anthropologie van onzen archipel. Omdat men den godsdienst zelf meent te kunnen missen, ziet men de waarde voorbij die hij, van de vroegste tijden af, als opvoedende kracht voor de volken gehad heeft. Men heeft er geen oog voor, hoe het geheele leven van sommige stammen door den godsdienst beheerscht werd, en hoe, vooral bij Oostersche volken, hun politiek bestaan ten nauwste met hun godsdienst pleegt samen te hangen.

Ook wordt in de verschillende monographiën en handleidingen niet behoorlijk onderscheiden tusschen godsdienst en animisme, tusschen goden en geesten, ofschoon dit onderscheid toch in den regel, bij nadere kennismaking, is te constateeren, zelfs daar waar de goden in diskrediet geraakt zijn, en dientengevolge de goede en kwade geesten hun verloren terrein herwonnen hebben.

Zoowel het letterschrift en de cijferkunst, als de zedeleer en de wetenschap waren in het Oosten het geheim van den priester, en tot hem had men zich te wenden om »een beschaafd mensch" te worden. Vandaar dat de »guru" zulk een hoog standpunt innam en door zijne leerlingen zoo

hoog vereerd werd. Vandaar dat men u ook in onzen archipel nog de graven aanwijst van geliefde leermeesters, wier nagedachtenis men in hooge eere houdt, en bij wier laaste rustplaats de vromen gaarne hun gebed doen.

Maar om dezelfde reden zullen dan ook die volksstammen, bij wie het wel gelukte de leermeesters van den ouden godsdienst te verdrijven, maar die òf onwillig waren zich met een' anderen godsdienst in te laten, òf die door de overwinnaars verder maar aan hun lot werden overgelaten, terugvallen tot bijgeloof en heidendom.

In verband met deze beschouwing houd ik de Papus van Nieuw-Guinea, evenmin als de Dayaks van Borneo, voor primitieve menschen, maar integendeel voor de verbasterde nakomelingen van voorouders, die op een hoogeren beschavingstrap gestaan hebben. Mijne persoonlijke waarnemingen van de zeden en gewoonten van verschillende volksstammen in onzen archipel voerden mij tot dezelfde slotsom, als waartoe H. Spencer in de volgende woorden komt: [1])

»To determine what conceptions are truly primitive would be easy if we had accounts of truly

1) The Principles of Sociology blz. 106.

primitive men. But there are sundry reasons for suspecting that existing men of the lowest types, forming social groups of the simplest kinds, do not exemplify men as they originally were. Probably most of them if not all of them, had ancestors in higher states, and among their beliefs remain some which were evolved during those higher states. While the degradation-theory, as currently held, is untenable the theory of progression taken in its unqualified form, seems to me untenable also. If on the one hand, the notion that savagery is caused by lapse from civilisation is irreconciliable with the evidence, there is on the other hand, inadequate warrant for the notion that the lowest savagery has always been as low as it is now. It is quite possible and I believe highly probable that retrogression has been as frequent as progression."

Ik heb mij in deze studie tot taak gesteld aan te toonen, dat ook in het Oostelijk deel van onzen archipel, evenals in het Westen, overal sporen van den godsdienst der Indiërs worden aangetroffen, zoowel in de zeden en gebruiken als in de godsdienstige voorstellingen en handelingen der inboorlingen. Een bezoek, eenige jaren geleden aan Nieuw-Guinea gebracht, en hetgeen ik aldaar

zag en hoorde van de geheimzinnige rum-serams gaf daartoe de aanleiding.

Het komt mij echter niet onwaarschijnlijk voor dat ook Chineesche immigranten tot verspreiding van Buddhistische denkbeelden in onzen archipel hebben bijgedragen. Daarom zal ik mij in het vervolg bij voorkeur van den algemeenen term Hinduïsme bedienen tot aanduiding van Civaïtische, Brahmaansche en Buddhistische voorstellingen.

Ter vermijding van herhalingen en ten einde daarnaar, bij de vermelding der godsdienstige voorstellingen van de verschillende volksstammen van onzen archipel te kunnen verwijzen, ga hier een beknopt overzicht van den godsdienst der Indiërs vooraf.

In het hoogland van Midden-Àzië [1]) wordt in den regel de wieg der beschaving geplaatst. Die landstreek werd bewoond door het Indo-Germaansche ras, dat zich later over Europa en Azië verspreid heeft. Zij die Azië bevolkten waren de Arya's. Deze splitsten zich in twee takken, waarvan de een zich in Perzië vestigde en de andere

1) Vergelijk voor het hiervolgende Dr. G. A. Wilken, Handleiding voor de vergelijkende volkenkunde van Ned. Indië en Sir Will. Wison Hunter: A brief history of the Indian peoples.

het vijfstroomenland van den Penjäb in bezit nam. Van laatstgenoemden tak stammen de Hindu's of Hindu-Ariërs af.

In dat vijfstroomenland, met eenen helderen hemel en eene vruchtbaarheid zonder weerga, kwam het natuurlijk verstand van den mensch als van zelf tot de voorstelling, dat die vruchtbaarheid het gevolg was van eene paring van *Dyaus*, den hemel- of alvader *Dyaus-pitar*, met de aarde *Prthivi*, de almoeder.

Uit de zuiver sexueele vereeniging van deze twee is al het bestaande voortgesproten. Vooral in de meer zuidelijke bergstreken van Dekkan kwam deze gedachte tot volkomen ontwikkeling in den *Çiva* of *lingam* dienst. In den vorm van den *lingam* of *phallus* en de *yoni* of *cteïs* werden de mannelijke en vrouwelijke geslachtsorganen de symbolen van dezen eeredienst. De lingam, meestal een cylindervormige, van boven afgeronde, steenen paal, werd zoowel in de Çiva-tempels als in het open veld opgericht. Veelal wordt hij geplaatst op een hartvormig, plat onderstuk dat van een tuit voorzien is en de vagina of yoni voorstelt. Çiva wordt dus meestal onder den vorm van den lingam vereerd, maar ook dikwijls onder dien van een lingam en yoni in actu copulationis.

Den godsdienst der oude Indiërs leert men vooral uit de Veda's kennen. Deze heilige schriften zijn de *Rig-Veda*, de *Sama-Veda* en de *Yajur Veda*, waaraan later nog de *Atharva-Veda* werd toegevoegd. Hun zedelijk ideaal vindt men beschreven in het wetboek van Manu de *Mânavadharmaçastra*.

In de Veda's wordt over lingamdienst den staf gebroken en daartegen gewaarschuwd. Vermoedelijk was het dus van oorsprong een Scytische eeredienst, dien de Ariërs, bij hunne immigratie in Indië, aldaar aantroffen en waaraan zij, niet bij machte dien uit te roeien, zich genoopt zagen concessies te doen, evenals Christenen en Mohammedanen dit na hen gedaan hebben ten opzichte van de eerediensten die zij wilden verdringen.

Uit de oorspronkelijke vereering van natuurvoorwerpen ontwikkelde zich langzamerhand de aanbidding van *deva*'s of van gepersonifieerde natuurkrachten als goden. Voor den ouden Dyaus trad *Indra*, de god des hemels in de plaats, die vooral als regen- en dondergod werd aangebeden. Hij voert strijd tegen de booze daemonen die de regenwolken tegenhouden, en wordt daarin nu eens bijgestaan door *Rudra* met zijn heir stormgoden, dan weder door *Vishnu*, den god des lichts. Naast

dezen bestond *Agni*, de vuurgod, als ziel en oorsprong van het heelal, middelaar tusschen menschen en goden, en *Varuna*, oorspronkelijk de god van den nachtelijken hemel, later de beheerscher der wateren, vooral van den Oceaan.

Uit dit pantheon ontwikkelde zich langzamerhand de gedachte van een eenig god, van *Brahma*, de heilige geest die het heelal doordringt, de wereldziel, de bron van al wat is, onpersoonlijk, door zich zelf bestaande, hoogste oorzaak van het heelal. Deze leer wordt het Brahmanisme genoemd, en werd als een soort van mysterie door de priesters beoefend en niet aan het volk verkondigd.

Nadat de Ariërs hun zwervend leven gestaakt en zich in vaste woonplaatsen nedergezet hadden, ontstond nu ook het kastenwezen, waarbij de Brahmanen zorg droegen als priesterkaste de voornaamste plaats te erlangen.

Een tweede kenmerk van dezen godsdienst is de leer der wedergeboorte, eene vrucht van het wijsgeerig denken der Brahmanen. De *atman*, d. i. geest of levensvonk, die al wat leeft, dus ook den mensch, bezielt, is slechts een deel van Brahma en daarom bestemd om tot hem terug te keeren. Oorspronkelijk vlekkeloos rein, laat de mensch zich

door de aanlokselen der zinnen verleiden tot zondige handelingen. Daarom kan deze, als hij sterft, niet terstond tot Brahma terugkeeren en zich met hem vereenigen. De atman komt dan op nieuw in den maalstroom des levens, en wordt, naar gelang zijner goede of kwade daden, in gunstiger of ongunstiger toestand herboren. Zoo kan een *çudra* als een *vaiçya*, een *vaiçya* als een *kshatriya*, een *kshatriya* als een *brahmana*, ja, hij kan als dier of plant herboren worden.

Reinigingen, boetedoeningen en offeranden zijn middelen om tot volkomen verlossing, *moksha*, te geraken. Het kluizenaarsleven of een leven in afzondering en overpeinzingen doorgebracht, wordt voor eene noodzakelijke voorwaarde gehouden om die verlossing deelachtig te worden.

Men onderscheidt in het leven van den Indiër drie perioden of *âçrama*. De eerste is die van den leertijd, waarbij men onder de leiding van den een' of anderen Brahmaan staat, *brahmacârm*. In de tweede periode treedt men in het huwelijk en voedt zijne kinderen op. Heeft men hieraan voldaan, dan trekt men zich in de derde periode uit het leven terug, neemt de wijk naar eene eenzame plaats in het bosch, en wijdt zich daar geheel aan godsdienstig-wijsgeerige overpeinzingen.

Deze ascetische oefeningen, om het wezen van den atman te doorgronden, heeten *Tāpas*.

Volgens deze zienswijze had een man aan zijne openbare bestemming voldaan door zich een gezin te scheppen, kinderen te creëeren en die op te voeden en mocht en moest hij zich daarna geheel aan zijn eigen zieleheil wijden. Het huwelijk nam dus in deze levensbeschouwing eene hoogst belangrijke plaats in.

Alleen de leden der drie hoogste kasten konden aan deze eischen voldoen, de çudra's waren daarvan uitgesloten. Zij moesten eerst in eene hoogere kaste herboren worden, wilden ook zij het hoogste nastreven. Volgens het Brahmanisme waren dus slechts enkelen uitverkorenen, en stond de weg ter zaligheid niet voor ieder gelijkelijk open.

Het Buddhisme in de 6e eeuw vóór Christus ontstaan, wilde die onbillijkheid opheffen, en was derhalve eene reactie tegen het exclusivisme van het Brahmanisme. Oorspronkelijk slechts eene atheïstische of adevistische richting van het Brahmanisme, werd het later, door de vergoding van Buddha zelven, een afzonderlijke godsdienst. Daar echter het Buddhisme zich in onzen archipel thans nergens zuiver meer voordoet, en misschien

ook nimmer heeft voorgedaan, heeft het voor ons doel meer waarde, eens na te gaan hoe men zich de voornaamste goden van het Brahmanisme placht voor te stellen, welke attributen men hun gaf en onder welke vormen men gewoon was hen te aanbidden.

Sedert het optreden van den prediker Sankara Acharya, een leerling van Kumarila, trad het Çivaisme meer en meer op den voorgrond. Çiva, zoowel de vernietiger als de levenwekker, was waarschijnlijk oorspronkelijk de personificatie van het vuur. Zijne volgelingen beschouwden den dood slechts als een overgang van den eenen levensvorm tot den anderen. In zijn tweevoudig karakter werd hij zoowel de god der hoogste, als die van de laagste kaste. Uit de namen van *Rudra*, d. i. Bruller of Levenmaker en *Bhima*, d. i. verschrikkelijke, vreesaanjagende, die van hem bewaard gebleven zijn, blijkt duidelijk genoeg welke voorstellingen men zich van hem maakte.

Volgens Brahmaansche opvatting wordt hij voorgesteld als een man met lichte huidskleur in diepe gedachten verzonken nederzittende, met het symbool van den vruchtbaarmakenden Ganges boven zijn hoofd en de stier, als zinnebeeld van teelkracht zoowel als van Arische landbouw, in

zijne nabijheid. Ruwe, niet Arische voorstellingen van zijn karakter worden in beeld gebracht door een halssnoer van doodshoofden, een kraag van ineengevlochten slangen, een tijgerhuid en een knods met een doodshoofd aan het uiteinde. Overigens pleegt Çiva vijf aangezichten te hebben, vier armen en drie oogen, waarvan één horizontaal in het voorhoofd, terwijl hij een *tricula* of drietand als wapen voert. Hij is de Maha-déva of groote God van het modern Hinduisme.

Zijne gemalin, Devy, verschijnt eveneens in hare Brahmaansche of Arische gestalte als een vriendelijke godin en de type van aristocratische beminnelijkheid, *Uma*, het Licht. In haar gemengd karakter als *Durga*, eene goudkleurige vrouw, schoon maar dreigende en rijdende op een tijger en in hare verschrikkelijke niet-Arische voorstellingen als *Kali*, eene zwarte furie met afzichtelijk gelaat, druipende van bloed, gekroond met slangen en omhangen met doodshoofden.

In het godsdienstig ritueel van den Çiva-dienst zijn eveneens de sporen van zijn dubbele herkomst bewaard gebleven. De meer ontwikkelden aanbidden hem door stilzwijgende overpeinzing, zonder hulp van uiterlijke vormen, volgens het voorschrift van Sankara. De gewone Brahmaan

hangt een krans van bloemen rondom den lingam, of plaatst daarvoor eenvoudige rijst-offers, maar de lagere klassen vergieten het bloed van tallooze geiten aan de voeten der verschrikkelijke *Kali*, de gemalin van Çiva, en het is nog niet lang geleden, dat zij in tijden van hongersnood of pestilentie in Britsch-Indië beproefden die onverbiddelijke godin door menschenbloed te bevredigen. Tijdens den hongersnood van 1866 werd in een der tempels van Kali een jongen gevonden met opengesneden hals, wijd geopende oogen en de verstijfde tong tusschen de tanden uitstekende. In een anderen tempel, te Hugli, op een afstand van slechts 24 mijlen van Calcutta, en aan den spoorweg gelegen, vond men een met bloemen bedekt menschenhoofd voor het beeld van de godheid. Dergelijke gevallen zijn overblijfselen uit den tijd, toen de niet Arische stammen gewoon waren menschenoffers aan de goden te brengen, en de leer gold dat hoe grooter de nood is, ook des te grooter het zoenoffer zijn moet.

Uit de wijze waarop Çiva vereerd wordt door de dertien hoofdsecten, waarin zijn eeredienst zich gesplitst heeft, blijkt afdoende hoe samengesteld het karakter van deze godheid is. De *Smarta*-Brahmanen, die in rechte lijn de opvol-

gers zijn van de leerlingen van Sankara, houden vast aan hun rustig kloosterleven in Zuid-Indië. De *Dandi's* of asceten verdeelen hun' tijd tusschen bedelen en overpeinzingen. Zij volgen de niet-Arische gewoonte om hunne dooden te begraven of het lijk aan een heiligen stroom toe te vertrouwen. Eenigen van hen aanbidden Çiva zonder uiterlijke vormen, als de derde persoon in de Arische drieëenheid. Andere brengen eene blijkbaar niet-Arische ceremonie van inwijding van nieuwe leden van den godsdienst in praktijk, door van de binnenzijde van de knie van den kandidaat een weinig bloed af te tappen als een offer aan de godheid in hare meest verschrikkelijke gedaante van *Bhairava*.

Yogi's is de naam voor iederen vorm van kwezelarij, van af den sprakeloozen dweeper, die, door lang achtereen den adem in te houden, zijne bewustheid heeft verloren, en in dien staat van verrukking gezegd wordt met Çiva vereenigd te zijn, tot aan den bedrieger die beweert dat hij op de lucht kan zitten en den goochelaar die rondreist met eene gedresseerde geit.

De verschillende Çivaïtische secten vormen aldus, langs velerlei trappen van zelfvernietiging en abstractie, eene afdalende reeks, tot op de

Aghori's, die zich voeden met krengen, en hunne lichamen met messen verwonden. Zij kunnen teruggebracht worden tot drie hoofdgroepen, te weten, de *Lingi's*, die bij voorkeur den lingam of de mannelijke natuurkracht vereeren, de *Sakta's*, die aan de *Bhavani*, of vrouwelijke natuurkracht, de voorkeur geven, en hen die Çiva als *Ardhanari*, of als de vereenigde mannelijke en vrouwelijke kracht vereeren. Wij zullen later zien, dat ook in onzen archipel nog overblijfselen van deze indeeling zijn aan te wijzen.

Vishnu is altijd een recht menschelijke god geweest, van af den tijd dat hij in den Veda optreedt als een mythische zonnegod, »de onoverwinnelijke Behouder", die in drie stappen het heelal overschrijdt. Zijne latere incarnaties of avataren maakten hem tot den familiaren vriend der menschen. Van deze nederdalingen op aarde, die, tot een getal, dat volgens de overlevering tusschen tien en twee en twintig varieert, hebben plaats gevonden, zijn de tien beroemdste als visch, schildpad, ever, leeuw, dwerg, als de held *Balarama*, als de held *Rama*, als de god *Krishna*, als *Buddha* en ten slotte als *Kalki* eene nog toekomstige metamorphose, waarbij hij zal verschijnen, rijdende op een wit paard om het heelal te

verdelgen en alle zielen van de zonde te verlossen.

Van deze incarnatie's heeft de Vishnudienst de beide schoonste als voorwerp van aanbidding uitgekozen, namelijk die van Rama en Krishna, en heeft de overlevering daaraan tallooze liefdesgeschiedenissen vastgeknoopt. Als Rama is hij de held van het Sanskrietsche epos de *Ramayana*; als Krishna verschijnt hij in het andere epos, de *Mahábhárata*, als een prins begaafd met een edel karakter. Later werd Krishna de hoofdfiguur der Indische herdersdichten, om ten slotte tot de hoogste godheid der Vishnuïtische Purana's te worden geäpotheoseerd, terwijl hij nog heden ten dage de meest populaire god der Hindu's is.

Onder den naam *Jaggannáth* of Heer der Wereld wordt Vishnu in 't bijzonder te *Puri* vereerd, en van daar verspreidde zich zijn roem over de geheele beschaafde wereld. Hij wordt steeds voorgesteld als een verlichte en vriendelijke god, die geen offers vraagt maar bloemen, en in wiens oog het vergieten van bloed eene bezoedeling is. De verschillende Vishnuïtische secten worden *Vaishnava*'s genoemd.

De vele uiteenloopende leerstellingen omtrent Vishnu werden in de elfde eeuw in eene religieuse verhandeling de *Vishnu Purana* verwerkt. Daarin

zijn Çivaïtische met Buddhistische en Vishnuïtische elementen samengesmolten. Dit geschrift behoort tot de achttien Purana's of theologische werken, waarin de Brahmaansche godgeleerden, zoowel van het Vishnuïsme, als van het Çivaïsme hun op elkaar naijverige stelsels hebben uitgewerkt. Daarin worden bij voorkeur de tweede en derde persoon der Hindu-drieëénheid verheerlijkt, en wordt nu eens de voorkeur gegeven aan Vishnu als den eenigen God, dan weder aan Çiva, maar wordt toch ten slotte erkend dat beide slechts verschijningsvormen zijn van den eenen eeuwigen god.

Als attribuut wordt aan de beelden van Vishnu gewoonlijk een driehoek toegevoegd met den top naar beneden. Men wil daarin eene toespeling zien op het water als vruchtbaarmakende kracht. Zijne gemalin heet nu eens *Çri*, d. i. gelukzaligheid, dan weder *Lakschmi*, d. i. schoonheid.

Brahma, de hoofdgod der trimurti, werd in den regel voorgesteld als vierhoofdig, vierarmig en rijdende op een *hansa* of zwaan.

Zal dit vluchtig overzicht van den godsdienst der Hindu's een helder licht voor ons ontsteken, bij de nasporingen, die wij in het Oosten van onzen archipel wenschen te doen, dan dient nog eens met nadruk gewezen te worden op het kenmer-

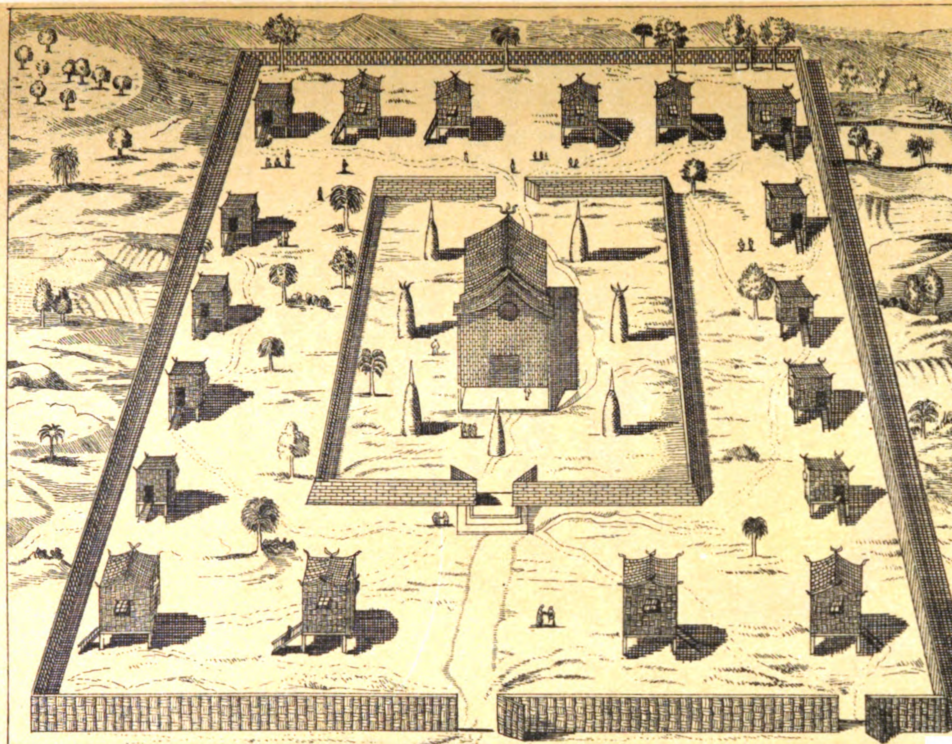
2

kend onderscheid tusschen Brahmanisme en Buddhisme. Buddha en zijne volgelingen verbraken het kastenwezen, verklaarden dat alle menschen, dus ook de Çudra's, de hoogste zaligheid van het Nirvana konden deelachtig worden, en verwierpen alle bloedige offers. Volgens het Brahmanisme was de verlossing of zaligheid slechts bereikbaar door uiterlijke werken en godgeleerde kennis. Het Buddhisme daarentegen leerde dat de betrachting van barmhartigheid en zelfverloochenende liefde jegens den naaste het hoogste goed deden verkrijgen, en dat men zich moest oefenen in reinheid van hart en van wandel en in ingetogenheid en verdraagzaamheid.

Een zoo verheven zedeleer, als het Buddhisme, dien voorlooper van het Christendom onder de godsdiensten, verkondigde, kon niet zonder invloed ten goede blijven op de volksstammen door wie zij omhelsd werd. Daarentegen moesten de schijnheiligheid en kastenhoogmoed, gepaard met de bloedige offeranden van het Brahmanisme, even logisch, nadeelige gevolgen hebben voor het karakter der inboorlingen, die den verschrikkelijken *Kala* (Çiva) aanbaden.

Het Brahmanisme kon nimmer zachtaardige Javanen, het Buddhisme geen koppensnellende Halfuren en Papus hebben gekweekt.

2.

BUDDHISTISCH KLOOSTER IN SIAM.

Lith. v. Mulder Leiden.

De uiterlijke eeredienst van het Buddhisme openbaart zich vooral in bedevaarten naar heilige plekken, gebeden en gezangen, offers van bloemen en reukwerk en in de aanbidding van allerlei relieken, die van Buddha en andere heiligen afkomstig zouden zijn. De asch van het verbrande lijk van den Buddha bekleedt hieronder de voornaamste plaats. Oorspronkelijk bewaard in een gouden urn, zou zij later in acht deelen verdeeld zijn. Zeven van deze aschhoopjes zouden omstreeks 250 vóór Christus, onder de regeering van koning Açoka, in 1200 deelen verdeeld, en aan de verschillende Buddhistische steden en dorpen afgestaan zijn. Deze relieken werden bewaard onder daarvoor opgerichte gebouwen, die den vorm van een koepel of *stûpa* hadden (in het Singhaleesch *dâgaba*, waarvan het bekende dagob) en tevens als bedehuizen dienst deden. Gewoonlijk werden daarin Buddhabeelden geplaatst in zittende houding, met de armen gekruist en in diep gepeins verzonken.

Het monnikenwezen bekleedt in het Buddhisme een hoogen rang en de congregatie der monniken is feitelijk de kern der Buddhistische kerk. Monnik is identiek met *bhikshu* of bedelaar, en de Buddhistische monniken zijn bedelmonniken, *çramana*.

II.

Het Hinduïsme op Java en de meer oostwaarts gelegen eilanden van onzen Archipel.

Zooals bekend is, worden op Java en Madura tal van tempelruïnen, beelden, graven en poorten gevonden, die zoowel tot het Brahmanisme, als tot het Buddhisme behooren. Gewoonlijk worden deze *tjandi* genoemd, hetgeen eigenlijk de naam is voor de steenen, waarmede de asch der verbrande lijken werd bedekt. De Çiva-vereering beslaat onder die overblijfselen eene ruime plaats en de lingamdienst vertoont zich hier en daar, op de afbeeldingen, in al haar naaktheid. Dit is o. a. het geval met de ruïnen van Sukuh en Tjekå, op de westelijke en noordwestelijke helling van den Gunung Lawu. Ook de priesterstad op den Diëng was eene stichting van Çivaïten en in de Diëng-tempels zijn yoni's gevonden, die blijkbaar lingams gedragen hebben. Uit een en ander blijkt dat het Brahmanisme zich op Java vooral onder den vorm van het Çivaïsme heeft vertoond. Çiva werd daar vooral vereerd on-

der de symbolen van den lingam en yoni, dus als levensschenker en schepper, maar een enkele maal is hij ook de verdelger en wordt dan voorgesteld met een keten van doodshoofden om den hals, met een triçula gewapend en met een derde oog in het voorhoofd. In den regel vindt men hem, op Java, echter voorgesteld als een bejaarde boeteling met baard en knevel, in de eene hand het bidsnoer *akshamâlâ*, en in de andere de kendi (*kundi*) of waterkruik der boetelingen houdende, terwijl de *tjamâra* of vliegenwaaijer over zijn schouder hangt, en de triçula hem als kenmerk is toegevoegd. Dit is vooral het geval waar hij met *Durgâ* en *Ganéça* vereenigd wordt voorgesteld.

Deze voorstelling van Çiva als asceet of boetedoener was niet vreemd aan het Brahmanisme, en houdt verband met de vereering van den stormgod Rudra, die als een asceet in de wildernis of op de bergen leeft. *Mahādeva* of *Maheçwara* is de naam waaronder hij vereerd wordt, maar meer nog onder dien van *Batara-guru* = heer of god, leermeester en van *Sang-hyang-guru* [1]).

Meestal is Batara-guru volkomen dezelfde als

1) *hyang* = god, geest, en *sang* een soort van bepalend lidwoord voor eigennamen, in kracht ongeveer gelijk aan *Sri*.

Çiva, maar een enkele maal is de voorstelling minder duidelijk en zou daarmede ook Vishnu of Buddha kunnen bedoeld zijn. De aan Çiva heilige stier *Nandi* werd ook vaak in zijne plaats vereerd.

Een zeer schoon beeld van Çiva vindt men in het Rijksmuseum van oudheden te Leiden. Het stelt den god voor in zijn vernielend karakter, met vier armen, woest hoofdhaar, half geopenden mond, uitstekende slagtanden, in waggelende houding, zittende op of leunende tegen een jakhals die over eene, met negen menschenschedels omzette vlakte voortloopt. Om het hoofd van den god een diadeem van menschenschedels, zoo ook in de oorringen, aan de armbanden en den halsketen. Hij is geheel naakt voorgesteld, alleen om het midden een gordel met zeven bellen en aan den zennaar of heiligen bandelier zestien menschenhoofden, waarvan twee met uitgestoken tongen. In de achterste rechterhand houdt hij den drietand met korten steel, in de linker de dubbele handtrommel. In de voorste rechterhand bevindt zich een kris die met de punt aan den neus van den jakhals raakt; in de linker, op de hoogte van de borst een omgekeerde menschenschedel; rechts bij het hoofd tegen de achterplaat vier Sanskrietsche karakters.

Civa's gemalin werd op Java aangebeden onder de namen *Pârvatî*, d. i. die op de bergen woont, *Durgâ* en *Kâli.* Zij heeft evenals Çiva twee verschillende karakters. Is zij als Parvati eene weldadige en beschermende godin, als Kâli-Durgâ is zij de godin des doods en wordt voorgesteld met vooruitstekende slagtanden, een keten van doodshoofden om den hals en een knods in de hand.

Eene geliefkoosde voorstelling op Java was echter: staande op den rug van een stier en met acht of tien armen, die ieder een wapentuig voeren, behalve het benedenste paar, waarvan de rechter den stier bij den staart, en de linker een boozen geest (*Mahisasura*) [1]) bij de haren houdt. Eene gebruikelijke naam voor Durga bij de Javanen is *Giriputri*, dat ongeveer dezelfde beteekenis heeft als *Parvati* en *Loro-Djonggrang.*

Als de zoon van Çiva en Durga wordt in de Javaansche tempels in den regel ook *Ganéça* [2]) voorgesteld met vier armen en een olifantskop, terwijl hij in een zijner handen een bakje, *batasi*, uit een menschenschedel bestaande, vasthoudt, waaruit hij

1) *Mahiska* = buffel, *asura* = booze geest, dus de booze geest, die zich in den buffel geïncarneerd heeft.

2) Samengesteld uit *gana* en *ica*, zoodat ganeça in het algemeen beteekent: heer der ondergeschikten en volgelingen van Çiva.

zich met zijn snuit voedt. Hij is de god der wijsheid en schoone kunsten, en heet als Civa's eerste volgeling, gewoonlijk *gana* of *kalana*. Dat hij echter oorspronkelijk, evenals Çiva, een meer bloeddorstig karakter moet gehad hebben blijkt o. a. uit een beeld in het Rijksmuseum te Leiden, waar hij is voorgesteld zittende op een troon van menschenschedels, het hoofdkapsel en de arm- en polsbanden eveneens versierd met menschenschedels. Bovendien is in de ooren een menschenhoofd aangebracht en in elk der voorste rechterhanden een menschenschedel in plaats van het kommetje.

Naast Çiva werd op Java ook Vishnu aangebeden, zooals vooral blijkt uit de in Soerabaya en op het Diëng-plateau gevonden beelden. Hij wordt in den regel voorgesteld als een schoon jongeling met vier armen, in de handen de *çangkha* of krijgstrompet van tritonschelp en de *çakra*, d. i. radpijl of werpschijf, zijne gewone attributen. Soms dient hem de *Garuda* tot *vahana* en een enkele maal is hij voorgesteld in de gestalte der dwergincarnatie.

Vishnu's çakti, Dewi Sri, werd op Java voornamelijk vereerd als godin van den landbouw en wordt zelfs thans nog als zoodanig door de Javanen gehuldigd. Blijkens eenige in de Loro-Djonggrang-tempels gevonden beelden werd ook Brahma

op Java vereerd. Hij is aldaar voorgesteld met drie hoofden en vier armen en rijdende op de hansa. Ook van de trimurti zijn op Java voorstellingen aangetroffen.

Het Buddhisme had op Java zijn hoofdzetel in de residentie Kedoe. Uit de gevonden Buddhabeelden blijkt dat de vergoddelijkte leermeester in den regel werd voorgesteld zittende met gekruiste beenen en de voetzolen naar boven gekeerd.

Bali, waar het tot op heden den Islam niet gelukt is den godsdienst der Hindu's te verdrijven, is daardoor vooral belangrijk voor ons onderwerp. Een kort overzicht van de wijze waarop die godsdienst aldaar wordt opgevat, zal daarom niet overbodig zijn.

Zoowel het Brahmanisme als het Buddhisme wordt op Bali aangetroffen, het laatste echter uitsluitend in de rijken Boeleleng en Karangasem. De Buddhisten worden aldaar Brahmana-bodha of Buddha-Brahmanen geheeten.

Door de Brahmanen wordt Çiva als de hoogste god vereerd, terwijl Brahma en Vishnu als het ware met hem vereenzelvigd of in hem opgegaan zijn. Hij heeft hier echter niet het samengesteld karakter dat hij, zooals wij vroeger zagen, in In-

dië heeft. Çiva wordt op Bali in zijn beide karakters van voortbrenger en verdelger, ieder afzonderlijk, vereerd. Hetzelfde is het geval met zijne gemalin. Als Parvati of Giriputri wordt zij als scheppende godin, als Kâli en Durgâ als godin des doods gehuldigd.

Evenals Vishnu met Çiva werd vereenzelvigd, geschiedde dit ook met zijne çakti, Lakschmi of Crî, met Pârvatî. Behalve deze hoofdgoden kennen de Balineezen nog Ganeça als god der wijsheid en sluwheid, Indra als hemelgod, Varuna als god van de zee en Sûrya als zonnegod.

Voor den eeredienst dezer goden heeft iedere stad of dorp een of meer tempels die *puri* of *pangastanan* heeten, naar gelang zij voor aanzienlijken of voor het volk bestemd zijn. Behalve voor Çiva, treft men er bedehuizen aan voor Indra en Varuna. De voornaamste heiligdommen van eerstgenoemden god zijn de zoogenaamde *Sad-Kahyangan* of zes godenhuizen, die vooral gebezigd worden bij feestelijke gelegenheden, wanneer door de vorsten offeranden aan Çiva gebracht worden. Buitendien heeft iedere woning nog zijn *tugu* of offerhuisje van bamboe of steen, en treft men op de sawahs of aan de wegen kleine offernissen, aan veel gelijkende op duiventillen, waarin de

voorbijgangers gewoon zijn, ter ecre der godin Çri, een weinig rijst, vruchten of bloemen of een paar koperen penningen te offeren.

Naast de priesters, die de Veda's bestudeeren en de sterrewichelarij beoefenen, waardoor zij aan de menigte voorspellingen doen, omtrent gunstige of ongunstige dagen, heeft men eene soort van mediums, *walyan* geheeten. Zij komen nu en dan, bij feestelijke gelegenheden, in een ecstatischen toestand van bezetenheid, waarin zij gezegd worden den wil der goden te openbaren, en spelen als zoodanig een gewichtige rol. Zij fungeeren als toover-dokters en dokteressen en worden met hulp van wierook, eentonig gezang, het inhouden van den adem, enz. in den gewenschten toestand van verrukking gebracht. De offergaven aan de goden bestaan in rijst, gekookte vleeschspijzen, gebakken vruchten, geld, kleederen en dranken. Bloedige offers worden alleen gebracht aan Kali, Durgâ en de bhûta's of booze geesten, in den vorm van kippen, eenden, varkens, geiten, honden en buffels.

Het bezit van kroost, vooral van zonen, wordt door de Balische vrouwen op hoogen prijs gesteld. Jonggehuwde vrouwen brengen daarom gaarne offers aan den *Déwa-Butuhaja* of *Déwa-*

Sambangan, in de hoop daardoor hun wensch naar kroost vervuld te zullen zien. Deze godheid, in wien wij terstond Çiva herkennen, wordt in steen gehouwen voorgesteld met een kolossalen phallus [1]).

Ieder der drie goden van de Hindu-Trimurti heeft zijn eigen kleur. Voor Brahma is dit rood, voor Vishnu wit en voor Civa blauw of zwart. Ziet men vrouwen met offermandjes naar den tempel gaan, dan blijkt uit de kleur van een daaraan bevestigden draad of een lint, voor wien het offer bestemd is. Ook de stijlen van vele Balische pendopo's zijn met eene guirlande van rood, wit en blauw beschilderd [2]). Bij den ingang der erven ziet men voorts, vooral tijdens het heerschen van epidemiën, veelal een wit vlaggetje geplaatst, waardoor de bewoners Vishnu smeeken hen voor ziekte te bewaren [3]).

---

1) „Sice Dieu n'existait pas, il faudrait l'inventer" zouden de Franschen geneigd zijn te zeggen met het oog op het afnemend geboorte-cijfer in hun land. Of zij bij dien eeredienst echter baat zouden vinden, valt te betwijfelen.

2) De pajoengs die bij de Lampongers als onderscheidingsteekenen van de verschillende standen (kasten) dienen, zijn eveneens rood, wit en blauw gekleurd. Zie mijn opstel: Uit de Lampongs. Ind. Gids Mei—Juni 1880, blz. 977.

3) Dr. J. Jacobs: Eenigen tijd onder de Baliërs.

Evenals in Indië zelve, vooral het minder ontwikkeld deel des volks groot vertrouwen stelt in hagelstorm-, tijger-, slangen- en duivelbezweerders, zoo worden ook op Bali naast, ja zelfs boven de goden van het Hindupantheon, eene menigte geesten van goeden en boozen aard vereerd.

Onder verschillende namen, zooals *djins*, *wongies*, *swangies*, *pontianaks*, *manoëns*, *fakniks* of *sétans* zullen wij die geesten overal in den archipel terugvinden. Waar de godsdienst in verval is, treden duivelbezweerders, geestenzieners, mediums, somnambules enz. op den voorgrond. Dit verschijnsel herhaalt zich steeds in de menschenwereld, zoowel in het verre Oosten, als in het zoogenaamd beschaafde Westen.

Van Bali de kaart in Oostelijke richting volgende, komen wij aan Lombok. Dit eiland, reeds vroeger voor den Islam gewonnen, kwam omstreeks eene eeuw geleden onder Balischen invloed en de bevolking telt thans ± 20.000 Brahmanen. Bij groote feesten zouden daar nog menschenoffers voorkomen, evenals wij weten dat op Bali het geval is met de zoogenaamde vrijwillige weduwenoffers bij het verbranden van vorstelijke lijken.

Op Sumbawa zijn alleen de bergbewoners of Dôë-dônggo nog niet tot den Islam bekeerd. Zij

gelooven aan eene menigte goede en booze geesten Dewa's [1]) geheeten, die bergen, boomen, steenen, enz. bewonen en door tusschenkomst van priesters worden aangeroepen. Van het moreel gehalte dezer stammen wordt hetzelfde gunstig getuigenis gegeven als van de Beduwi's in Bantam.

De Heidenen van Timor [2]) vereeren als oppergod *Usi-Neno*, d. i. Heer Zon. Hij woont in de zon of is dit hemellichaam zelf. Zijne gemalin is *Funan*, de maan, of eene vrouwelijke godheid die haar zetel heeft in dat hemellichaam. De sterren *Kfun* zijn de woonplaatsen van goden van minderen rang. Het zijn goede geesten aan wie alleen roodkleurige dieren mogen geofferd worden [3]).

De booze geesten, die op of in de aarde verblijf houden, tracht men voor zich te winnen door het

---

1) Bij de Battaks zijn de *Debata's* goden van den hoogsten rang, die den hemel bewonen. en onder wie *Bataraguru*, *Sri Pada* en *Mangala-Boelan* de voornaamste zijn. Verg. I. B. Neumann: Het Pané- en Bila-stroomgebied op Sumatra, Tijdschr. Ned. Aardrijkskundig Genootschap.

De Lampongers noemen alle geesten waarvoor de Islam geen plaats heeft, *dewa's*.

2) Vergelijk voor het hier volgende Dr. J. J. De Hollander's Handleiding.

3) Rood heeft bij de Chineezen ook eene gunstige beteekenis en is eene geliefkoosde kleur op feestdagen.

offeren van zwarte dieren. De voornaamste van deze geesten zijn *Usi-Paha* of *Usi-Afu* (vrouw-aarde) en *Atoïs*. Zij nemen soms eene zichtbare gedaante aan, de eerste van een reus, de tweede van een uil.

Volgens den heer Gramberg [1]) is Usi-Neno te verheven om zich rechtstreeks met de aardsche aangelegenheden in te laten, maar gaat van hem alle bezielende en verwarmende kracht uit. Naast hem staat een tweede goddelijk wezen Usi-Afu, die het vrouwelijk beginsel vertegenwoordigt. Zij schenkt vruchtbaarheid en groeikracht aan al wat leeft. De priesters *tobor*, wier waardigheid erfelijk is, oefenen grooten invloed op het volk uit en fungeeren tevens als wichelaars *aūte-naūs*. Als zoodanig voorspellen zij den uitslag van gemaakte plannen uit de ingewanden der offerdieren en andere voorteekenen. De offers worden gebracht op een steenen altaar, opgericht in het midden van den tempel, *Ume leo* of *Ume pomali*, heilig huis. In dien tempel wordt steeds een brandend vuur onderhouden. Buitendien zijn er verschillende plaatsen, als bergen, rivieren, bosschen en boomen die *leo* of *pomali* zijn, of door de beslis-

1) Ind. Gids 1884, deel II, blz. 91.

sing van den *Anaka-paha* of hoogepriester in dien toestand komen kunnen.

Dezen hoogepriester met bijna vorstelijke waardigheid vindt men op Rotti, Savu en Oost-Flores onder verschillende benamingen terug, zooals *Radja pomali*, *Datoe luli*, *Dai lama tuwah* of *Tuwan tanah*. In sommige rijken bekleeden de vorsten zelf die priesterlijke waardigheid. Het ambt is erfelijk en bij ontstentenis van een opvolger wordt deze gekozen uit de Datoe's. [1]) Wij hebben hier dus een' openbaren eeredienst, eene priesterkaste en priesterheerschappij die zich hier en daar zelfs van de vorstelijke waardigheid heeft meester gemaakt. Ongeveer denzelfden toestand alzoo als in de Balische rijken en al zijn de gegevens, waarover wij beschikken, onvoldoende om het als eene uitgemaakte zaak voor te stellen, zoo is het niettemin, ook uit een geographisch oogpunt waarschijnlijk, dat hetgeen de kleine Sunda-eilanden thans op godsdienstig gebied te aanschouwen geven, niets anders is dan een verbasterd Brahmanisme.

Ik zou hier nog melding kunnen maken van de

1) De namen: Datoe en Ratu vindt men overal in onzen archipel terug waar Maleische volksplantingen bestaan hebben. Zij houden blijkbaar met het kastenwegen verband.

oorlogsgebruiken der Timoreezen die aan Rudra-vereering doen denken. Waar echter elders over zulk een overvloed van stellige gegevens te beschikken valt is het noodeloos ons in gewaagde conjecturen te begeven. Overigens plachten de Hindu-immigranten, evenals na hen de Hollanders, zich hoofdzakelijk aan de kusten te vestigen en was dus in de binnenlanden hun godsdienstige invloed minder groot dan in de nabijheid van het zeestrand.

De bewoners van Sumba aanbidden *Awan*, d. i. heer des hemels en *Umbuh Tanah*, d. i. heer der aarde. De eerste wordt ook wel *Umbuh Walu Mendoku*, d. i. de heer die alles gemaakt heeft, genoemd en woont boven de wolken. Hij wordt niet rechtstreeks aangeroepen, maar door tusschenkomst van een tweede wezen *Merapu*, een soort van heilige of middelaar tusschen de menschen en hun god. Hunne priesters *Ratu* genaamd, zijn tevens offeraars, wichelaars en bezweerders van booze geesten.

Die van West-Flores of Mangerai erkennen *Muri-Krain*, d. i. heer der Vorsten of *Muri-djauh*, d. i. heer die ver is, als het opperwezen, die het kwade straft. Bovendien gelooven zij aan een aantal goede en booze geesten. Dit »krain" herinnert aan den Makassaarschen godentitel *Kraïng* of *Karaëng*.

Steken wij thans over naar Borneo. Van Bandjarmasin en andere staten, langs de Zuid- en Oostkust, is het bekend dat zij aan het Hindu-Javaansche rijk Mådjåpahit schatplichtig waren. Aan sporen van den godsdienstigen invloed dier overheerschers ontbreekt het daar dan ook niet. In de godsdienst-begrippen der verschillende Dajaksche stammen heerscht echter veel verscheidenheid. De inboorlingen van Zuid-Oostelijk Borneo erkennen een oppergod *Makatara* (d. i. het Indische *Makabarata*), die in den hoogsten hemel woont en door wiens toedoen de wereld geschapen is en onderhouden wordt. Hij is te verheven om zich rechtstreeks met zijne schepping in te laten en bedient zich daartoe van mindere goden of geesten, die de lagere verdiepingen des hemels bewonen, waaronder de *Sanggiangs* of *Sang-sangs* de voornaamste plaats innemen.

In Westelijk Borneo heet de oppergod bij sommige stammen *Djabata* of *Djebatu*, eene verbastering van het Indische *Déwata*. Bij andere worden onderscheidene Djabata's als personificaties van natuurkrachten vereerd, onder wie eene menigte goden en *Hantu's* staan. Om hunne welwillendheid te erlangen of hun toorn af te wenden, worden aan goden en geesten offeranden van rijst en kippen

aangeboden. In den regel hebben zij geen tempels of beelden. Alleen de *Beadju's* vervaardigen *ampatong's* of *ambatan*, d. z. in hout nagebootste menschenhoofden met lang uit den mond hangende tong, die op een paal bij de graven geplaatst worden en derhalve verband houden met de vereering van de zielen der afgestorvenen.

Balians of *blians* fungeeren bij dezen stam als priesteressen. Zij zijn zoowel tooveressen als artsen, heeten de gave der voorzegging te bezitten, fungeeren als publieke zangeressen en ook als publieke vrouwen en genieten de algemeene achting.

De *Basirs* zijn mannen, wier bedrijf met dat der Balians overeenkomt, maar veel minder in getal zijn dan deze.

De meeste stammen hebben een bijzonderen eerbied voor krokodillen en velen onthouden zich van het vleesch van runderen, herten, geiten en kippen.

Algemeen vindt men bij hen de gedachte van een voortbestaan na den dood. Volgens sommigen gaan de zielen naar een hemel *Lewu-lian*, waarheen de zielen door een' goeden geest *Tempon-telon* in een ijzeren schip worden gevoerd. Op dien tocht moeten zij een vuurpoel *Kiham-apui* passeeren, waar haar door een' boozen geest de weg wordt

betwist en waar de kwaden in het vuur geworpen worden.

Zoolang het *Tiwah* of doodenfeest niet gevierd is, kan de ziel in geen geval in de *Lewu-lian* komen. Dit feest gaat met veel plechtigheden en offers, soms ook menschenoffers gepaard, en het ontbreekt daarbij niet aan spijs en drank. De groote kosten zijn oorzaak dat het vaak eerst lang na het overlijden plaats heeft [1]).

Hier en daar treft men ook het geloof aan eene zielsverhuizing aan. De zielen gaan bij voorkeur over in een hert, waarvan dan, in verband met dat geloof, het vleesch niet genuttigd wordt.

Volgens den heer Quarles van Ufford [2]) zijn in den godsdienst der landdajaks van Noordelijk Borneo duidelijk twee stadiën na te gaan, de fetichistische en de Hinduperiode. In verband met laatst genoemde staan verschillende legenden, waaronder

1) De aanzienlijke Lampongers (vermoedelijk zij die tot de kaste der Brahmanen behoord hadden) zijn ook nog zeer gehecht aan die doodenfeesten, waaraan soms schatten verspild worden. Het aantal buffels, dat geslacht wordt, bepaalt den omvang van het feest. Zie mijn opstel in l. c.

2) Mr. J. K. W. Quarles van Ufford in het Tijdschrift van het Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap, deel VI, N° 4 (Juli 1882).

die van de schepping der wereld en van de eerste vrouw.

De god *Tapa* schiep — luidens het eerste verhaal — eerst het ijzerhout, daarna den vasten bodem, de rivieren en de boomen. Vervolgens schiep hij twee menschen, een man *Se Kaya* en eene vrouw *Se Kamba*, van wier beide zonen *Se Kitak* en *Se Kirih* alle Dajaks en Maleiers van Borneo afstammen [1].

Het tweede verhaal betreft hunne eerste kennismaking met de rijstkultuur. De god *Yang-Tapa* zond aan den grooten aartsvader Se Kaya eene vrouw Se Kamba. Zij kwam van den hemel en leerde het volk rijst planten en voerde de eerste feesten en eeredienst in. Terwijl Se Kaya in het bosch aan het planten was, kwam de god Tapa eensklaps, in de persoon van Yang, van den hemel en vergezelde hij hem om het goede zaad in de gaten te werpen. Den stok voor de gaten aanpuntende, verwondde hij Yang's voet, die het uitschreeuwde van pijn, en op eens ziet Se Kaya eene schoone vrouw naast hem. Zij deelde hem mede van den hemel gekomen te zijn om hem

1) Dit scheppingsverhaal doet denken aan het Bijbelsche en beide zullen wel uit dezelfde bron zijn voortgesproten.

en zijne nakomelingen het gebruik der goede rijst te leeren en tevens zijne vrouw te worden.

De heer L. V. Helms, een ontwikkeld man, die jaren lang in Serawak leefde, en met wien ik te Sambas het genoegen had kennis te maken, constateert eveneens de verspreiding van godsdienstige begrippen van Hinduschen oorsprong onder de Dayaks. Hij was te eer in staat om in dezen een juist oordeel te vellen, omdat hij het Hinduïsme zoowel in Britsch-Indië als op Bali had leeren kennen [1].

»Writers on Borneo" — zoo luidt zijn uitspraak — »have been of opinion that in the superstitions »and religious practices of these tribes are to be »found traces, not only of the religion of Hindu»stan, but also of the pagan rites of the Polyne»sians. The latter supposition is based mainly »upon the fact, that Tabu, or as they call it Pa»mali, or Porich is practised by the Dayaks. If »a person dies in a village, communication with »the outside world is cut off for many days; so »also if a member of a family is ill, that family »is cut off from commnnication with its neigh»bour; and so in other important actions of life,

1) Pioneering in the far east by L. V. Helms, blz. 149 vlg.

»such as after the sowing of the fields, etc. »Doubtless this would seem to point to some com-»munication between these tribes and the Pacific »islanders, though this can be only surmised; but »as regards Brahmanical rites, we have positive »knowledge, for not only have Hindoo stone idols »been found in the country, but the religious be-»liefs and superstitions of the Dyaks are clearly »based upon Hindoo mythology. The Tapa or Je-»vata (which word recalls the Devatâ of the Vedas) »whom the Dayaks consider the supreme Being »is equivalent to Brahma; and here we find that, »as in Hindustan, his attributes are divided into »a sort of Trinity or Trimurty viz. *Tenabe*, *Jange*, »*Jirong*, the creator, upholder and destroyer. The »Dyak idea of a future state appears very hazy. »They appear to retain some traces of a belief in »the transmigration of the soul. These Dyaks burn »their dead [1]), and in the cloud of smoke, the soul »of the virtuous is supposed to ascend, and to »enter upon a spiritual existence in the jungle; »while the smoke from the cremated body of the

1) In de bovenlanden van Sambas worden de lijken eveneens verbrand en dit geschiedt niet door familieleden en buren, maa daarvoor is een bepaald persoon aangewezen, evenals elders een doodgraver.

»vicious descends to the regions below. But the spirit is sometimes believed to inhabit a tree, and »so, to some extent, though not entirely, to lose »its identity." enz.

Van Borneo koers nemende naar Celebes, vinden wij in het Noorden sporen van Hinduïsme in het rijkje Bolaäng Mogondo [1]). De hoogste geest heet aldaar *Ompu-duata.* Het eerste woord beteekent grootvader en *duata* is hetzelfde als *dewata*, *debata* of *djebata*, soms zelfs samengetrokken tot *djata*, zooals bij de Olo-Ngadju's van Borneo.

In de godsdienstige begrippen der Halfuren van de Minahassa spelen de *drie* Lokon's of drie toppen van den Lokon eene belangrijke rol. Zij zijn de geliefkoosde verblijfplaatsen van goden en geesten. *Empoeng-tuwa* is bij hen de Schepper van al wat leeft en zich beweegt, en wordt ook wel *Lumi-mūut* geheeten. Aan hem hebben de overige goden hun ontstaan te danken. Zij worden onderscheiden in: *Empoeng-e-wailan* of machtige goden en *Empoeng-renga-rengan* of schutsgoden. Tempels kennen zij niet; zij offeren op of nabij groote steenen of rotsen die als heilig beschouwd worden.

Dit gebruik om, instede van in tempels, onder

1) F. S. A. de Clercq. Tijdschrift Ned. Aardrijkskundig Genootschap, dl. VII, N° 3 (Juli 1883), blz. 116 en volg.

den blooten hemel bijeen te komen, tot godsdienstige doeleinden, vindt men ook elders in onzen archipel. Niet ver van Bulukomba op Zuid-Celebes toonde men mij eens een plek in het bosch, waar allerlei vreemd gevormde en opvallend groote steenen bijeenstonden, waarvoor men nog grooten eerbied bleek te koesteren. Ook in de bovenlanden van West-Borneo zijn dergelijke heilige plekken, waar steenen van allerlei gedaante bijeenliggen. De gedachte, dat de goden, die vroeger op aarde omwandelden, sedert versteend zijn, ligt hieraan ten grondslag; elders heet het dat zij zich op de hooge bergtoppen hebben teruggetrokken.

Priesters of *Walians* onderhouden de gemeenschap tusschen goden en menschen. De feesten, waarbij deze tot hun ambt gewijd worden, zouden, evenals de begrafenisfeesten, oudtijds ware bachanaliën geweest zijn [1]), die met de gruwelijkste wreedheden gepaard gingen. Onder zwelgen en brassen werden onzedelijke dansen uitgevoerd en onder baldadig vreugdegejuich geroofde menschen geslacht.

De menschelijke ziel is, volgens de geloofsleer dezer Halfuren, uit de hand der goden voortge-

1) Dr. S. A. Buddingh: Neerlandsch Oost-Indië, blz. 58 en volg.

komen en keert, bij het verlaten dezer aarde, naar de Empoeng terug. Sommigen blijven evenwel jaren lang rondzwerven door de bosschen of veranderen in het lichaam van een of ander dier. Vooral de apen van het eilandje Bobantohé worden om die reden met eerbied bejegend [1]).

Van de bewoners van centraal-Celebes deelt de heer Riedel [2]) mede, dat zij *Lamoa* [3]) of *Lamoa-sindata* als de groote of algemeene beschermgeest vereeren. Naast hem staat *Emboa* of *Boantana*, de personificatie der aarde. In den tempel (*Lobo*) wordt Lamoa door priesters (*bulia* of *wurake tuama*) en priesteressen (*tadjuna* of *wurake wea*) vereerd. Vooral in tijden van epidemiën wordt aan Lamoa Sindata geofferd en worden, naast den lobo of naast de offerplaats, een of meer driehoekige witte vlaggen geplaatst.

Onder oppertoezicht van den Lamoa-Sindata heeft ieder mensch, van zijne geboorte af aan, een beschermengel of *lamoa sindao*. Voorts gelooven

1) Op Java en Sumatra komen hier en daar ook apenkolonies voor die heilig gehouden worden. Heilige krokodillen en tijgers vindt men overal in den archipel.

2) J. G. F. Riedel. Centraal-Selebes. Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde van Ned.-Indië, dl. 35, afl. 1, blz. 77 en volg.

3) Lamo = groot in het Ternataansch.

zij dat de ziel van een afgestorvene op nieuw een menschelijk lichaam aanneemt.

De booze geesten worden, door de priesters, met vuur verdreven, o. a. uit nieuwe woningen vóórdat die betrokken worden. Ook in het vertrek, waar een jonggeborene het levenslicht aanschouwt, wordt vuur aangelegd.

Om de toekomst te raadplegen, tellen de priesteressen, onder aanroeping van de zon (*eo* of *mataco*) en de aarde (*uta*) op geheimzinnige wijze met *vijf* djagongkorrels. Soms wordt ook een ei [1]) door haar geraadpleegd, dat te dien einde op eene bijzondere wijze op het vuur is gelegd.

Bij hevige epidemiën wordt een witte karbouw geslacht. De kop wordt in de rivier geworpen en een vierde gedeelte van het lichaam op, naar ieder der vier windstreken gerichte, palen opgehangen [2]).

1) Het ei speelt in tal van godsdienstige handelingen in het Oosten eene groote rol en schijnt het zinnebeeld te zijn van het levensbeginsel.

2) Zooals bekend is, hebben op Java en Sumatra velen een afkeer van het vleesch van den witten buffel, welke tegenzin bij Staatsblad 1828, n° 6, voor Java zelfs tot een verbod op het slachten van zulke buffels leidde. In het Tijdschrift van Nijverheid en Landbouw in Nederlandsch-Indië (deel 32, afl. 3) komt daarover onder n° 15 van het vraagbord een vraag voor. Alleen het Hinduïsme geeft van dit verschijnsel eene afdoende verklaring De heilige stier Nandi waarop Çiva soms rijdende wordt

Ook Zuid-Celebes vloeit over van restes van den godsdienst der Hindus. In een oud Bugineesch gedicht [1]) wordt de oppergod des hemels *To palanrôwe*, d. i. schepper of *Patôtsê*, d. i. beschikker van 's menschen lot en zijne gemalin *Datoe Palingéë*, d. i. schepster geheeten. Hun oudste zoon *Batara-guru* daalde in een bamboe langs den regenboog op de aarde neder. Hij huwde met *We-njilitimo*, dochter van *Guru-ri-Sallang* en *Si-nân-todja*, d. i. die onder het water woont, als zijne voornaamste vrouw, naast wie nog *vijf* andere prinsessen uit de onderwereld met hem door het huwelijk verbonden werden. Van deze beviel *We-Sanriwu* het eerst van eene dochter *We-Odan-riwu*, die reeds zeven dagen na de geboorte overleed en uit wier asch het eerste rijsgewas verrees. We-njilitimo bracht een zoon ter wereld *Batara-lattu* en uit het huwelijk van dezen met *We-Opu Sangang* werd een tweeling geboren, een jongen en een meisje, *Saweri-gading* en *We-Tanriyabeng*. Daarna keerden Batara-guru, We Njilitimo en de andere vrouwen naar den hemel terug om daar

---

voorgesteld, heeft als *Maisjasura* de gedaante van een buffel. Ook geniet thans nog op Bali de witte stier bijzondere vereering.

1) Dr. F. Matthes. Boegineesche en Makassaarsche legenden. Bijdragen van het Kon. Instituut der Taal-, Land- en Volkenkunde van N.-I., deel X, 4e st. bl. 432.

te blijven, terwijl hunne kinderen op aarde achterbleven.

Uit de legenden, aangaande de vroegere geschiedenis van het rijk van Gowa, deelt dezelfde schrijver ons het volgende mede.

Oudtijds werd het bestuurd door *negen* rijksgrooten of *Kasjuwiyangs* aan wier hoofd een *patjâlla* stond, die bij verschil van opinie als scheidsrechter optrad. Op zekeren dag daalde er echter een vrouwelijk wezen [1]) uit den hemel op de aarde neder, versierd met een prachtigen gouden halsketen en eene soort van bord (pânne-djawa) in de handen [2]). Gelijktijdig vertoonde zich naast haar eene groote woning van *vijf* vakken in de lengte. Men bood haar den vorstelijken scepter van Gowa, die zij, na eenige aarzeling, omdat

1) Het regeeren van vorstinnen, op Célebes veelvuldig voorkomende en de meerdere achting, die de vrouw aldaar geniet, is alleen uit godsdienstige overleveringen verklaarbaar.

2) Volgens Dr. J. Jacobs: Eenigen tijd onder de Baliërs, blz. 34, zijn in de van steen opgetrokken muren der tempeltjes en andere gebouwtjes die men er aantreft, alsook in den muur die het geheel omgeeft, duizende bont beschilderde grootere en kleinere borden en schoteltjes van aardewerk ingemetseld en wel met de holle vlakte naar buiten. „Deze versiering vindt men in iederen Hindutempel. Zij geeft aan het geheel een zeer bont aanzien.”

zij slechts eene vrouw was, aannam. Later vertoonden zich op eens twee broeders, die uit het Oosten kwamen, een zeer indrukwekkend uiterlijk hadden en ieder een zwaard in de hand hielden *Kraeng-Bayo* en *Lakipadâda*. De koningin huwde met eerstgenoemden, maar zou later zelf naar den hemel teruggekeerd zijn, met achterlating van de helft van den gouden halsketen. Die halve keten werd, met één der beide zwaarden, onder de rijkssieraden van Gowa opgenomen.

In het licht dier legenden hebben wij de *Gaukang-* of *Kalompowan*-vereering te beschouwen, wier oorsprong en beteekenis m. i. door den Heer Kooreman [1]) niet geheel juist is opgevat. Die heilige voorwerpen zijn waarschijnlijk deels *Totems*, d. z. voortbrengselen van de natuur, waarvan de volkstam die ze vereert meent af te stammen, evenals elders met viervoetige dieren het geval is. Maar, voor een ander deel, ontleenen zij hunne waarde aan het Hinduïsme, hetzij als afgodsbeelden hetzij als amuletten of als bloote geschenkgoederen, zooals gongs, tempayangs, enz., den

1) P. J. Kooreman. De feitelijke toestand in het Gouvernementsgebied van Celebes en onderhoorigheden. Ind. Gids, Februari 1883, blz. 178 en volg.

landsvorsten door een vorst of hoogepriester op Java of misschien ook rechtstreeks uit Hindostan toegezonden [1].

Onder de ornamenten van den regent van Bonthain neemt een gouden beeldje (*Kraeng lowé*) met buitengewoon grooten phallus eene voorname plaats in. De heer Dr. F. Matthes deelt, aangaande den oorsprong daarvan het volgende mede [2]). Van drie heiligen die uit den hemel daalden (wij hebben hier blijkbaar te denken aan de Trimurti Brahma, Vishnu en Çiwa) kwam de een te Bonthain neder en liet, bij zijn verdwijnen, den Kraeng lowé en de overige ornamenten, waaronder ook een buffelstaart [3]), achter.

Toen het Mohamedanisme de hooge positie der

1) Op Zuid-Sumatra trof ik eens bij een hoofd een piagem (beschreven koperen plaat, waaraan de bevoegdheid van apanagehouder of wakil ontleend wordt), afkomstig van den Sultan van Bantam aan, waaraan geneeskracht werd toegeschreven. Bij voorkomende ziektegevallen werd daarover water gegoten en vervolgens als medicijn gebruikt. Bij een ander werd een gouden gong, over den oorsprong waarvan mij eene legende verhaald werd, in hooge vereering gehouden.

2) Bijdr. v. h. K. I. d. T. L. en V. v. N. I. Ve volgreeks, 1e deel 2e afl.

3) Çiva's gemalin Durga wordt in den regel voorgesteld den staart van den door haar gedooden buffel Maïsja vasthoudende.

Brahmanen en het kastenwezen vernietigde, verkregen dergelijke reliquïen te meer waarde, omdat men daarmede, bij voorkomende gelegenheden, zijn recht op de vorstelijke of eene andere waardigheid wilde bewijzen. Vele gingen, in den loop der tijden, verloren door oorlogen en verwoestingen, maar des te krampachtiger hechtte men zich aan de overgeblevene. Wie ze, in dagen van strijd, uit den algemeenen brand wist te redden, gold bij zijne landgenooten voor de dapperste en slimste, ja, waar het de invoering van den Islam gold, voor den lieveling der oude goden. Hij was als door de goden zelf tot hun vorst aangewezen. Geen wonder dat aan het bezit dier voorwerpen hoe langer hoe meer waarde gehecht werd, en dat hij niet als vorst erkend werd, die niet in het bezit der rijkssieraden was. Van geslacht op geslacht overgegaan, kenden de bezttters ten slotte zelf de herkomst niet meer. De phantasie vulde nu aan wat de herinnering te kort schoot, en de wonderlijkste verhalen ontstonden over hun oorsprong.

Onder die pusaka's of reliquïen spelen, buiten Java en Madura, gongs of keteltrommen, gouden armbanden, ketenen, krissen met kostbare scheeden, pajongs, roode baadjes, borstharnassen, hel-

men, schilden en pieken een groote rol [1]). De Javaansche vorsten voeren nog heden ten dage den *tjakra*, den *triçula* en andere godenwapens onder hun *ampilan* mede. Tot die van den Sultan van Djokjakarta behoort de kraton-payong, waarvan het witte veld met een smallen rooden rand en dubbel rood kruis versierd is. Den Sultan van Ternate wordt, bij feestelijke gelegenheden, een pauwenveeren waaier of vliegenjager nagedragen. De regent van Bontobangun is in het bezit van een gong, waarop, naast andere figuren, die een kunstenaarshand verraden, visschen, schepvaartuigen, prauwen en olifanten zijn afgebeeld. De handvaten zijn gevormd door zittende kikvorschen. Een en ander verraadt duidelijk den Hinduschen oorsprong.

In de kuststreken van Zuid-Celebes, met name in Bonthain, de Toratealanden en Sanrabone, bestaan in de vereering van den *Kraeng-lowé* (d. i. groote heer) thans nog duidelijke sporen van Hinduïsme.

Het ontstaan van dezen eeredienst schijnt ongeveer samen te vallen met de vermelde legen-

1) Vergelijk H. E. D. Engelhard. Mededeelingen over het eiland Saleyer. Bijdragen van het Kon. Instituut der T. L. en V. v. N. I., 8e deel, 3e st., blz. 392.

darische geboorte van Saweri-gading, in het geheimzinnige Luhu. Een der meest bekende verblijfplaatsen van deze godheid vindt men in de nabijheid van Bonthain. Aan den voet van het gebergte, te midden van dicht geboomte, stuwt een niet breede, maar snelvlietende stroom bruisend zijne wateren tusschen rotsen en steenklompen en vormt daar een kleinen maar fraaien waterval. Het neerstortende water wordt opgevangen in een diepe kom. Daarnaast bevindt zich een kleine grot ongeveer vijf voet lang en vier voet hoog. In het midden daarvan verheft zich een steen met afgeronden top, anderhalf voet lang en ruim één voet breed. Deze steen vertegenwoordigt den grooten en machtigen god, die hier bijna dag aan dag met offeranden wordt vereerd.

Wanneer men herstel van eene ziekte of afwending van een dreigend gevaar begeert; wanneer iemand een nieuwe prauw heeft gebouwd, eene verre reis gaat aanvaarden, eene handelsonderneming begint of in eenig ander opzicht de vervulling van eenen wensch verlangt, dan belooft men een dankoffer aan Kraeng-lowé, indien hij die bede inwilligt. Bloedverwanten en vrienden worden tot het offerfeest genoodigd, een buffel of geit wordt geslacht en allerlei spijzen toebereid.

Dan worden de kop en de pooten van het slachtoffer in de grot gelegd, een aantal lichtjes om den kleinen steen geplaatst en de grond met schoteltjes bezet die vruchten en spijzen bevatten.

Na een bad in de rivier te hebben genomen, zet zich de offeraar vóór den steen, besmeert dien herhaaldelijk met olie en bedak, smijt er een ei tegen aan stukken en werpt er van de gereedstaande spijzen overheen, met luider stem uitroepende, dat hij dit offer brengt aan Kraeng-lowé, als een bewijs van dank en hulde voor de vervulling van zijn wensch. Daarna wordt gegeten en gedronken en de dag verder in vroolijkheid doorgebracht [1]).

Onder den titel: »Siwadienst in Zuid-Celebes" [2]) doet de heer A. Goudzwaard eenige belangrijke mededeelingen over deze Kraeng-lowé-vereering, die het resultaat zijn van een ernstig plaatselijk onderzoek. Daar waar hij zich niet persoonlijk heeft kunnen vergewissen, deelt hij dit steeds mede. Zijne berichten komen in hoofdzaak op het volgende neer.

Te *Bisampolé* staat een gewoon Inlandsch huis

1) De Mangkasaren en Boegineezen door R. van Eck, Indische Gids November 1881, blz. 831 en vlg.

2) Meded. Ned. Zendelingg. 9e jaarg. (1865) blz. 75 en 289 vlg.

met een hek omgeven, dat de verblijfplaats van Kraeng-lowé is. De toestemming van den Regent van Bonthain is noodig, om die woning binnen te gaan. Na veel moeite verkreeg Schr. die ten laatste, maar ook toen gelukte het bezoek nog niet; want nu verzette de kontroleur zich daartegen, om politieke redenen. Wel een bewijs hoeveel waarde daar nog aan dien eeredienst gehecht wordt. Uit vertrouwbare bron kwam de heer G. echter te weten dat in dien tempel van Kraeng-lowé een kamertje is afgeschoten, waarin een klein huisje omhangen met een klambu. In dat huisje bevond zich een gouden (vergulden?) beeldje ter hoogte van 2 decim., de gedaante hebbende van een man met onevenredig groot geslachtsdeel.

Te Gantarangkéké was Schr. gelukkiger en werd hem, tijdens een feest ter eere van den god, toegestaan een bezoek te brengen aan den tempel van Kraeng-lowé. Het was een nieuw gebouw op palen, geheel gelijkende op eene gewone Inlandsche woning, omgeven door een aantal hooge boomen, met een hekwerk daaromheen. Bij den ingang stond een wachthuisje, en in de woning viel, behalve eene gewone stookplaats, niets bijzonders op te merken.

In een afgeschoten kamertje bevond zich, in het midden, »een miniatuurhuisje, een namaakseltje van eene vorstelijke woning, voorzien van een vorstelijk trapje". Om dat huisje was, evenals om het andere te Bisampolé, een klambu gespannen en daarvoor hingen verschillende *pabongka-sètan* d.w.z. voorwerpen van allerlei aard en gedaante, dienstdoende als amuletten, tot afwering van booze geesten.

Zoodra de gordijn door de *pinati* of priesteres, die hem vergezelde, was verwijderd, zag hij een langwerpig kistje in den vorm eener groote speeldoos. Nadat dit, onder het maken van een sembah, was geopend, werden daarin vier voorwerpen gezien, namelijk twee blauwe beschadigde Japansche porceleinen pullen, waarvan de eene half met water en de andere voor een vierde gedeelte met olie was gevuld. Voorts twee zwarte graniet-steenen [1]), de een langwerpig, ongeveer 2 decim. lang, beneden dikker dan aan het boveneinde, geheel gelij-

1) „Als roheste Verehrung bei tiefstehenden Stämmen gilt und findet sich der Stein, der dann aber auch bei den höchsten Auffassingen der Gottheit oder in Shiva's formlosen Lingam wiederkehrt um Verbildlichung beeinträchtigende Specialisirungen zu vermeiden". A. Bastian. Ideale Welten in Worth und Bild, Band I, blz. 45.

kende op een grooten peenwortel, waarvan de punt is afgesneden. De andere steen was plat, ovaal rond, ongeveer 1½ decim. lang en 1 decim. breed, in het midden een weinig ingedeukt en voorzien van een gleuf, die er blijkbaar met een scherp werktuig ingemaakt was. Met een sembah werden deze voorwerpen weder in het kistje opgeborgen.

Te *Karampoewang* zag Schr. twee Kalksteenen van denzelfden vorm, als symbolen, waaronder Kraeng-lowé vereerd werd.

Van een bezoek aan *Tjelindo-lindo* deelt hij eenige meerdere bijzonderheden mede. Daar wordt, in een schilderachtig dal, onder hoog geboomte, naast een waterval, een grot gevonden, die als woonplaats van Kraeng-lowé veel bezoekers lokt. In het duistere binnenste van die grot vindt men, achter een grooten steen verscholen, een langwerpigen steen, die in eenigszins schuinsche richting uit een anderen steen naar beneden steekt. Deze steen is drie span lang en van achteren anderhalf span in omvang, terwijl hij naar voren geleidelijk dunner wordt. Daaraan is verder duidelijk zichtbaar dat er aan gehakt is, om hem een meer spitse punt te geven. Die steen nu is het symbool, waaronder Kraeng-lowé hier vereerd wordt, zooals blijkt uit de overblijfselen van de

kandjolis, (inlandsche kaarsen) die door de offeraars daarvoor zijn ontstoken.

Wat den eeredienst zelf betreft, vernemen wij nog dat het te Bisampolé niet geoorloofd is de verblijfplaats van den god binnen te treden anders dan over den kop van een mannelijken buffel [1]).

Te Gantarangkéké en Bisampolé beide zijn de pinati's altijd bejaarde vrouwen of zoogenaamde *bissu's* (bhikshu).

Evenals in Indië de Ganges [2]), worden rondom Gontarangkéké al de rivieren (die van *Kaloling*, *Byangkéké* en *Nipa-nipa*) als het eigendom van den god beschouwd. De naam van Batara-guru, waaronder deze op Java en Bali bekend is, wordt op Zuid-Celebes zeldzaam genoemd. Wel is waar wordt in de *kélongs* en *sinrilis* de hoogste godheid met dien naam aangeduid, maar het is nog onzeker of daarmede Kraeng-lowé bedoeld is.

De plaatsen aan den dienst van Kraeng-lowé

1) Dit herinnert mij de tamme of heilige palingen te Bulukomba, die op den klank van de gong te voorschijn komen en aan wie dan steeds een kip wordt geofferd, die zij met smaak verorberen. Blijkbaar is dit een overblijfsel van de dierenvereering aan sommige Hindusche secten eigen en geen voorouderendienst, zooals Dr. W. beweert.

2) De Ganges werd gezegd uit het hoofd van Çiva te ontspringen.

gewijd worden door Schr. tot de volgende vier rubrieken gebracht:

1°. die, waar een tempel voor hem is opgericht, waarin zijne symbolen bewaard worden en eene pinati den dienst verricht;

2°. die waar geen tempel is opgericht, maar alleen de symbolen worden aangetroffen en ieder vrijen toegang tot hem heeft;

3°. die waar tempeltjes bestaan, zonder de symbolen er in;

4°. die waar een bijzonder voorwerp als woonplaats van Kraeng-lowé wordt aangewezen.

De plaatsen van de derde soort zijn het talrijkst. De tempeltjes of offernissen — zooals ik ze liever noem — die aldaar worden aangetroffen, zijn doorgaans 1 à 1½ M. lang en breed en staan ongeveer 1 M. boven den beganen grond op vier paaltjes. Zij zijn van gespleten bambu vervaardigd en aan den linkerkant bevindt zich een trapje van vijf à zes treden. De opening, die tot ingang dient, is zoo klein en het atappen dak zoo laag, dat men er alleen gehurkt binnen kan komen. Sommige zijn door een hekwerk omgeven, evenals de bovengenoemde eigenlijke Kraeng-lowè tempels.

Onder de voorwerpen, bedoeld in de vierde rubriek, worden vooral genoemd strandrotsen, eigen-

aardig gevormde steenen, putten, oude boomen enz. Buiten en behalve die openbare plaatsen, houdt nog bijna iedere Inlander, op de zoldering zijner woning, een Kraeng-lowé-huisje verborgen, dat als zijn particulier eigendom geldt en waarboven somtijds een papieren pajong is uitgespannen.

De tempeldienst der pinati's bestaat, behalve in het rein houden van het gebouw, in het aanbieden der offers, die gebracht worden, en het overbrengen van de geloften of dankzeggingen der geloovigen. Iederen avond wordt voorts Kraeng-lowé van versch water voorzien en wordt vóór het paleisje, waarin hij verblijf houdt, een versche kandjoli ontstoken.

Bij het aanbieden der offers, legt de pinati zich haren rooden doek, die hare geheele priesterlijke kleeding uitmaakt, op het hoofd, plaatst zich dan voor het trapje van het paleisje, bestrooit eerst den god en daarna zich zelve met eenige rijstkorrels en zegt dan: »Als Kraeng-lowé medelijden heeft, laat hij dan zoo goed zijn den wensch van dezen offeraar te vervullen". Daarna legt zij het offer voor den god nêer, dat, volgens haar, altijd op geheimzinnige wijze verdwijnt, eene verzekering waaraan wij niet twijfelen.

Opmerking verdient nog dat het ambt van

priesteres erfelijk is en dus steeds in dezelfde familie blijft.

Behalve de gewone dagelijksche offeranden aan den god van kippen, kuikens, padie, klappers, kandjolis, en muntstukken, wordt er eenmaal 's jaars te Gantarangkéké een groot feest gevierd. Dit heeft steeds plaats bij de eerste volle maan, die invalt na het eindigen van den Mohamedaanschen vasten. Welke berekening daarvoor oorspronkelijk gevolgd werd, is niet bekend. Het feest duurt drie dagen en bestaat hoofdzakelijk in dobbelen en hanenvechten, zoodat de feestvierenden van alle zijden toestroomen.

In den nacht van volle maan ontvangt Kraenglowé, tegen middernacht, een bijzonder offer van de pinati en hare helpers. Onder het slaan der ganrang en gong, wordt eene menigte *Kaloling* [1]) en gebakken visch voor het paleisje van den god neergezet. Het voorschrift dat, tijdens dit feest, geen kip, geit of karbouw mag worden geslacht en in het algemeen geen offerbloed mag vloeien, wijst op Buddhistischen invloed.

Een ander feest is het *akawaru parasangang*, welke woorden ongeveer de beteekenis hebben van »door

1) Een soort van gebak. Het is gekookte rijst die in de lange smalle bladen van den kalolingboom wordt gewikkeld.

offers en godsdienstige handelingen het land van den invloed der booze geesten bevrijden." Het heeft plaats bij volle maan, een paar weken na den padie-oogst en is dus een oogstfeest, zooals men in de meeste Godsdiensten onder allerlei namen en vormen aantreft. Het wordt in iedere kampong afzonderlijk gevierd en op verschillende data, naar gelang van het afloopen van den oogst. Op den eersten dag verzamelen de Kampongbewoners zich, des morgens, bij het tempeltje van Kraeng-lowé, om zich met gewijd water te besprenkelen. De wijding van het water geschiedt door de pinati of eene bissu, die daartoe, naar gelang van de behoefte, uit een in het tempeltje staanden pot een schep water overbrengt in een grooteren pot of bak, die met gewoon water gevuld is.

Iederen avond wordt verder, gedurende het feest, door de mannen een offer aan den God gebracht, bestaande in vier soorten van rijst, roode, gele, witte en zwarte en verder in sirih en eenige bossen padie. Daarbij scharen zij zich in een kring om het tempeltje, terwijl de pinati dupa brandt en den pot met dupa eerst drie malen links en daarna drie malen rechts in den kring rondzendt. Na afloop daarvan heeft een omgang door den kampong plaats, waarbij de offeranden door eenige

mannen, in om den nek gebonden witte doeken, vóór het lichaam worden gedragen, terwijl een pajong boven hun hoofden wordt gehouden. De optocht wordt geopend door een aantal kinderen, die eene menigte pabongka-sétan en kandjolis dragen; daarop volgen gangrang- en gongspelers, met de dragers der offers, en de pinati, met eenige toeschouwers, besluit den stoet. Onder oorverdoovende muziek[1]), brengt men successivelijk een bezoek aan de vier hoeken van den kampong, alwaar door de pinati of eene bissu een deel der offers wordt neergezet. Dit geschiedt met een toespraak aan den God, waarbij hem de aanbieding van het offer, door het kamponghoofd, wordt medegedeeld, en hem gevraagd wordt den kampong te willen beschermen tegen booze geesten, ziekten en andere onheilen en hem voorspoed te verleenen.

In de aan zee gelegen kampongs heeft, op den morgen van den 4en dag, nog eene andere plechtigheid plaats. Dan worden, behalve de vier genoemde rijstsoorten, eenige sirihbladen en pinangnoten, na te zijn gewijd, in statigen optocht naar zee gedragen en aldaar door de pinati, op een

1) Bij de godsdienstige plechtigheden der Hindu's wordt altijd veel gedruisch gemaakt, in tegenstelling met die der Mohamedanen. Dit is in Britsch-Indië dikwijls de aanleiding tot botsingen.

pisangblad, op het water gezet en op die wijze den God aangeboden, met de bede om bescherming voor de visschers en zeevaarders.

Merkwaardig is ook de offerande die, bij de installatie van eenen nieuwen regent van Bonthain, aan Kraeng-lowé wordt opgedragen, om zijne gunst af te smeeken over landbouw, zeevaart en vischvangst. Het offer, voor de beide laatstgenoemde takken van volkswelvaart, bestaat in eenige bossen padie, eene menigte siribladeren en kleine hoeveelheden gekookte witte, zwarte, roode en gele rijst. Een en ander wordt in een klein net bewerkt prauwtje geladen en zoo in plechtigen optocht naar zee gebracht. Na roer en zeil te hebben vastgezet, wordt hier alles aan wind en golven prijsgegeven, onder de bede tot den God om zijne ontferming.

Het offer voor den landbouw is een wild varken, een slang, een leguaan en een walang sangit, die in een put levend begraven worden. De plek, waar de put zal gegraven worden, wordt eenige dagen te voren door wit linnen, dat langs bambus gespannen is, afgepaggerd. Iederen avond worden daarbij kandjolis ontstoken en wordt daarbij sirih geofferd.

Maar, om tot de installatie zelf te komen, deze geschiedde onder eenen prachtigen eeuwen-ouden

waringinboom. Tegen dien boom aan was een huisje gebouwd, op vier hooge palen, dat door middel van een lange vlakke trap, gemeenschap had met den grond. Die trap was met een looper van wit katoen belegd. Vergezeld door twee pinati's, ging de regent naar boven, waar zij ongeveer twintig minuten in het hooge huisje bleven. Daar werd hij, onder het uitspreken van allerlei formulieren, met gewijd water besprenkeld en met olie gezalfd. Na afloop daarvan hurkten de hoofden, aan den voet van de trap, neer en zwoeren daar, met de ontbloote kris in de rechterhand, hun eed van trouw aan den nieuwen regent.

Dr. Wilken [1]) die van Çiva-vereering op Celebes evenmin wil weten, als in de Molukken en N. Guinea, en den Kraenglowé-dienst tot het animisme of de geestenvereering tracht te brengen, heeft met deze hoogst interessante onderzoekingen van den heer Goudzwaard, die zoozeer het kenmerk van betrouwbaarheid en nauwgezette waarneming dragen, blijkbaar niet goed weg geweten. Hij erkent dat »in de schatting van den Makassaar Kraeng-lowé een machtige geest" is. »Men ver-

1) Het animisme bij de volken van den Indischen archipel. Ind. Gids VIIe Jaargang (1885) 1e dl. blz. 222.

wacht van hem geluk en ongeluk; leven en dood beschouwt men als in zijne macht te staan; de zieke, die herstelling, de moeder die een kind, de handelaar die fortuin, de dobbelaar die winst, de landman die een goeden oogst verlangt, allen wenden zich tot Karaeng-lowé en doen hem de belofte van hem dit of dat te zullen geven als hij zoo goed wil zijn hune wenschen te vervullen. En heeft men zijne begeerte verkregen, niet gaarne zou men nalaten de gedane belofte te vervullen. Karaeng-lowé toch zou boos worden en door het toezenden van ziekte of ongeluk zijnen toorn openbaren."

En zulk een machtig wezen zou geen opperwezen, geen god, maar slechts een geest van lageren rang zijn! roepen wij, na deze beschrijving van Dr. W. zelven, onwillekeurig uit. Wij willen daarom aandachtig luisteren naar de redeneering, waarop deze capitis diminutio van Kraeng-lowé is gegrond. Zij luidt als volgt:

»Zooals hierboven reeds ter loops werd opgemerkt, is het moeielijk te zeggen wie Karaeng-lowé eigenlijk is. Op grond van de symbolen, waaronder hij vereerd wordt, heeft men wel eens de gissing gemaakt dat hij identiek is met Çiva, dat de Karaeng-lowédienst dus slechts een overblijfsel is van een vroegeren Çiva-dienst op Zuid-

Celebes. Ook in den naam van Karaeng-lowé heeft men een bewijs daarvoor meenen te vinden. Deze naam toch beteekent, gelijk wij gezien hebben, groote-heer en is, meent men, slechts eene vertaling van het Sanskritsche Maheçvara, waarmede Çiva veelvuldig aangeduid wordt en dat eveneens de beteekenis heeft van groote heer. Zonder in eene bestrijding te willen treden van deze en andere argumenten, welke men ten gunste van evengenoemde stelling heeft aangevoerd, willen wij hier slechts opmerken dat het phallisme in den Karaeng-lowé-dienst, op zich zelf, geen bewijs behoeft te zijn, dat de godheid, die hier vereerd wordt, oorspronkelijk Çiva is geweest. Ook elders in den Archipel toch komt de vereering voor van geesten en ook van zielen der voorouders, vooral als schenkers van leven en vruchtbaarheid, onder het symbool van den lingam of phallus (wij herinneren slechts aan de beelden in den rumsram bij de Papuwa's van de Geelvinksbaai en aan den Butu-Ulisiwa bij de Amboneezen) zonder dat het eenigszins blijkt dat die met een vroeger Çivaïsme in verband staat."

In een noot zegt de geleerde schr. nog dat het vooral de heer Goudzwaard is, die tracht aan te toonen dat de vereering van Karaeng-lowé een

overblijfsel van Çivaïsme is, maar dat de meeste door hem aangevoerde argumenten hem zeer gezocht voorkomen. Wij zoeken evenwel tevergeefs naar eene weerlegging. Blijkens de aangehaalde woorden werd die overbodig geacht. Eilieve is dit niet eene al te gemakkelijke manier van betoogen en oplossen van quaesties?

Wij hebben in de vorige bladzijden reeds melding gemaakt van de *bissu's* of priesters van de mannelijke of vrouwelijke kunne, die nu eens als toovenaars en geneeskundigen, dan weder als dansers en danseressen optreden en als de ware gunstelingen der goden beschouwd worden.

Behooren zij tot de mannelijke kunne, dan willen zij niet als mannen beschouwd worden, maar geven zich in alles, ook in hun kleeding, het voorkomen van vrouwen en laten zich als vrouwen het hof maken. Men vindt ze het meest aan de hoven der vorsten [1]), waar zij ook bij de vorstinnen toegang hebben en bij deze in hoog aanzien staan. Bij feesten spelen zij, met hunne bezweringen en dansen, een voorname rol.

1) Oude gebruiken en instellingen blijven aan de vorstelijke hoven in den regel het langst bewaard, omdat men hier van nature behoudend is en het vorstelijk gezag gezegd wordt van de goden afkomstig te zijn („bij de gratie Gods").

Op dezelfde wijze, maar niet in zoo grooten getale, treft men vrouwelijke bissu's aan, die voor mannen willen doorgaan en zich te dien einde als mannen kleeden en met lans en kris wapenen.

Persoonlijk herinner ik mij, van mijn verblijf op Zuid-Celebes, dat de gewoonte dezer priesters en priesteressen om zich te kleeden als de leden der andere sexe, door hoofden en bevolking verontschuldigd werd, door de bewering dat zij hermaphrodieten waren. Vermoedelijk trachtte men, door dit antwoord, verdere bestuursbemoeienis met deze aangelegenheid te voorkomen. De heer S. W. Tromp [1]) kenschetst den aard dezer priesters in Koetei in de volgende woorden:

»Te voren hadden deze priesters en priesteressen, bekend uit de mededeelingen van Dr. Matthes, een machtigen invloed op het bestaan der Boegineezen van Samarinda en grepen zij diep in het geheele volksleven in. Geen Boeginees van naam toch, die niet zijn of haar *dewata* (hemelsche echtgenoot) had; niemand, dien iets van gewicht in zijn leven overkwam, zonder inmenging der bissu's. De bissufeesten te Samarinda, bij geboorte, hu-

1) Eenige mededeelingen omtrent de Boegineezen van Koetei. Bijdragen van het Koninklijk Instituut v. d. T. L. en V. v. N. I., Ve volgreeks, 2e dl. 1e afl. blz. 192.

welijk, veldarbeid, ziekten, ja, bij alle mogelijke gelegenheden, waren dan ook algemeen. Maar juist daarom waren zij de oorzaak van eene schromelijke geldverkwisting, die niet evenredig zijnde aan de verdiensten, tot tal van kwade praktijken voerde en van eene ergerlijke ongebondenheid, die, onder een lichtgeraakt, opvliegend en daarbij altijd gewapend volk, tallooze malen tot moord en doodslag aanleiding gaf."

Hier en daar wordt — volgens Schr. — wel is waar nog een enkele *Palakka* (legerstede der dewata) als rariteit aangetroffen, maar de weinige bissu's, die nog overgebleven zijn, doen alleen dienst als quasi-geneeskundigen.

Alleen het Çivaïsme en de vereering van Çiva als *Ardhanari* geeft eene afdoende verklaring van dit eigenaardig priesterschap.

Nemen wij thans een kijkje op Halmaheira of Djailolo. Dit eiland vertoonde in den tijd, waarvan wij spreken, niet de ruïne, die wij thans aanschouwen, sedert het door de sultans van Ternate en Tidore — ieder voor de helft — overheerscht wordt. Noord-Halmaheira met Moratai vormde een statenbond, uit zeven verschillende rijkjes bestaande, waaronder Djailalo langzamerhand den voorrang erlangde.

Aangaande de godsdienstbegrippen der Halfursche bevolking van Halmaheira vernam ik van den zendelingleeraar J. M. van Baarda, dat zij drie goden kennen met name *Gomma*, d. i. de wakende, *Wongi*, d. i. de strijdende, en *Djen*, d. i. de genezende, die als 't ware de vertegenwoordigers zijn van den oppergod *Gikkimoi*. Dezen kent men alleen bij name, daar hij zich nooit rechtstreeks met de menschenwereld inlaat, maar zijn almacht aan zijne drie genoemde representanten heeft overgedragen. De Hindusche oorsprong van deze eenigszins verbasterde Trimurti, is te duidelijk, dan dat wij daarbij lang zouden behoeven stil te staan.

Volgens den heer Willer [1]) gelooven zij in een eeuwig almachtig opperwezen, schepper en onderhouder van al wat bestaat, onzichtbaar voor den mensch, met name *Djohu-ma-di-hutu* d. i. de heer daarboven of *Gikkimoi* d. i. heelal of alvader.

De zielen der afgestorvenen worden, door den Alvader, naar verdienste beloond of gestraft. Zij gaan echter soms eerst na eeuwen tot hem. *Djohu-ma-di-hutu* is te verheven om te worden aangebeden. Volgens de overlevering zou hij oudtijds een wijs man, *Gosuong* geheeten, tot hun voor-

1) T. I. Willer, het eiland Boeroe.

ouders afgezonden hebben, om hun zijn wil kenbaar te maken. Zijne volgelingen worden *Gomatir* genoemd en kunnen dien rang niet door geboorte, maar alleen door onderwijs bereiken. Gosuong gaf zeven geboden of *lara's*. Het eerste verbood het verleiden of schaken van eens anders verloofde; het tweede overspel; het derde diefstal; het vierde gewapende rooftochten; het vijfde aanranding of mishandeling van zijn naaste; het zesde liefdeloosheid tegen ouders; het zevende het koppensnellen.

De heer Campen, — onbekend met de algemeene verspreiding in onzen archipel van godsdienstige voorstellingen van Hinduschen oorsprong [1]) — oppert de veronderstelling dat men zich met den heer Willer een ongepaste scherts heeft veroorloofd. Hij zag in de Halfuren van Halmaheira alleen geestenaanbidders en kwam niet op de gedachte dat hij restes voor zich had van eenen eeredienst, welks goden men, sedert de invoering van den Islam, nog slechts ter sluiks waagde te aan-

1) De voornaamste geboden van het Buddhisme zijn:
1°. Gij zult niet dooden.
2°. Gij zult niet stelen.
3°. Gij zult geen overspel doen.
4°. Gij zult niet liegen.
5°. Gij zult geen bedwelmende dranken drinken. Verg. Birmah en de Birmahnen. Wet., Bl., Afl. April 1893.

bidden en die zich daarom met den rang van geesten moesten vergenoegen.

Die veronderstelling is dan ook geheel zonder grond, en de mededeelingen van Willer worden, zooals wij zagen, door van Baarda bevestigd. Campen was een juist opmerker en geoefend teekenaar, die over Halmaheira in een aantal verspreide opstellen belangrijke gegevens leverde, maar hij miste de opleiding die den ethnograaf onmisbaar is, om het waargenomene behoorlijk te groepeeren en te verwerken.

Van de tempels, die in vele Heidensche negorijen nog worden aangetroffen, deelt hij ons een en ander mede. Hij noemt deze »de gemeenschappelijke woningen voor de oudere geesten van reeds vergeten geslachten" m. a. w. tempels, gewijd aan de goden, van den door den Islam verdrongen eeredienst. Zij heeten *Kokiroba* en bestaan soms uit een afzonderlijk gebouw, soms slechts uit een afgeschoten deel der *Sabuwa* [1]). Daarin bevindt zich een geestentafel, die dikwijls den vorm van een schildpad heeft. Van dit hoogst merkwaardig voorwerp

1) Een sabuwa is een soort van *balei*, d. i. een gebouw van eenvoudige constructie, ten dienste van doortrekkende reizigers en van vorsten, hoofden en ambtenaren op dienstreizen. Tevens doet het als feestlokaal dienst.

dat ook, door zijn vorm, aan het Hinduïsme [1]) herinnert, wordt ons evenwel niets naders medegedeeld. Uit de berichten der zendelingen — aan wie Campen veel van zijne gegevens te danken had — blijkt echter dat die zoogenaamde geestentafel zelf tooverkracht bezit en daaraan hooge waarde wordt toegekend [2]).

De tempels zijn meestal twee in getal [3]), één voor de mannen en één voor de vrouwen. Is er echter maar één, zooals te Galéla, dan mag daar geene vrouw binnentreden, omdat — naar het heet — daarin slechts heldengeesten wonen, wier hulp alleen den mannen te stade komt. In dezen tempel wordt alleen in oorlogstijden feestgevierd. Dus, evenals op Timor, een tempel, die vooral in dagen van strijd dienst deed, en waar vermoedelijk de afgeslagen vijandige koppen, als dankoffers vóór den verleenden bijstand, aan de godheid gewijd werden.

1) In de Chineesch-Buddhistische kloosters in de Westerafdeeling van Borneo wordt er een klein soort van schildpadden op na gehouden, in daartoe in den vloer aangebrachte bakken.

2) Hetzelfde verschijnsel dus als elders met de martavanen. De vereering van krokodillen, schildpadden, kikvorschen, palingen enz. hield waarschijnlijk verband met het heilighouden der rivieren en den eeredienst van den god der wateren.

3) Later zullen wij zien dat ook in N.-Guinea op het eiland Rhoon, in iedere negorij, twee tempels worden aangetroffen.

Van een' anderen tempel wordt gezegd dat hij gewijd was aan den god *Tummadoa.* Dit woord is samengesteld uit »*tum*" = onderdompelen, in het water dompelen, »*doa*" = bidden, gebed en het voegwoordje »*ma*" en heeft dus ongeveer de beteekenis van »onderdompeling en gebed."

Deze godheid wordt beschreven als een ontzachelijke reus, wiens geest in den tempel, en wiens lichaam in de rivier Tjabi woont.

Een andere tempel weder was gewijd aan de slang *Naga*, die in het meer van Galéla zou wonen en de oorzaak zijn van zons- en maansverduisteringen [1]).

Hoe onvolledig ook, wijzen deze mededeelingen duidelijk op de vereering van Çiva en Vishnu. Laatstgenoemde immers werd, onder den naam van *Appu* of *Narayana*, als god der wateren vereerd. Als zoodanig zit hij op een slang, die nu eens de *Naga* is, dan eens de *Ananta*, soms ook de *Mahaçecha.* Tot de vijf wapenen die hij in zijne vier armen houdt behoort ook de schelp of zeehoorn (*tsjank*), de geliefkoosde roephoorn der Halfuren van Halmaheira. Daarentegen was Wongi

1) Berichten van de Utrechtsche zendingsvereeniging 1879, blz. 41, 1877, blz. 3, 1867, blz. 174.

waarschijnlijk dezelfde als Çiva, in zijne verdelgende en vernietigende voorstelling.

De zendeling-leeraar van Dijken [1]) deelt ons nog eenige bijzonderheden mede over het geloof aan den *Naga* of opperste der geesten. Deze heeft macht over de hemellichamen en zendt ziekte en droogte op aarde, naar hij wil. Bij maansverduistering is hij het die de maan wil verslinden. Door bezweringen tracht men hem dan te verbidden en de maan van een wissen ondergang te redden.

De regenmakers, die bij de Hindu's zulk een groote rol spelen, ontbreken ook op Halmaheira niet. De zooeven genoemde schrijver geeft, met de volgende woorden, eene beschrijving van zulk een bezweerder. [2]) »Op een mijner wandelingen ontdekte ik in het bosch, bij een riviertje, een ouden man, die dikwijls de kerk bezoekt, maar die daar in de eenzaamheid aan het regenmaken was, waarvoor hij een bosje boomwortelen, met eenige welriekende bloemen, bezigde. Dat bosje werd door hem herhaalde malen in het water gedompeld en dan in de lucht rondgezwaaid; eindelijk werd het door hem onder water vastgemaakt en

1) Berichten van de Utrechtsche zendingsvereeniging 1878, blz. 27.

2) L. c. blz. 32.

de grijsaard ging heen zonder mij te hebben opgemerkt." Elders verhaalt hij, dat, om den regen te bezweren, de woningen der geesten met water besprenkeld, de graven met water begoten of de tot de geestenvereering behoorende voorwerpen in het water gedompeld werden.

Uit een en ander blijkt voldoende, dat er een nauw verband bestond tusschen den eeredienst van den god der wateren en de toovenarij der regenmakers. Dat ook de heer v. D., evenals Campen, hier enkel met geestenvereering of animisme meende te doen te hebben is zeer verklaarbaar. Wanneer een Christelijk of Mohamedaansch voorganger of zendeling over de goden van minder beschaafde volken spreekt, vergelijkt hij hen onbewust met de godheid, die hij zelf vereert en geeft hij hun den lageren rang van geesten.

Dezelfde schrijver maakt nog melding van de legende, dat de Halfuren van Halmaheira vroeger menschenhoofden in hunne tempels zouden geofferd hebben. Nu is niets waarschijnlijker dan dit, want de vreeselijke Rudra schiep behagen in menschenoffers en koos gaarne zijne woonplaats op kerkhoven tusschen schedels en bekkeneelen. De heer v. D. acht dit echter eene onverdiende beschuldiging en tracht deze te weerleggen door de mede-

deeling eener legende over den oorsprong van den tempel te Gonie. Voorts zegt hij dat hunne tempels nauwelijks dien naam verdienen, en meer woningen zijn, waar men gemeenschappelijk eet, feest viert en speelt, terwijl een enkele zelfs alleen in oorlogstijd dienst doet. Maar eten, feestvieren en spelen, daaruit bestond immers voor een groot deel de eeredienst der Heidensche tempels, en sedert de invoering van den Islam wordt er natuurlijk aan deze gebouwen weinig zorg meer besteed en verkeeren zij in een staat van verval.

Behalve genoemde tempels, kennen de Halfuren van Halmaheira ook heilige plaatsen, waar zij offers brengen. »Sommige geesten en djins" — aldus Campen — »houden zich wel eens in boomen, rotsen, steenen en houten beelden op. Ter hunner vereering richt men kleine huisjes op, boven het heilige voorwerp, dikwijls een ruw bewerkte houten pop, van halve manshoogte, voorzien van een tjidako [1]), lans, schild en klewang. In den regel zal men slechts door toeval dergelijke, soms midden in het bosch staande, plaatsen ontdekken, daar de bevolking liever niet heeft dat een vreemdeling ze bezoekt. Zoo staat bv. een dezer, door de be-

1) Hier is dus het beeld van een schaamlap voorzien of gekleed.

volking zeer vereerde, poppen diep in het bosch achter Maïdé, een andere tusschen de rotsen en op een der landspitsen bij Sagëa, enz.

Niets natuurlijker dan dat, toen de Islam te vuur en te zwaard werd ingevoerd, de verwonnen goden van het Hindupantheon zich moesten terugtrekken naar ontoegankelijke bosschen en onherbergzame plaatsen. Geheimzinnige plekken, gevaarlijke rotsen enz. waren bovendien steeds geliefde plaatsen van aanbidding.

De heer Campen schijnt geen gelegenheid gehad te hebben de sagen en mythen, waaraan hij zegt dat Galéla en Tobélo zoo rijk zijn, aan de vergetelheid te ontrukken. Dit is te betreuren, want zeer waarschijnlijk zouden deze ons den sleutel hebben geleverd, tot verklaring van hetgeen thans nog duister is, in den bijna verdwenen eeredienst der Halfuren, van dit hoogst belangrijk eiland. Ik zelf bezocht alleen Zuid-Halmaheira, en daar heeft de Islam weinig sporen van Hindu-eeredienst meer overgelaten. Toch treft men ze ook daar nog aan, en toevallig was ik in de gelegenheid op te merken, hoe weinig de godsdienst van Mohammed nog is doorgedrongen in de harten dier geïslamiseerde Halfuren. Te Sagëa, op de Oostkust van Zuid-Halmaheira,

wierp zich op zekeren dag, tijdens het heerschen eener besmettelijke buikziekte, een propheet op, die met milde hand geneesmiddelen uitdeelde. Hij gaf voor te zijn de uit zijn graf verrezen laatste vorst van Djailolo. Deze werd voorgesteld door iemand, in een rood satijnen baadje, met een witten doek over het hoofd en een rozekrans in de hand. Op zijn borst droeg hij een vlok kapok, waarin eenige vuurvliegjes verborgen waren, die in het duistere vertrek een flikkerenden glans, als van edelgesteenten, verspreidden. De om het hoofd gebonden witte doek, het roode baatje, het nagebootste edelgesteente op de borst en de rozekrans in de hand toonden duidelijk dat wij hier, in den vorm van een revival van Hinduïsme, eene poging tot verzet tegen de Islamitische overheersching van Tidore voor ons hadden.

Bij de kleine eilanden Ternate en Tidore, waar de Islam zijnen scepter van uit de paleizen der Sultans zwaait, zullen wij niet lang stilstaan. Tot heden was hij echter zelfs daar niet bij machte alle sporen van vroegeren eeredienst uit te wisschen en vooral op Ternate zijn de Djinfeesten [1]), waarbij

1) In de Trimurti der Halfuren van Halmaheira was, zoals wij zagen, Djen de behoudende of genezende god.

oude vrouwen als mediums en tooverdoktoressen fungeeren, aan de orde van den dag.

Valentijn [1]) zegt van den godsdienst der Ternatanen: »De oudste godsdienst hier bekend is de heidensche geweest, die men nog in de Papoesche en andere eilanden om de Noord aantreft; waarin deze godsdienst bestaan heeft is nauwelijks te melden, dan dat men er in de Talautsche eilanden nog de overblijfselen van vindt," enz.

Deze aanhaling acht ik alleen daarom der vermelding waard, omdat daaruit blijkt dat ook destijds reeds vermoed werd, dat er tusschen de eerediensten op deze verschillende eilandengroepen nauw verband bestond.

Evenals dit op Borneo en Oost-Sumatra (Indragirie) met de zoogenaamde *Jogeds* (*Yogi's*) het geval was, ontving ik ook bij de Djinfeesten op Ternate den indruk, met restes van Hindusch somnambulisme te doen te hebben.

Prof. Bastian, die op Ceilon in de gelegenheid was den overgang van gemaskerde priestervoorstellingen tot Dyonysische komedie-vertooningen te bestudeeren, zegt hiervan het volgende: »Ausser einem nächtlichen Maskentanz, wohnte ich einer

1) Moluksche zaken, IIIe boek, Hoofdstuk 8.

Krankheitsbeschwörung bei, wo der von convulsivischen Zuckungen Ergriffene durch die Umklammerung seiner Begleiter festgehalten werden musste, dann leblos niederfiel, auflebte, u. s. w. in einförmig ähnlicher Wiederholung dessen, was unter Buräten auf Ternate in Loango, u. s. w. gesehen war und obwohl nicht ohne psychophysisches Interesse, im Uebrigen sich leicht genug, auch bei Fackelschein, klärt im Auge (ausser einem spiritistisch Umnebelten)" [1]).

Bij de Halfuren van Buru draagt de groote geest, die Buru met al wat daarin en daarbuiten is geschapen heeft, den naam van *Opo* [2]) *Geba Snulat*, d. i. lettertijk: de opperheer der menschen die alles opschrijft. Hij ziet en hoort alles, maar is zelf onzichtbaar. De propheet *Atta* werd door hem tot de menschen gezonden, om hun zijne geboden bekend te maken. Deze daalde in menschelijke gedaante van het Tomahao-gebergte neder en gaf een zevental geboden. Het eerste is gericht tegen doodslag en verwonding, het tweede tegen diefstal, het derde tegen overspel, terwijl

1) A. Bastian. Ideale Welten in Wort und Bild. Band I, blz. 9.

2) Verg. voor dit „Opo" en het later te noemen „Ubu-lera en „Oplaire" D. F. van Braam Morris: Het landschap Loehoe; Tijdschr. v. Ind. T. L. en V. dl. 32 blz. 499 vlg. over den titel *Opoe* = Heer of vorstentelg.

4—7 waarschuwingen behelzen tegen ongehoorzaamheid aan het wettig gezag. Hij vormde mannen van edele geboorte tot onderwijzers en voortplanters zijner leer en, na aldus zijne taak volbracht te hebben, is hij weder opgevaren naar de plaats van waar hij gekomen was. Die leerlingen, *Eswohie* geheeten, behooren tot de geslachten die bekwaam zijn om te regeeren, zoodat veelal vorsten of hoofden tevens Eswohie zijn. Behalve in de leer van Nabi Atta, oefenen zijne discipelen zich in de genees- en tooverkunst. Het gebed is een voornaam bestanddeel van den eeredienst, en elk dorp hoe klein ook, heeft zijn *huma pudjie* of gebedenhuisje, waarbij een of meer Eswohies werkzaam zijn. Zij gaan voor in het gebed en geven onderricht in den godsdienst. Men beloont hen voor hunne diensten met kleine geschenken, vooral borden of kommen, soms ook met eenig geld. Volgens de leer van dezen godsdienst blijft de ziel, bij den dood, voortleven om geoordeeld te worden. Zij die de geboden van Atta hebben betracht, genieten, ver boven de wolken, in de nabijheid van het Opperwezen gelukzaligheid, de overigen blijven ronddolen [1]).

1) T. J. Willer. Het eiland Boeroe, blz. 112 en vlg. en Dr. J. J. de Hollander. Handleiding IIe deel, blz. 485 en vlg.

Tot staving van de juistheid dezer mededeelingen van Willer kan dienen dat de benaming Eswohie of Sowohie ook op Zuid-Halmaheira thans nog voortleeft in de herinnering van het volk. De persoon aan wien de gewaande heilige, waarvan boven sprake was, zich, om zoo te zeggen, geopenbaard had en die dezen aan de toestroomende menigte vertoonde, werd algemeen met den titel van *Sowohie* vereerd. Dezelfde naam wordt gegeven aan den kamerheer, die, in het paleis der Sultans van Ternate, met het toezicht binnen 's huis belast is.

De overeenstemming, tusschen de voorschriften der leer van Nabi Atta en die der tien geboden, heeft ook hier aan de juistheid der mededeelingen van Willer doen twijfelen, alsof niet reeds lang vóór het ontstaan van het Christendom propheten waren opgestaan, die den mensch aanspoorden tot bestrijding zijner hartstochten en tot bewandeling van het pad der deugd.

Overigens is er, in den laatsten tijd, vooral door Engelsche schrijvers, zooveel licht verspreid over het verband tusschen Buddhisme en Christendom, dat er door onbevooroordeelden niet meer aan te twijfelen valt, dat in laatstgenoemden godsdienst zeer veel van eerstgenoemden is overgenomen.

Wij verwonderen er ons daarom niet meer over dat de Jezuïten-paters, die de Portugeezen op hunne tochten naar Indië vergezelden, zoodanig ontstelden over de overeenkomst tusschen de uitwendige vormen der Buddhistische en Katholieke kérken, dat zij meenden dat de duivel den ongeloovigen geleerd had de plechtigheden hunner kerk na te bootsen [1]).

De Halfuren van Ceram kennen een opperwezen, met name *Opa Tatta Pottoa*, d. i. de machtige geest, die aarde, lucht en zee met al wat daarop en daarin is, heeft gemaakt en onderhoudt, die het goede beloont en het kwade straft, hetzij in dit, hetzij in een volgend leven.

Eene openlijke vereering van het Opperwezen kennen zij niet. Wel bestaan er onder hen eene soort van geestenzieners, die onder zekere ceremoniën in zwijm vallen en den geloovige met de geestenwereld in contact brengen of de toekomst voorspellen. Zij heeten *sōu-sōu*, doen tevens dienst als geneesheeren en verrichten hunne functiën in de *luma pamakakala* [2]).

---

1) Dr. G. A. Wilken. Handleiding v. d. vergel. volkenkunde in Ned. Indië, blz. 509.

2) Die unter Ratu oder Raja stehenden Berg-Alfuren (Ceram's) errichten einen aufrechten Stein mit einem Dach bedeckt für

Belangrijker dan dit alles is evenwel voor ons doel het zoogenaamde *Kakian*-verbond.

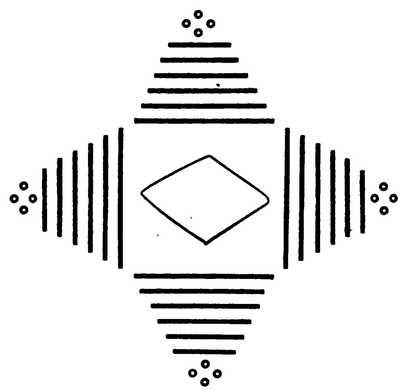
In het bekende werk van den heer Riedel [1]) wordt daarvan de volgende verklaring gegeven. Een jongeling wordt eerst als man beschouwd, wanneer hij in de Kakianclub is opgenomen, en het wordt als eene schande aangemerkt te huwen vóórdat men een Kakianist is geworden. De *nitu* (geesten) der *Patasiwa maselo* houden verblijf in de *tutuu*. In dat gebouw worden op bepaalde tijden feesten gevierd. Bij die gelegenheden worden de novices, zijnde jongelingen, die het tijdperk der puberteit zijn ingetreden, aangenomen en in de mysteriën ingewijd. Acht à tien dagen te voren verzamelen zij zich in het huis van den *nagerimāuwen* of dorpspriester. Van daar begeven zij zich, op den rug van een koperen belletje voorzien en het aangezicht bedekt, naar het Kakian-huis. Op hartverscheurenden toon nemen zij afscheid van hunne bloedverwanten en vrienden. Binnen gekomen wordt de blinddoek afgenomen en door prikking en inwrijving (tatoueeren) hun het Kakian-

---

ihre Gottesverehrung, wo alle sechs Monate ein Schwein geopfert wird, (wie auch bei Krankheiten) etc. A. Bastian, die Molukken.

1) De sluik- en kroesharige rassen tusschen Celebes en Papua.

teeken in de huid aangebracht. Dit teeken, dat op de rechter- of linkerborst wordt geplaatst, bestaat uit *vier drie*hoeken, te zamen een soort van

kruis vormende, met een ruitvormigen vierhoek in het midden, die zich eveneens in twee driehoeken laat ontleden [1]) en is het symbool van de cteïs. De kleur van het teeken is blauw, zooals wij weten, de kleur van Çiva.

Nadat de novices met de fijn gestampte wortels der curcuma-longa bestreken zijn, gelast hun de *manumeten* op de bank, tegen den wand, te gaan

1) Zie de bijgevoegde afbeelding voorkomende bij R. van Eck. Schetsen uit het volksleven van Nederlandsch-OostIndië. Ind. Gids, Februari 1884.

zitten met open handen als om iets te ontvangen. Vervolgens neemt hij zijn bambufluit of blaasroer en spreekt daardoor ieder van hen op zijne beurt toe. Nu worden hun de geheimen van het Kakian-genootschap medegedeeld, en hun, met bedreiging van doodstraf, bij overtreding, verboden dezen aan oningewijden mede te deelen. De in de negeri achtergebleven vrouwen zorgen, gedurende den tijd dat de mannen in het Kakian-huis verblijven, voor het noodige voedsel. Zij zetten dit ergens in de nabijheid gereed; want het huis betreden mogen zij niet. Vóór het verlaten van den tempel krijgen de pas ingewijden van den māuwen een stok, die aan beide uiteinden met hanen- of casuarisvederen versierd is, en welke als het ware het bewijs is dat zij met de geesten in contact geweest zijn. Verder moet dit blijken uit hun waggelend loopen [1], niet spreken, en zich suf houden, als ware hun geest nog niet teruggekeerd. Daags na hun terugkeer in de negeri, worden zij naar de rivier gebracht om te baden, waarna zij nog drie dagen moeten vasten en zich afgezonderd houden. De ingewijden herkennen elkander, behalve aan het Kakian-teeken, bij vertoon van

1) Çiva wordt afgebeeld met waggelenden gang.

den bambuzen kalkkoker, het symbool van de bambufluit. Alle ingewijden zijn verplicht elkander te helpen als leden van één gezin.

De Kakianhuizen [1]), waarvan er in ieder dorp één is, zijn langwerpig vierkant, ongeveer 60 voet lang en 24 voet breed. Aan den vóór- en achterkant bevindt zich een ingang, waarvan de laatste uitsluitend voor de leden bestemd is. Het dak is zóó aangebracht en de wanden zijn zóó dicht, dat inkijken door oningewijden niet mogelijk is. Het smalle pad, dat naar den tempel voert, is bovendien aan twee zijden door een houten schutting afgesloten, terwijl de ingang den vorm van een casuaris of krokodil heeft, zoodat men er op handen en voeten moet inkruipen. Tegenover de voordeur staat een kleine loods, waarin de novices het oogenblik hunner toelating afwachten. Men verhaalt van deze tempels, evenals van die op Halmaheira, dat, bij de oprichting van den hoofdstijl, daaronder een versch gesneld menschenhoofd door de priesters wordt begraven.

Het gat, voor den hoofdpaal van een Kakianhuis, wordt namelijk door den opperpriester zelven ge-

1) Van Hoëvell, Tijdschrift voor Ind. Taal-, Land- en Volkenkunde, dl. 26, blz. 102 vlg.

graven, en daarin, behalve een bord, een menschenschedel of een gedeelte daarvan geworpen. Zoowel bij het plaatsen van dezen paal als bij de plechtigheid van het leggen der eerste negen (*siwa*) stappen, voor de dakbedekking, zingen de priesters een lied met het refrein: *Om kia hoë*, waarmede op de drie heilige rivieren zou gedoeld worden. Het cijfer *negen* schijnt bij de Uli-siwa een bij uitstek heilig cijfer geweest te zijn evenals *vijf* bij de Uli-lima. Prof. Bastian noemt daarom eerst genoemden: *Neunler* en de laatsten *Fünfler* [1]).

Die cijfer-symboliek was een eigenaardig kenmerk van het Hinduïsme. Zoo wordt de Trimurti of Drie-eenheid gesymboliseerd in de mystieke syllabe *Aum* (Om) waarin *a* Vishnu, *u* Çiva en *m* Brahma voorstelt en die in beeld gebracht wordt door drie hoofden, rijzende uit een lichaam. In den driehoek en triçula vinden wij hetzelfde cijfer terug.

De Uli-siwa's behoorden, volgens prof. Bastian, oudtijds tot Ternate, waar de regeering behalve

1) „Das Matakan genannte Eideswasser wurde in Ambon getrunken, indem die Uli-lima 5 mal, die Uli-siwa 9 mal Erde, Sonne, Mond, See, Gebirge und alle Geschöpfe anriefen."

„Die Uli-siwa zahlen Schatzungen bei Busse neunerlei, die Uli-lima fünferlei." A. Bastian, die Molukken.

uit den vorst uit negen leden van den rijksraad bestond; de Uli-lima's tot Tidore. In verband hiermede is het der vermelding waard dat thans op Ternate nog de ruïne van een Inlandsche benteng bestaat, die den vorm van een phallus heeft, terwijl op Tidore vroeger een dergelijk fort moet bestaan hebben, dàt den Yoni-vorm had. Vermoedelijk behoorden dus de bevolkingen van beide eilanden tot verschillende Çivaïtische secten, waarvan de een bij voorkeur de mannelijke, de ander de vrouwelijke natuurkracht van Çiva vereerde en die scherp tegenover elkâar stonden. Want nog heden ten dage dragen de beide Sultanshuizen elkâar geen goed hart toe als bestond er van oudsher een onuitwisbare veete.

Van Hoëvell geeft nog de volgende bijzonderheden over de toetreding van novices tot deze mysteriën. Des avonds vóór de inauguratie van nieuwe leden gaat iemand het dorp rond, voorzien van een bambuzen trompet, waaruit hij de akeligste tonen doet hooren. Hij verbiedt den oningewijden in de eerste dagen het Kakianhuis te naderen, en spoort de vrouwen aan hunne aldaar in functie zijnde mannen van het noodige te voorzien. De candidaat-leden, den avond te voren in het huis van den hoogepriester verza-

meld en aldaar rijkelijk onthaald op saguweer, wachten in de nabijheid van het Kakianhuis, geblinddoekt en in angstige spanning, hunne binnenlating af.

Nadat de hoogepriester vóór het huis eene soort van toespraak gehouden heeft, weerklinkt daar binnen eensklaps eene schelle en schrille muziek, waarna de plechtigheid aanvangt en de getuigen (*masaloo*) met de novices binnentreden. Terstond daarop treedt de opperpriester naar buiten, om op luiden toon de geesten uit de vier windstreken uit te noodigen de feestelijkheid met hunne tegenwoordigheid te vereeren. Vervolgens hooren de omstanders daarbinnen een slag, als van een wapen, en zien een met bloed bevlekt hakmes door het rieten dak te voorschijn komen. Wat daar eigenlijk voorvalt, is tot heden een geheim gebleven.

Evenmin is de beteekenis der namen van de beide hoofdafdeelingen, waarin het volk gesplitst was, te weten: *Uli-siwa* of *Pata-siwa* [1]) en *Uli-lima* of

---

1) Verg. G. W. Boot: korte schetsen der Noordkust van Ceram. Tijdschr. Kon, Ned. Aardr. Gen. IIe Serie, deel 10 N°. 5. Indië naar Prof. Monier Williams. Ind. Gids, April 1880, blz. 671.

Pata-lima[1]) tot heden immer afdoend opgehelderd. Valentijn die het woord *pata* als »vergadering" verklaart, deelt ons mede, dat de Uli-siwa op drie verschillende plaatsen bijeenkomsten hielden, ter bespreking hunner aangelegenheden. Dat hield voorzeker verband met de drie afdeelingen waarin zij verdeeld waren, naar de drie rivieren *Tala*, *Sapalewa* en *Ety*. De uitdrukking *pata* schijnt dan ook als »deel of afdeeling" verklaard te moeten worden.

Onder de bevolking van Ceram circuleert de volgende legende, omtrent de oorzaak van de afscheiding der drie secten. Na eenen grooten watervloed, die de geheele wereld overstroomde, kwam de berg *Nusaku* te voorschijn, bedekt met groote boomen, waarvan de bladeren den vorm hadden van het pudendum muliebre. Drie mannen slechts bewoonden dien berg, met name Uli-lima, Uli-siwa en Uli-ase. Door een vogel *Marapati* werd hun de mededeeling gedaan dat nog andere bergen in de nabijheid uit zee waren te voorschijn gekomen. Op dit bericht namen de drie mannen een pak bladeren van genoemden boom en togen

1) De derde afdeeling werd gevormd door de Uli-asé. De Pata-siwa zouden de oudste zijn. A. Bastian, die Molukken.

daarmede naar verschillende zijden. Uli-asé ging naar de nieuw opgekomen bergen, Uli-siwa toog naar het Westen en Uli-lima naar het Oosten. Met de medegenomen boombladéren bevolkten zij de nieuw bezochte landstreken.

Dit verward zondvloedsverhaal is blijkbaar van later vinding, toen men zelf de afscheiding niet meer begreep. Deze is alleen verklaarbaar uit verschil in godsdienstige voorstellingen, zich openbarende in groepeering in secten of genootschappen. Eene andere legende luidt aldus. Oudtijds woonde op den berg *Nunu Sako*[1]) de geest *Fahadjul* in een waringinboom, die slechts drie takken had. Op zekeren dag stak hij met een spies in den stam van den boom en sedert stroomde uit elk der drie takken eene rivier. Ter herinnering aan dit voorval zingen de Pata-siwa-hitam[2]), wanneer zij een

1) Auf dem heiligen Versammlungsort der Pata-siwa (Ceram) bei Noesakoe (Nabel der Insel) steht am Wasserfall der Flussquellen des Sapoelewa der heilige Waringin-Baum, auf dessen drei Zweigen sich drei weisse Tauben niederlassen, wenn der Priester (Mauwen) das Wasser des geheimen Kakianbundes weiht, um durch Uebergiessen damit Unverwundbarkeit (Kabal) zu verleihen. A. Bastian, die Molukken.

2) De Pata-siwa zijn weder onderverdeeld in P. S. hitam en en P. S. putih, naar gelang zij het kakianteeken al of niet dragen. Verg. G. W. Boot. Korte schets der Noordkust van Ceram.

Kakianfeest willen vieren of naar de *Saniri* of vergadering gaan: »Nunu sako sama ite, sama ite waila telu, waila telu" d. w. z. de met de spies gestoken waringin stort drie rivieren voor ons uit.

Het noemen van den naam van den grooten geest Fahadjul is streng verboden en werd oorspronkelijk met den dood, later met geldboete gestraft. Zij die in de Kakiansecte zijn opgenomen worden beschouwd als adelijken of leden van eene hoogere kaste en ieder ingewijde gelooft dat hij door Fahadjul zelven met het Kakianteeken gemerkt is.

Vermoedelijk werd, bij de opname, vroeger algemeen de besnijdenis op de candidaten toegepast en was het aan een onbesnedene verboden te huwen [1]).

Blijkt uit die mededeelingen voldoende, dat wij hier met godsdienstige mysteriën te doen hebben, wij zouden aangaande den oorsprong daarvan nog niet veel verder zijn, indien niet een bericht van Valentijn ons den weg wees. Onder den naam van *Butu-Uli-siwa*, d. i. de phallus der Uli-siwa's, werd,

Tijdschr. K. N. Aardr. Gen. IIe Serie dl. 10 N° 5. Indie naar Prof. Monier Williams. Ind. Gids April 1880 blz. 671.

1) „Nur Beschnittene durften heirathen". „Die Jünglinge der Alfuren (Ceram's) wohnen seit der Mannbarkeit im Baileo zusammen". A. Bastian, die Molukken.

volgens hem, door den stam der Uli-siwa's, een beeld vereerd, dat zich kenmerkte door een buitengewoon groot geslachtsdeel. »Deze snoode afgod" — zoo lezen wij daar [1]) — »wierd niet alleen toen »zij nog Heidenen waren, van hen gediend, maar »in het jaar 1656 heeft zeker korporaal, die op »Way lag, ten tijde van den Heer Arnold de »Vlaming zulk eenen afgod aldaar, zeven voeten »groot, met een mannelijk teellid, wel twee span»nen lang, wreed van gezicht en spits van knevels [2]), »ontdekt, zonder dat men ooit te voren daaraf ge»hoord had, alzoo zij hem in een ontoegankelijken »schuilhoek verborgen hadden."

Zij vereerden deze godheid »om daardoor", zoo zij voorgaven, »te bewerken, dat hunne vrouwen »vrugtbaar mogten zijn", en ook »als den God die »hen voorspoed op zee en overwinning tegen de

1) Valentijn, deel III: 1, blz. 4—5.

Bei dem Jahresfest in Ambon wurde in dem Versammlungshaus (Baileo) ein mit den Blättern abgeschnittener Bambus aufgesteckt als Sinnbild des Himmels, worauf (nachdem für die Sonne Fackeln angesteckt waren) für Himmel, Sonne, Mond, Erde, Thiere u. s. w. separate Speisen hingesetzt wurden mit den Gebeten um Wohlergehen, Kriegsglück, reichen Fischfang u. s. w. A. Bastian, die Molukken.

2) Civa werd als vertegenwoordiger der priesters of monniken o. a. afgebeeld met puntigen baard en knevels. Verg. de bij dit werk gevoegde afbeelding van den god.

»vijanden geven moest", reden waarom zij »zoo »een afgodsbeeld op de coracora in oude tijden »plagten gesneden en verborgen te hebben" [1]).

Zooals wij zagen pleegden de Halfuren van Ceram — evenals dit het geval was op Halmaheira — het beeld van dezen *ontuchtigen* God in de dichtste bosschen of ontoegankelijkste plaatsen aan het nieuwsgierig oog van den verspiedenden vreemdeling te onttrekken. Geen wonder waarlijk; want men speelde in die dagen niet met zulke afgoderij, zooals uit het volgend bericht van Valentijn afdoende blijkt.

»Het hoofd van het dorp en nog dertien andere »voorname lieden, hieraan schuldig, wierden ver»wezen om van alle ampten beroofd, en door al »de schooljongens van het stadhuis tot aan 't »schavot, of tot de markt toe met roeden gegee»seld, en met vuiligheid geworpen te worden, »moetende daar nog zoolang in den rook staan, »totdat hun *vuilen afgod* verbrand was. Voorts »wierden zij voor hun leven na 't eiland Rosin-

1) Valentijn deel III 1, blz. 5 en 57.

„Auf Way verehrte man ein Holzbild in der Form des Lingam.

„Auf dem Uliasser hatte jedes Dorf seinen (vom Mawe oder Priester) bedienten Dämon dem ein Mädchen (das allein zu wohnen hatte) angetraut war." A. Bastian, die Molukken.

»geyn, in Banda, gebannen, pronkende op hun »borst met een brief, waarop deze woorden ston- »den: Dit zijn Afgodendienaars". [1])

Hardhandig was zulk optreden en behalve onchristelijk ook onpolitiek! Maar in de *mannen* van dien tijd werd die hardheid door zooveel degelijkheid, vastberadenheid en ondernemingsgeest opgewogen, dat wij hun dit niet te zwaar willen aanrekenen.

Op het geheimzinnige in de mysteriën der Kakianhuizen komen wij later terug, bij de behandeling van den vorm der tempels van N.-Guinea en het kruisvormig Kakianteeken der ingewijden. Voorloopig een paar opmerkingen.

Volgens Prof. Bastian vormt de Lingam het middelpunt in het heiligdom der Çiva-tempels, en wordt daardoor de brandende natuurkracht gesymboliseerd, die zelfs uit het gesteente als vuur kan worden te voorschijn geroepen. Daarom zijn boven den Lingam poreuse waterkruiken of vaten opgehangen, ter afkoeling. Het symbool van den Phallus wordt verondersteld de goden aan te sporen om voort te gaan met de schepping en voltooiing van het heelal. In verband hiermede staan

1) Valentijn, deel III:1, blz. 57.

godsdienstige mysteriën, ter vereering van Sakti, bestaande in nachtelijke godsdienstplechtigheden, die door de oningewijden orgiën genoemd worden, waarschijnlijk met het oog op de vrouwen die daaraan deelnamen en zich in de nabijheid ophielden. Overigens zijn echter de vrouwen van de vereering van den Lingam uitgesloten, omdat goden en godinnen alleen door mannen vereerd kunnen worden. De vrouwen moeten zich dus tevreden stellen met het kweeken van de Tulasplant, die uit het zaad van Lakshmi heet te zijn ontsproten. Somtijds stond echter, tegenover dezen mannelijken eeredienst, de vereering van eene godin door de vrouwen [1]).

Scheiding van Kerk en Staat behoort, zelfs bij de volken van Europa, in den regel nog tot de pia vota, wij behoeven er ons dus niet over te verwonderen dat daarvan in het Oosten nog nergens sprake is. Zij zijn daar integendeel ten nauwste verbonden, en, in dagen van verzet, voegt zich bij de politieke opwinding steeds ook godsdienstig fanatisme. De leiders van den opstand weten maar al te goed welk een werkzaam middel dit is, om den ijver der opstandelingen aan te vuren. Dit

1) A. Bastian, Ideale Welten in Wort und Bild. Band I. blz. 41.

hebben wij in Indië, ook onder het régime van den Islam, steeds ondervonden, niettegenstaande wij aan dien godsdienst nimmer iets in den weg gelegd, integendeel steeds de beschermende hand over hem uitgestrekt hebben. Hoeveel te meer moet dit dan niet het geval geweest zijn, bij eenen eeredienst, dien wij openlijk getracht hadden te onderdrukken en te vernietigen.

Geen wonder dus dat de vereenigingen der Ursiwa en Ur-lima later voor zuiver politieke bondgenootschappen werden aangezien, die vooral tegen de Hollandsche overheersching gericht waren.

Van Soya-di-atas, op het eiland Ambon, verhaalt men dat de inboorlingen, sedert onheugelijke tijden, op den berg Sirumahu, een met water gevulden martavaan of aarden watervat bewaren, dat zij voor heilig houden en waarvoor zij grooten eerbied koesteren. Wanneer het water in dit heilig vat van zelf beroerd werd, was dit een teeken dat er te Amboina een onweder zou losbarsten [1].

---

1) Dr. S. A. Buddingh. Neêrlandsch Oost-Indië, blz. 274 en R. van Eck. Schetsen uit het volksleven in Ned. Oost-Indië, Ind. Gids, Juni 1883, blz. 916.

Volgens eene andere waarschijnlijk juistere lezing, roerde men het water om, wanneer er regen noodig was. Prof. Bastian teekent, bij de vermelding hiervan, aan dat ditzelfde gebruik in Kambodja bestaat. (A. Bastian, die Molukken 131).

Dezelfde, met water gevulde, martavanen vond ik terug in de afdeeling Kroë, der residentie Benkoelen, waar deze, in spijt van den Islam, weinige jaren geleden, nog bewaard werden in kleine vierkante gebouwtjes op palen, die de bevolking, op Mohammedaanschen trant, messigit noemde.

Blijkbaar stonden zij dus met den door den Islam verdrongen vroegeren eeredienst in verband. Brahma [1]) toch de schepper pleegt, behalve zijne andere attributen, ook te worden afgebeeld met de vaas met het heilige water, terwijl sommige rivieren zooals wij zagen, heilig gehouden werden.

Van de land-Dajaks is het bekend dat zij ook thans nog veel waarde hechten aan het kristalhelder water hunner bergstroomen. Deze gehechtheid gaat soms zoo ver, dat zij, genoodzaakt enkele dagen in de benedenlanden door te brengen, evenals een echte Brahmaan, eenen kleinen voorraad helder drinkwater medevoeren.

Daardoor zou dan tevens de eigenaardige vereering verklaard worden, die nog heden ten dage, onder de Dajaks, een zekere soort van martavanen geniet, dat zij meenen afkomstig te zijn van Madjapahit.

1) Verg. het Brahma-beeld in het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden, N°. 1 van den Catalogus.

Dr. G. A. Wilken[1]) zegt dat de Dajaks der Westerafdeeling aan het water dat daarin gestaan heeft, tooverkracht toekennen. Bloemen en kruiden daarin gekweekt, worden als geneesmiddelen verkocht. Ook bij de Dajaks vervullen dus deze potten de functie van vaten voor gewijd water. Overigens deelt deze schrijver daarvan de volgende bijzonderheden mede: »Zulk een gelukaanbrengend mid»del bezitten de Dajaks in hunne zoogenaamde »*tampajan* of heilige potten. De eigenlijke Dajak»sche naam daarvan is *djawet*, waaronder zeer »oude aarden kruiken worden verstaan, die ver»glaasd en met dieren of andere gedrochtelijke »figuren versierd zijn. Eene bijzonder kostbare »soort heet *blanga* of *balanga*.

»De Dajaks beschouwen deze potten als afkom»stig van Modjopahit, waar zij op bovennatuurlijke »wijze zouden zijn gefabriceerd. Wat hiervan aan »moge zijn, stellig is het dat de potten zeer oud zijn.

»Chineezen hebben dikwijls getracht deze potten »na te maken, doch de Dajak weet zeer goed de »echte van de valsche te onderscheiden. Ook ver»deelen zij ze in *mannelijke* en *vrouwelijke*[2]) potten

1) Handleiding voor de vergelijkende volkenkunde, blz. 619 vlg.
2) Deze woorden zijn door mij gecursiveerd.

»en verder onderscheiden zij de potten naar de »daarop voorkomende afbeeldingen en figuren en »naar den vorm der handvatsels in tal van soor»ten, ieder met een bijzonderen naam toegerust."

Verder vermeldt de schrijver nog, dat de waarde dier tampajans soms tot *f* 3000 stijgt, en dat de Sultan van Broenai er een zou bezitten, waarvoor te vergeefs £ 7000 werd geboden. Breekt de pot, dan hebben de stukken nog waarde.

Ik kan daar nog bijvoegen dat, tijdens mijn verblijf in de Afdeeling Kroë der Residentie Benkoelen, in de jaren 1883—1885, Maleiers uit Serawak dat deel van Sumatra bereisden, voor het opkoopen van tampajans die bepaalde kenmerken droegen, en volgens hen van Modjopahit afkomstig waren. Voor de echte exemplaren werden hooge sommen besteed.

Dat ook in de Molukken, te weten op Serang, tampajans behoorden tot de voorwerpen die met den eeredienst in betrekking staan, blijkt uit eene mededeeling van den heer Riedel [1]). Behalve van gepolijste tampajans, maakt deze schrijver melding van rood en blauw gebloemde oude schotels (*makasara*), koperen ketels en gouden slangen,

1) De sluik- en kroesharige rassen tusschen Selebes en Papua lz. 106.

als van voorwerpen van Oost-Aziatischen oorsprong.

Maar het wordt tijd dat wij onzen tocht door den archipel voortzetten. De Papu's der Kei- en Tenimbereilanden gelooven in eenen grooten geest, die de personificatie is der zon en *Duad-Lera* of Heer Zon genoemd wordt. Naast hem wordt de Aarde, *Nuku*, als vrouwelijk beginsel vereerd. Deze beiden schonken te zamen aan alles leven en vruchtbaarheid. Ook de maan *Wuan* wordt als eene vrouwelijke godheid gedacht. Zij hebben geen tempels of priesters, maar alleen offerplaatsen: *tampat pomali.* [1])

De Timor-laut-eilanders vereeren als hoogste wezen de zon: *Ubu-Lera* = Heer zon, in vereeniging met de Aarde, *Lenun.*

In iedere negorij treft men een steenen of aarden hoogte aan, onder een waringinboom, die als offerplaats dienst doet, en waar door priesteressen voorspellingen worden gedaan. Overal vindt men afgodsbeelden van ruwe menschelijke gedaante en in iedere negorij een beeld van den zonnegod, waaraan geofferd wordt, om regen te verkrijgen. De waringinboom behoort ook op Java tot de

1) C. F. H. Campen. De godsdienstbegrippen der Halmahera-sche Alfoeren. Overdruk blz. 11.

eigenaardige overblijfselen van het Hinduïsme[1]) en de steenen of aarden hoogte was vermoedelijk een *stupa* of grafheuvel, waarin de Buddhisten eene vaas met asch of eenige andere reliquïe van den Buddha zelf of van een' of anderen heilige plachten te begraven.

Overigens wijs ik er op dat bij deze eilanders, naast het beeld van den zonnegod, afgodsbeelden van ruwe menschelijke gedaante worden aangetroffen, omdat de tempelbeelden in Nieuw-Guinea hetzelfde uiterlijk vertoonen.

De Papu's van de Zuid-Westereilanden, die door de Christenen onder hen Hindu's genoemd worden, erkennen een opperwezen *Matjuna makerissi makelavene*, d. i. de grootere en hoogere God, die het heelal bestuurt en onderhoudt, maar zich niet met de lotgevallen der menschen inlaat. Onder hem staan *Oplaire warwassé* en *Oplaire mimettemé*. Dus eene soort van Trimurti; vermoedelijk Brahma, Vishnu en Çiva.

De offers, aan de beide laatstgenoemde goden, bestonden vroeger in menschenhoofden en runde-

1) De *Bodhi*-boomen waren den Buddhisten heilig en op Java worden thans nog *kiara's* en *waringins* met eerbiedig ontzag aanschouwd.

ren en werden eenmaal 's jaars door den Opperpriester gebracht.

In het midden van elk dorp staat voorts een beeld van de godin *Nusa* of *Ornusa*, waaraan dagelijks geofferd wordt en wier beeltenis ook op de prauwen en in de huizen en tuinen wordt aangetroffen. Waarschijnlijk is deze godin dezelfde als Durga, de echtgenoote van Çiva.

Van een leven hiernamaals maken zij zich eene tamelijk verheven voorstelling. Zij, die hier goed geleefd hebben, genieten daar, met een meer aetherisch lichaam, een ongestoord geluk; de slechten gaan daarentegen naar de *noerése réwiale*, waar zij zwaren arbeid moeten verrichten, of gekookt worden in groote ketels met water of olie gevuld [1]).

Wij vonden dus bij al de genoemde volksstammen restes van een godsdienst, waarbij een of meer hoogere wezens, door de aanbieding van offeranden, vereerd werden. Veelal ging die eeredienst gepaard met eene voorstelling van een leven na dit leven, waarin de goeden beloond en de kwaden gestraft worden.

---

1) Op een der beeldwerken van den Bôrôboedoer is een boom voorgesteld, welks takken zwaarden en dolken dragen en daaronder een ketel met kokenden inhoud op een vuur.

Naast en boven het animisme, met zijne bezweringen, heeft dus onder deze eilanders een eeredienst bestaan, die met het oog op het pijl van beschaving waarop zij staan, niet uit hen zelf kan zijn voortgekomen, maar hun van buiten moet zijn aangebracht. Zoodra dus die invloed van buiten ophield te werken, moest het inheemsch animisme op nieuw veld winnen en de ingevoerde godsdienst gaan kwijnen en verbasteren en hier en daar zelfs geheel te niet gaan.

Met de goden moesten, in den regel, ook de tempels verdwijnen, waarin zij aangebeden werden, vooral toen de Islam zich begon te doen gelden en den oorlog verklaarde aan alle afgoderij en heidendom.

Ook het Christendom was — zooals wij gezien hebben — hier en daar lang niet malsch tegen het Heidendom opgetreden.

Moet men er zich dan ten slotte niet over verwonderen, dat — waar zooveel factoren van vernietiging aanwezig waren — niet alle sporen van bestaan van dien vóór-Islamitischen godsdienst verdwenen zijn, maar het nog mogelijk is uit de hier en daar weergevonden fossiele deelen het geheel te reconstrueeren.

III.

De rum-sêrams op Nieuw-Guinea.

Wenden wij, na al het voorafgaande, den boeg naar het land van den paradijsvogel met zijne geheimzinnige »rum-serams".

De duidelijkste beschrijving dier tempels is nog altijd die, voorkomende in »Nieuw-Guinea, ethnographisch en natuurkundig onderzocht en beschreven in 1858 door eene Nederlandsch-Indische Commissie" [1]).

Als Bijlage Letter T., ontvangen wij daar »Berigten omtrent Doreh, hare bewoners en die der omstreken". De heer van der Goes, de steller van dat overzicht, verklaart daarvoor o. a. geput te hebben uit het opstel van de zendelingen Ottow en Geisler, getiteld: »Kort overzigt van het land en volk op de Noord-Oostkust van Nieuw-Guinea". De door hem, aan de hand van genoemde gidsen,

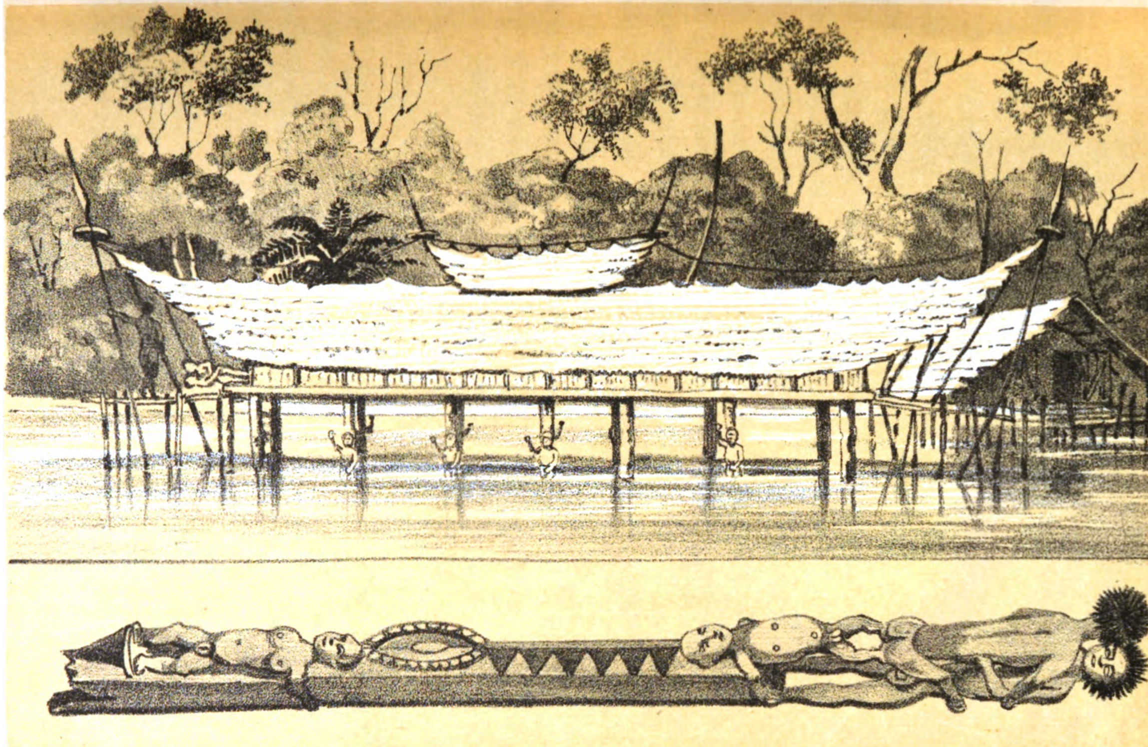
1) Bijdragen van het Kon. Instituut voor de T. L. en V. v. N. I., nieuwe volgreeks, Ve dl.

gegeven beschrijving komt in het kort op het volgende neer.

De tempel is gebouwd in de richting O.—W., en rust op 24 palen. Ruwe boomtakken en bambuzen dienen als dwarsbalken en zijn meerendeels niet vastgebonden, zoodat een Europeaan zich daarin niet zonder gevaar kan bewegen. Deze vloer ligt, bij hoogen waterstand, drie voet boven de oppervlakte der zee. De wanden zijn van atap en $2^1/_2$ voet hoog. Het dak rust op boomtakken en bambuzen en is met atap gedekt. Het heeft in het midden, boven den vloer, eene hoogte van zes voet.

Van buiten gezien heeft het dak den vorm van eene prauw, met hoog oploopende voor- en achterstevens, en over de geheele lengte zijn, over de nok, driehoekige figuren van nipabladeren te zamen gevoegd en met de punt naar boven gekeerd, geplaatst. In het midden van het dak is, over eene lengte van 10 voet, een tweede dakje of verhevenheid, van 4 voet hoogte boven het doorloopende dak. Op het midden van dat dakje is eene door eene groote ronde schijf van nipabladeren gedekte punt bevestigd. Deze verhevenheid of tweede dak heet *Kingin*, terwijl eene ronde schijf, als de opgemelde, nog op ieder der verheven uiteinden van

3.

Lith. v. Mulder Leiden.

DE TEMPEL (RUM-SERAM) TE DOREI.

het dak, van den voor- en achtergevel, aangebracht is.

De geheele lengte van het gebouw is 85 voet (64 van wand tot wand); de ingangen, die zich aan de Oost- en Westzijde bevinden, zijn zoo laag, dat men alleen kruipende kan binnengaan. De breedte is overal 16 voet.

In het midden van het gebouw ligt, van voor tot achter, een dikke balk, die aan het boveneinde min of meer, naar de beide zijden schuins afloopend, bekapt is. Op dezen balk zijn hier en daar, evenals op de dwarsbalken van het dak, mannelijke en vrouwelijke figuren in conjunctie en in liggende houding ruw uitgebeiteld, meest alle ter grootte van 2 of 2½ voet lengte [1]). Op enkele dwarsbalken zijn bovendien krokodillen en slangen gebeeldhouwd, terwijl aan twee dakstijlen mannelijke korwaars [2]), ieder van ruim 2 voet lang, zijn vastgebonden.

Aan den Westkant van den tempel, buiten de omwanding, liggen twee, ruw uit één stuk hout gebeitelde beelden, ieder lang 4 voet en een man

1) Op Bali vindt men dergelijke obscoene voorstellingen nog op de klambus of bedgordijnen in de woningen van vorsten en aanzienlijken. Zie Dr. J. Jacobs. Eenigen tijd onder de Baliërs.

2) Dit is bij de Papu's de naam voor afgodsbeelden.

en vrouw in actu copulationis voorstellende, met buitengewoon groote genitalia. De aangezichten van deze beelden zijn met rood, wit en zwart beschilderd, en alle deelen van het lichaam, waarop bij den mensch haar groeit, met vezels van den sagueerpalm (idju) belegd.

Het hoofd van den man staat los op den romp en is daaraan door een scharnier in den nek zoodanig bevestigd, dat, met behulp van een aangebracht touw, men het naar welgevallen oprichten of in liggende houding op het gelaat der vrouw kan doen vallen.

Achter den man, die de beenen onnatuurlijk vooruit, in de richting van het bovenlijf, heeft uitgestrekt, ligt een vrouwelijk kind, ter lengte van $1^1/_2$ voet, met het gelaat naar boven gekeerd, op den rug. De voeten van dit kind zijn tegen het dikke achterdeel van het mannelijk beeld geplaatst [1]).

Achter het kind is een houten bak, ter lengte van 0.16 M., ter breedte op het midden van 0.08 M.

1) Deze beschrijving komt niet geheel overeen met de teekening. Daar zijn namelijk de beelden van een mannelijk en een vrouwelijk kind op den balk aangebracht, waarvan het eerstgenoemde met de voetjes tegen het achterdeel van den man steunt en het laatste op het andere uiteinde van den balk is geplaatst.

en ter diepte van 0.06 M., naar de beide uiteinden smal toeloopende. Deze bak is gevuld met schoon water. Aan de oostzijde van het gebouw, buiten de omwanding, liggen insgelijks twee beelden, in alles gelijk aan het zooeven beschreven paar van verschillende kunne. Daarbij is geen kind aangebracht, maar de waterbak is aanwezig.

De palen onder het gebouw stellen meest alle mannelijke of vrouwelijke figuren voor, met onevenredig groote genitalia. Het geheel uitgewerkt lichaam dier beelden heeft eene hoogte van ruim 3 voet. De mannen hebben meest allen den rechterarm in eene dreigende houding uitgestrekt en den linker langs het lijf hangende. De vrouwen houden de rechterhand voor het schaamdeel uitgestrekt, terwijl de linkerarm langs het lijf afhangt.

Beginnende van den Oostkant, met de twee rijen palen langs den zuidkant van den tempel, en zoo voortgaande naar het westen, zijn van de 24 stijlen alleen nos 10, 16, 20 en 24 niet van een beeld voorzien. Van de overigen stellen 8 mannelijke beelden voor, waarvan één met een zwaard en een ander met een lans in de rechterhand. Zes stellen vrouwen voor, waarvan eene met 8 beenen. De overigen stellen voor een krokodil,

twee hagedissen, een visch en een slang. Al deze beelden hebben scherp vooruitstekende neuzen, zooals die onder de Papu's niet worden aangetroffen. Daarbij zijn de hoofden over 't algemeen te groot uitgebeeld en de beenen te klein en te dun.

De ongehuwde mannen plegen den nacht in den tempel door te brengen. Overigens gelukte het den Heer van der Goes niet nadere ophelderingen te verkrijgen over de *ontuchtigheid* der beeldengalerij, maar hij vernam toch dat »de overlevering daaromtrent een onder weinigen bekend geheim is, dat de ingewijden kort vóór hun overlijden, wanneer zij hun einde voelen naderen, aan hun oudsten zoon mededeelen".

Het hoofd van Dorei, dat zich tot deze aanduiding van het bestaan van een geheim, aangaande den tempel, liet verleiden, scheen daarover terstond berouw te gevoelen, toen hij tot verdere ophelderingen uitgenoodigd werd. Hij wist niets, zeide hij toen; maar aan het bestaan van een geheim, ten aanzien der beeldengalerij, viel — volgens den schrijver — na het medegedeelde niet meer te twijfelen.

Uit deze gegevens blijkt dus, dat met den eeredienst der tempels van Nieuw-Guinea eene soort van godsdienstige mysteriën verbonden waren,

waaraan de vrouwen geen deel hadden. Afgezien hiervan, mag het ons echter niet bevreemden, dat de Papu's de bijzonderheden van hunnen heidenschen eeredienst, tegenover vreemdelingen, zoowel Mohamedanen als Christenen, in een waas van geheimzinnigheid hulden. Die vreemdelingen hadden toch hun afkeer van die *ontuchtige* beelden geenszins verheeld, maar daaraan integendeel herhaaldelijk in woorden en gebaren lucht gegeven. Bovendien hadden Tidoreesche Mohamedanen, in de vorige eeuw, reeds pogingen aangewend, om hen tot den Islam te bekeeren [1]).

Ik heb, uit de beschrijving van den Heer van der Goes, met opzet weggelaten al wat op het gebied der legende tehuis behoort of bloote gissing is, met het doel de door hem gewaagde pogingen, tot verklaring van een en ander, thans afzonderlijk te kunnen behandelen.

Wat den naam *rum-seram* betreft, deze heeft weinig of geen waarde voor ons, zoolang de taalkundige beteekenis daarvan niet met juistheid is aangetoond en dit is tot nog toe niet geschied. In de onlangs verschenen tweede verbeterde uit-

1) Zie Ottow en Geisler. Kort overzicht enz.

gaaf van het Noefoorsch-Hollandsch woordenboek van J. L. van Hasselt, wordt op blz. 29 »rum" vertaald door »huis" en »rum-seram" door »huis, »waar de beelden der voorouders voorgesteld zijn, »soort van tempel". Over de eigenlijke beteekenis van het woord »seram" wordt echter nergens inlichting gegeven. De veronderstelling dat het eene verbastering zou zijn van »rum-Islam" is te kinderachtig om er lang bij stil te staan; want 1° wordt in onzen archipel eene moskee nergens roemah-Islam of roem-Islam genoemd en 2° worden de Heidensche tempeltjes in de Lampongs, die ik boven reeds aanwees als restes van Hinduïsme, door de bevolking gewoonlijk »messigit" geheeten, evenals wij plegen te spreken van Joodsche en andere kerken.

Even goed, ja met meer schijn van waarheid, zou men kunnen beweren dat rum-seram eene verbastering is van »rumah-siram", d. w. z. huis waar de nieuwelingen gebaad of gedoopt werden.

Opmerkelijk is dat de heer Goudswaard [1]), wiens mededeelingen te meer waarde hebben, omdat hij eenvoudig verhaalt wat hij zelf gezien of van

1) A. Goudswaard. De Papoewa's van de Geelvinksbaai, blz. 69 vlg.

ooggetuigen gehoord heeft, den tempel te Dorei enkel »seram" noemt. Zijne beschrijving luidt woordelijk aldus: »Aldaar staat in zee, dwars voor de woning van den *Korano* (het zoogenaamd opperhoofd van Doré) een onbewoond gebouw »seram" geheeten, dat met een brug aan diens huis verbonden is. Op ieder der palen van dat gebouw is een mannelijk of een vrouwelijk beeld gesneden, met schaamdeelen van onevenredige grootte. Ziet het er dus van buiten al niet bijzonder stichtelijk uit, van binnen is het nog erger gesteld. Daar vindt men aan den ingang en evenzoo bij den uitgang een paar houten levensgroote naakte beelden op den grond liggende in zulker voege, dat men een papoewa zal moeten zijn om er zijne kieschheid niet bij beleedigd te gevoelen. Zij schijnen bestemd om de tegenstelling tusschen kuische huwelijksliefde en wellust aanschouwelijk te maken."

Deze gissing van den heer G., ter verklaring der vreemdsoortige beelden, was blijkbaar gegrond op de later te bespreken opvatting, dat het kind op den vader verstoord is omdat het moeders zorgen nog te veel noodig heeft, om nu reeds een broertje of zusje te krijgen. Hij liet zich daarbij echter zoozeer door zijne Europeesche denkbeelden in-

fluenceeren, dat hij den bal wel moest misslaan.

De bestemming van het gebouw wordt verder aldus omschreven: »In dezen seram nu, die door geene vrouwen of meisjes immer betreden mag worden, zijn de *huwbare* jonge mannen, volgens de bestaande gewoonte, verplicht den nacht door te brengen. Bij schemeravond ziet men dan ook Dore's jongelingen in hunne kano's zich derwaarts begeven, en daar zij, mede volgens de gewoontewet, op dien tijd niet bij hunne ouders te huis mogen eten, zoo volgt hen weldra een aantal slaven, die hunnen jongen meesters het avondeten aanbrengen, maar moeten dezen, zoodra het overgereikt is, weder vertrekken, dewijl het niet geoorloofd is dat slaven in de seram blijven. Kort na zonsondergang treedt een ander persoon binnen: eene oude vrouw (eene *sauro*), aan wie de taak is opgedragen, om de verschillende lichaamsdeelen der jongelingen met olie in te wrijven, hun zekere *obat* in te geven, hun het noodige onderwijs omtrent het huwelijk mede te deelen, en hen te waarschuwen tegen wellust en hoererij."

Eene soort van pinati of bissu dus fungeerde als priesteres in den tempel, waar ongehuwde jonge mannen bijeen kwamen, om voor het huwelijk te worden voorbereid, terwijl aan slaven het

verblijf aldaar verboden was. Schrijver besluit zijn bericht met de mededeeling, dat het gebouw onder toezicht van den Korano staat, en deze er tevens op heeft te letten of de jongelingen hun plicht, om aldaar den nacht te komen doorbrengen, trouw nakomen.

Ter verklaring van het beeldenpaar in actu copulationis, zegt de heer van der Goes het volgende: »Volgens de overlevering is dit kind verstoord op den man, die zijn vader voorstelt, dat hij zijne moeder bekent, omdat het hare hulp nog niet genoegzaam kan ontberen, om verdere broeders of zusters bij zich te zien." Daarbij wordt verwezen naar hetgeen vroeger omtrent zwangere vrouwen gezegd werd. Bedoeld is eene opmerking, omtrent het voorkomen van vruchtafdrijving bij gehuwde vrouwen, wegens zwaren arbeid, die bij haar de lust doet vergaan om veel kinderen te krijgen.

Deze poging, tot verklaring van de eigenaardige beeldengroep, draagt zooals reeds gezegd is, te veel het cachet eener Europeesch-christelijke levensbeschouwing. Immers in een tempel, die — blijkens de wijze waarop de menschelijke beelden zijn voorgesteld — gewijd was aan de personificatie der voortteelende kracht in de natuur en in den

mensch in het bijzonder, zou eene voorstelling die eene waarschuwing beduidt, tegen het verwekken van te veel kroost, ten eenenmale misplaatst zijn.

Het kind maakt integendeel één geheel uit met de voorstelling der copulatie, en dient dus om deze in haar doel en streven te verduidelijken. Alleen aan de toevallige omstandigheid dat er op den paal geene andere ruimte beschikbaar was, is het te wijten, dat het met de voetjes de achterdeelen van het mannelijk beeld toucheert. Men had even goed het hoofd aan dien kant kunnen plaatsen, maar dit achtte de beeldhouwer waarschijnlijk minder voegzaam.

De uitlegging, als zou hier van eene waarschuwing tegen een te talrijk kroost sprake zijn, is, afgezien van den eeredienst, waaraan deze tempel gewijd was, bovendien in het Oosten niet geldig. Een talrijk kroost wordt daar immers allerwege nog als een zegen des hemels beschouwd. Daarentegen is de vrouw er, over het algemeen, minder vruchtbaar dan in het Westen. Hiervoor bestaan verschillende oorzaken, bij de verschillende stammen, zooals: te vroeg gesloten huwelijken; het langdurig zogen der kinderen; zware arbeid, waardoor de geschiktheid en lust tot proceatie

wordt belemmerd en polygamie, waardoor aan de vrouw, die een zuigeling heeft, geruimen tijd rust wordt gegund. Bovendien is de sterfte, onder de kinderen, bij de inlanders veel grooter dan in Europa, zoodat ook hierdoor een te sterke aanwas der gezinnen wordt belemmerd.

Beschouwd in verband met de opmerking, omtrent het voorkomen van vruchtafdrijving bij de Papusche vrouwen, heeft de verklaring evenmin waarde. Want het zal toch in niemands hoofd opkomen, om den coïtus te willen verbieden, omdat er wel eens abortus wordt opgewekt. Niet den man, maar de vrouw, zou dus eene dergelijke vermaning moeten gegolden hebben.

Hoe men de zaak ook beschouwt, de verklaring blijft gezocht, en men zou met evenveel recht kunnen beweren dat het kind zijn vader, door hem een duwtje te geven, aanspoort.

Bij eene nauwkeurige beschouwing van den Doreischen tempel, zooals die door den heer van der Goes is beschreven, zijn daaraan intusschen verschillende herkenningsteekenen te vinden, waaruit blijkt dat wij hier restes voor ons hebben van Çivaïtischen Lingam-dienst. Immers over de nok zijn, over de geheele lengte, driehoekige figuren met de punt naar boven gekeerd geplaatst, en het

is ons bekend dat de tempels van Çiva met dit symbool plachten te worden versierd.

Ook op Java komen driehoekige ornamenten veel voor aan de kroonlijsten der Tjandi's. In Nieuw-Guinea moest men zich met eenvoudig materiaal behelpen en werden die figuren van nipahbladeren vervaardigd. De ronde schijven boven het dak kunnen niet anders zijn dan glories, waardoor, zooals bij Hindubeelden gebruikelijk is, wordt te verstaan gegeven, dat de beelden die den tempel sieren, goden of hoogere wezens voorstellen.

Wat de beelden zelve betreft, hadden de vervaardigers het in de houtsnijkunst nog niet ver gebracht, zoodat het niet gemakkelijk is uit te maken wie ieder beeld bepaald voorstelt. Zoo behoort daartoe o. a. een vrouwenbeeld met acht beenen. [1])

Het beeldenpaar in actu copulationis en de aan denzelfden paal aangebrachte yoni-vormige waterbak, sluiten echter allen twijfel uit, aangaande den eeredienst, waaraan de tempel gewijd was.

Bovendien zijn de roode, witte en zwarte kleuren, waarmede de aangezichten der beelden be-

1) Kali-Durga placht op Java te worden afgebeeld met 8 armen, maar nimmer met 8 beenen.

schilderd zijn, ons reeds van Bali bekend als de kleuren der drie goden van de Hindu-trimurti.

De scherp vooruitstekende neuzen der beelden kunnen niet naar het model der neuzen van de Papu's vervaardigd zijn, en bewijzen dus mede den uitheemschen oorsprong. Diezelfde neuzen vindt men terug op de bij het wajangspel der Javanen gebruikelijke maskers, en is dus ook hierin een argument voor den Aziatischen oorsprong van dezen eeredienst te vinden.

Daar het Hinduïsme, in verband ook met het dogma der zielsverhuizing, sommige dieren hoogelijk pleegt te vereeren en heilig te houden, — hier deze, daar weder andere —, is in de voorstelling der krokodillen, hagedissen, visschen en slangen niets vreemds. De brilslang behoort bovendien tot de attributen van Çiva.

Uit de door den heer van der Goes, omtrent den eeredienst, waaraan de Dorei-tempel gewijd was, verkregen inlichtingen, meende hij te moeten concludeeren tot een geheim alleen bekend aan de ingewijden. In verband met de berichten van anderen en met hetgeen door mij zelven werd waargenomen, geloof ik dat hij hierin juist zag. Wij vinden hier dus ongeveer hetzelfde verschijnsel terug, als boven beschreven werd van de Halfuren

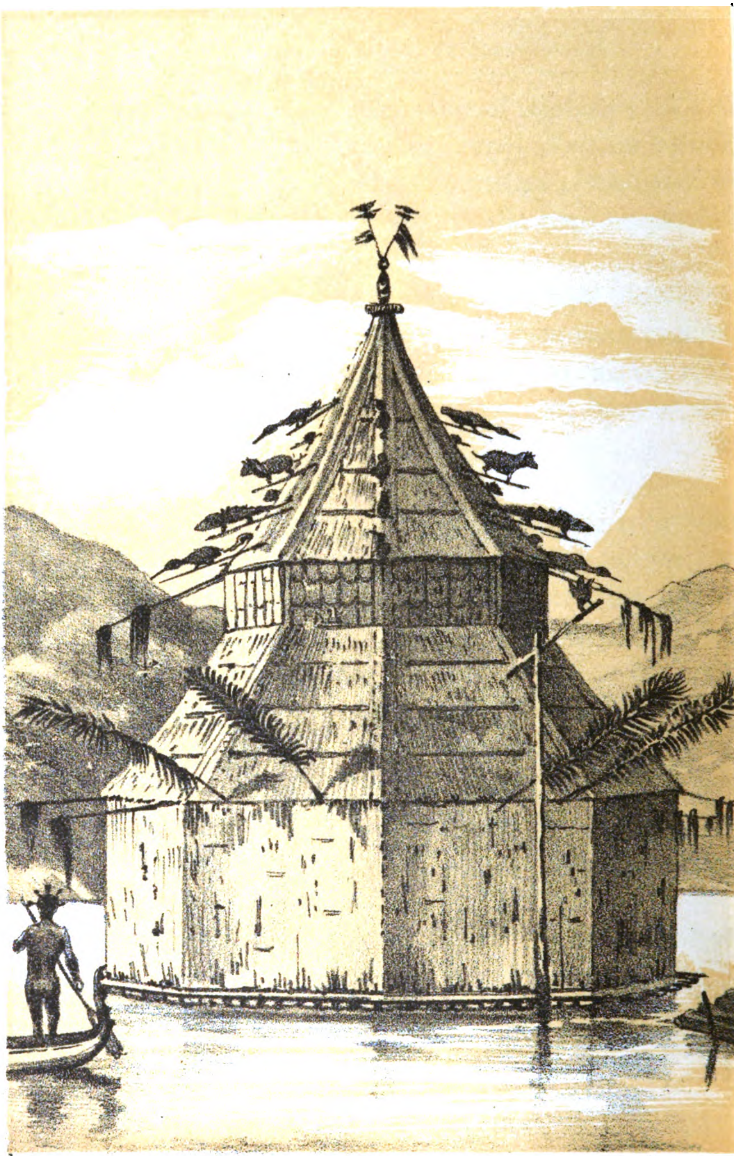
van Ceram. De jongelingen of oningewijden brengen den nacht in den tempel door en bereiden zich daardoor voor op de ernstige plechtigheid der inwijding in de mysteriën, die hen heirathsfähig maken.

In de »Aanteekeningen nopens de Humboldtsbaai en hare bewoners" [1]), voorkomende in Bijlage CC van hetzelfde rapport, vernemen wij nog eenige bijzonderheden, omtrent andere in Nieuw-Guinea voorkomende tempels, die in het kort op het volgende neerkomen.

Iedere kampong heeft een tempel, opgetrokken in den achtkanten vorm der groote huizen, maar met een veel hooger dak. De spits, die met een' vogel of eenig ander figuur versierd is, heeft eene hoogte van 60 tot 70 voet boven de bevloering. De daken der groote tempels bestaan uit twee deelen, waarvan het bovenste op het onderste is geplaatst. Aan den onderrand van het bovenste dak steken dan, op de acht zijden, verschillende figuren van vogels en beesten uit, die uit hout gesneden en beschilderd zijn. Zij hebben de natuurlijke grootte en de viervoetige dieren, visschen

1) Bijdragen van het koninklijk Instituut v. d. T. L. en V. van N.-I., nieuwe volgreeks, Ve deel.

4.

Lith v. Mulder Leiden

TEMPEL IN DE HUMBOLDTSBAAI.

of vogels die zij voorstellen zijn tamelijk juist nagebootst [1]). Tusschen deze beelden hangen guirlandes van klapperbladen en halmen van welriekend gras. Voorts is de, één voet over de omwanding uitstekende, dakrand behangen met guirlandes van gedroogde vruchten en uitgeblazen schildpadeieren. De daken der tempels zijn met atap gedekt, en in de 3 voet hooge gabba-gabba omwanding, zijn ongesloten openingen gemaakt in de richting van ieder der 4 windstreken.

Het binnenste der tempels bestaat uit een groot achtkant ruim. Enkele hebben in het midden eene uit het water tot in de spits van het dak oprijzende paal, die omhangen is met halmen van evengenoemd welriekend gras. Langs de wanden hangen guirlandes van hetzelfde gras, voorts varkenskoppen en slagtanden, pijlen en bogen en bambuzen fluiten van allerlei grootte en dikte.

Op eenigen afstand van de wanden hangen twee of meer uitgeholde stukken hout, die eenigszins

---

1) Onder de Maleiers en Dajaks in het rijk van Sambas op Borneo's Westkust, bestaat, bij groote feesten aan het hof van den Sultan, het gebruik van het „mengantar sirih." Aan de vervaardiging der voorwerpen, waarin die siribladen aangeboden worden, wordt veel zorg besteed. Zij stellen alle een of ander dier voor en zijn in den regel zeer trouwe nabootsingen.

den vorm van prauwen hebben en, met tifa's van verschillende grootte, dienen om, door er op te slaan, geluiden voort te brengen [1]).

In den vloer zijn, evenwijdig tusschen de vier deuropeningen, op eenigen afstand daarvan, vierkante gaten van 10 à 12 voet aangebracht, waarin houten bakken geplaatst zijn, van nagenoeg één voet diepte. Deze bakken dienen om daarin vuur te stoken. Dit schijnt evenwel alleen bij godsdienstige plechtigheden of wel des nachts plaats te vinden; want men zag de vuren nimmer ontstoken, alleen de asch van uitgebrande vuren in de bakken.

Rondom die stookplaatsen is de ligplaats der jongelingen, die deze tempels bewaken, zooals blijkt uit de gereedstaande bankjes, om het hoofd op te leggen.

In één tempel was, in het midden, aan het gewelf opgehangen een langwerpig rond schild, van boombast of licht hout vervaardigd en aan de zichtbare zijde wit geschilderd, met langwerpige roode en zwarte punten langs de zijden.

Uit een anderen tempel stak, boven den hoofd-

1) Diezelfde voorwerpen, echter meer in tonvorm, vindt men in de *Pongo's* der Dajaks ter Westerafdeeling van Borneo.

ingang, een liggend mannelijk beeld, met het aangezicht naar beneden gekeerd en met een onevenredig groot geslachtsdeel. Het geheele beeld had eene lengte van omstreeks 3 voet en was zeer regelmatig gesneden.

Vóór alle tempels is, aan eene zijde, eene van bambuzen bogen, met klapperbladen behangen, omheining, of wel eene schutting van atap, die een soort van voorhof daarstelt, die men heeft door te gaan om in den tempel te komen [1]). Rondom alle tempels, zelfs om die welke midden in het water staan, is eindelijk een plein of open ruimte, waarvan de bevloering evenals in den tempel en in de huizen uit nibonglatten bestaat.

Omtrent den godsdienst, die deze Papu's belijden, kon men, door 't gemis van de kennis van hunne taal, geen inlichtingen erlangen. Maar uit hunne weigering om toe te laten dat, bij bezoeken in den tempel, op een der fluiten geblazen of op de tifa's of prauwen geslagen werd, kan worden afgeleid, dat het voortbrengen van geluiden op die instrumenten met hunnen godsdienst in verband staat. Alle verzoeken, om een dier fluiten

1) Diezelfde omheining vindt men bij de Kraeng-Lowé-tempels op Zuid-Celebes.

tegen eenig voorwerp te mogen inruilen, werden eerst van de hand gewezen. Ten slotte slaagde men er echter in er een te bekomen, maar alleen onder beding, dat het voorwerp, in een doek gewikkeld, naar de sloep zou gebracht worden. Zelfs sprong een der Papu's in de sloep en liet, zoolang men zich in de binnenbaai bevond, niet toe dat de fluit uit den doek en van onder de bank werd te voorschijn gehaald.

»Er is dus" — zoo besluit de heer van der Goes, de steller dezer Bijlage, terecht — »aan die flui»ten en wellicht ook aan de overige in den tem»pel voorhanden voorwerpen, iets geheimzinnigs »verbonden, waarvan de opheldering tot meerdere »bekendschap met de zeden en gebruiken van dit »volk moet worden verschoven".

Belangrijk is, met betrekking tot deze fluiten, ook nog de volgende mededeeling in het verslag der commissie [1]).

Er was besloten aan de ingezetenen van de grootste kampong in de Humboldtsbaai, met name Tobaddi, als herinnering aan het bezoek van de Etna, een Nederlandsche vlag uit te reiken en te

1) Bijdragen van het kon. Instituut v. d. T. L. en V. v. N.-I., nieuwe volgreeks, Ve deel, blz. 100.

trachten de bevolking dier kampong te bewegen die van het dak van den tempel te doen wapperen. Dit plan slaagde en het voorstel werd zelfs met ingenomenheid begroet.

»Daarmede zooverre gevorderd," — zoo luidt het woordelijk in het verslag — »dat de vlag voor »de opening was, van waar zij uit het dak naar »buiten zou kunnen worden gestoken, werden al »de bezoekers verzocht in den tempel te komen".

Binnentredende, moesten allen op de bevloering zitten; men wees naar boven op de voor de opening in het dak gebrachte vlag, en nauwelijks was zij naar buiten gestoken en ontrold, of een twintigtal, zich in den tempel bevindende, Papu's, allen mannen, naar gissing tusschen 20 en 25 jaren oud, brachten de in den tempel bewaard wordende bamboezen fluiten, welke zij daartoe reeds vooraf in de hand hadden genomen, aan den mond en begonnen daarop met alle kracht te blazen, evenwel elk voor zich niets dan één toon voortbrengende, terwijl zij tevens op de maat dier muziek dansten, of beter gezegd trappelden, daar zij hunne voeten wel oplichtten, maar ze niet van de plaats brachten.

Zulks werd tot vier malen, met korte tusschenpoozen, herhaald en daarmede was de plechtig-

heid geëindigd, welke, hoe schijnbaar weinig van beteekenis, evenwel van groote belangstelling in de uitreiking en ontrolling der Nederlandsche vlag getuigt, indien men in aanmerking neemt dat tot daartoe, bij alle bezoeken in de verschillende tempels, strengelijk verboden was geworden om op die fluiten te blazen", enz.

Men heeft hier m. i. te denken aan een misverstand, voortgevloeid uit de omstandigheid dat de leden der commissie, door het ontbreken van tolken, niet bij machte waren — anders dan door teekens en gebaren —, hunne bedoelingen aan de bewoners der Humboldtsbaai kenbaar te maken. De kleuren der Hindusche drieëenheid — rood, wit en blauw of zwart — zijn toevallig dezelfde als die van onze vlag. De Papu's meenden dus, op het zien van onze driekleur, geestverwanten op godsdienstig gebied voor zich te hebben, en in die meening werden zij versterkt door de uitnoodiging, om die kleuren van het dak van hun' tempel te doen wapperen. De godsdienstige eerbewijzen aan onze vlag gebracht, waren dus feitelijk veeleer een huldebewijs aan hun eigen goden, dan eene soort van souvereiniteits-erkenning, zooals het verslag dit wil doen voorkomen. Overigens was de vergissing vrij onschuldig, want men brengt

geen wilden onder zijn gezag, door zijn vlag uit het dak van hun tempel te steken!

Had dit eerbetoon dus uit een politiek oogpunt weinig waarde, van ethnologisch standpunt is het evenwel niet geheel zonder beteekenis. Er blijkt namelijk uit, dat het blazen op de fluiten, bij plechtige gelegenheden, vier malen pleegt te worden herhaald. Dit cijfer vier en zijne veelvouden, was bij de Brahmanen een heilig getal dat wij telkens ontmoeten, vooral in den vorm waarin zij hunne tempels bouwden. Vermoedelijk hield het verband met de voornaamste standpunten van de zon, ten opzichte van de aarde, des morgens, 's middags, 's avonds en te middernacht. [1])

De paal, die in het midden van sommige tempels wordt aangetroffen, en uit het water oprijzende, tot in de spits van het dak, omhangen is met welriekend gras, is blijkbaar eene voorstelling van den Lingam, die het middelpunt vormt in de Çiva-tempels, en als het symbool dèr gloeiend heete natuurkracht, door water pleegt te worden afgekoeld.

1) Het lijdt geen twijfel dat de eerste getallen aan de natuur ontleend zijn: 4 vermoedelijk aan de viervoetige dieren, 5 aan de vingers en teenen van handen en voeten, 3 aan zon, maan en aarde, 7 aan het zevengesternte enz.

»Shiva represented by a mystic symbol which cannot be dressed, decorated or fed with food or put to sleep like a human being, is supposed to be in a condition of perpetual heat and excitement, and requires to be woved and appeased by constant showers of cold Ganges water and cooling Bilva leaves applied through continual attendance of worshippers zur Mässigung der immanenten Feuerkraft in der Natur" [1]).

Daarentegen kan het in een anderen tempel, in het midden, aan het gewelf opgehangen voorwerp, dat beschreven wordt als een langwerpig rond schild met witte, roode en zwarte kleuren beschilderd, bezwaarlijk iets anders geweest zijn dan eene voorstelling van de yoni of ctëis.

De stookplaatsen, die in alle tempels voorkomen, dienden blijkbaar tot het brengen van offers van schildpadden, haaien of visschen. In het werk van de Clercq en Schmeltz [2]) komt op blz. 59 onder fig. 17 eene goede afbeelding daarvan voor.

De geheimzinnige angst die de Papu's — ook bij mijn bezoek aan de Humboldtsbaai — toonden,

1) A. Bastian. Ideale Welten in Wort und Bild. Band I, blz. 44.
2) Ethnogr. beschr. v. d. W. en N.-kust van Ned. N.-Guinea door F. S. A. de Clercq met medew. van J. D. E. Schmeltz.

om de fluiten buiten den tempel te vertoonen, bleek mij vooral de vrouwen te gelden, aan wie, als oningewijden, het gezicht alleen van voorwerpen, tot den eeredienst betrekkelijk, onheil zou aanbrengen. Vrouwen waren dan ook altijd van den Lingamdienst uitgesloten.

De zendeling-leeraar van Hasselt, met wien ik het genoegen had persoonlijk deze tempels en hun' vermoedelijken oorsprong te bespreken, geeft de volgende beschrijving van den wederopbouw van den tempel te Dorei [1]).

»Mit dieser Todtenverehrung stehen auch die Haüser in Zusammenhang, welche unter dem Namen Rumslam bekannt sind und welche früher auf Doreh, Mansinam und Meoswaar zu finden waren, später auf die zwei ersten Inseln unbrauchbar geworden und eingestürzt, auf der letzteren abgebrochen, doch vor zwei Jahren auf Mansinam und Doreh, nach der Epidemie, wieder aufgebaut sind, weil man glaubte dass ihre Voreltern aus Bosheit und Zorn die Krankheit geschickt hätten, da sie das Rumslam und die Götsen verworfen hätten [2]). Die Pfähle welche das Haus tragen,

1) Allgem. Missions Zeitschrift, 4er Band 1877: „Neu Guinea und die Papua's", blz. 381.

2) Plaatselijke of algemeene rampen worden in Indië in den

stellen abscheuliche nackte Menschenbilder dar, und im Hause selbst sieht es noch unanständiger aus. Als auf Mansinam der Bau des Hauses beëndigt war, hatte man eine grosse Festlichkeit veranstaltet zur Ehre der Mon, einer riesig grossen männlichen Holzpuppe, die den Stammvater der Nuforezen vorstellen sollte und an welcher sie wohl zwei Jahre gearbeitet hatten. Um den Hals war ein Bindfaden gebunden, der durch eine Oeffnung des niedrigen Daches gezogen, auf demselben befestigt und von einen sogenannten »Konoor" [1]), d. h. Zauberer zu bestimmten Zeiten in Bewegung gebracht wurde. Vor der versammelten Volksmenge nahm ihr Haüptling das Wort.

»Mit allerlei Sprüngen und Geberden redete er den Mon an, ihn auf diese Weise feierlich fragend: ob nun ihre Noth ein Ende haben würde; ob der Mon ihnen nun die Versicherung gebe, dass es ihnen wohl gehen solle und sie nicht mehr

---

regel in verband gebracht met de verwerping of het in onbruik geraken van oude godsdienstige instellingen en gebruiken, evenals dit, blijkens het Oude Testament, reeds in Israël het geval was en ook ten onzent thans nog pleegt te geschieden. De priesters maken er dan ook gereedelijk gebruik van, om den godsdienstijver aan te wakkeren. Dit is o. a. gebleken na de Krakatauramp.

1) Verg. voor dezen naam de later te vermelden legende van Manaarmakri en Sampari.

sterben würden, worauf natürlich der Mon »Nein" und »Ja" sagen musste zur grossen Befriedigung der Papuas, aber auch zum Gelächter derer, deren Augen schon geöffnet waren für die Wahrheit des Evangeliums."

Aangaande de ceremoniën, bij gelegenheid der inwijding van den nieuwen tempel, vernemen wij in dit verhaal niet veel bijzonders. Van den houten pop die werd opgericht, heet het alleen dat hij kolossaal was en van het mannelijk geslacht en dat men hem *Mon* noemde. Uit een en ander blijkt echter voldoende, dat het beeld eene godheid voorstelde, van wien men gezondheid en voorspoed verwachtte en dat de tempel aan zijn dienst gewijd was. Immers dit beeld werd niet uitwendig aangebracht, maar binnen in den tempel geplaatst en het had zulke afmetingen, dat het, met behulp van een aan de nok van het dak bevestigd touw moest worden opgeheschen. Ook was aan de vervaardiging er van veel zorg besteed; want men had er twee jaren aan gearbeid en eerst toen het gereed was, kon de tempel worden ingewijd.

Wij zullen ons dus tot andere schrijvers moeten wenden, om meer licht te erlangen over den eeredienst waaraan dit bedehuis gewijd was.

Volgens den Heer A. Goudswaard [1]), die zijne berichten ontleende aan de mededeelingen van het echtpaar Fabritius, dat Nieuw-Guinea herhaaldelijk bezocht, bestaat er onder de Papu's eene overlevering, omtrent eenen vreemden propheet, die zich lang geleden in Nieuw-Guinea heeft opgehouden en aldaar zachtere zeden en betere denkbeelden, omtrent den godsdienst, heeft ingevoerd. In het verhaal, dat hij ons daarvan geeft, heerscht blijkbaar eenige verwarring en wordt niet altijd behoorlijk onderscheiden tusschen den prediker zelven en den door hem verkondigden god. Wanneer wij het echter met oordeel des onderscheids lezen, is de herkomst duidelijk en werpt het een helder licht over de godsdienstige relieken, die wij bij de Papu's aantreffen. Het komt in 't kort op het volgende neer.

Oudtijds daalde de hoogste godheid uit den hemel op de aarde neder, schiep Nieuw-Guinea en vertoefde daar langen tijd. Hij woonde te *Meyokowondi*, alwaar nog het hol wordt gewezen, dat hij tot woonplaats koos. Ook staan daar nog twee boomen, saguweerpalmen, die hij geplant heeft.

1) De Papu's van de Geelvinksbaai blz. 83 vlg. Vergelijk ook: Schetsen uit het volksleven in Ned. Oost-Indië, door R. van Eck, Indische Gids, December 1879, blz. 910.

Hij draagt drie namen: *Mangundi*, d. i. de Eenige of Hij zelf [1]), *Mansarya*, d. i. de oude en *Manaarmákrie*, d. i. de oude, wien het jeukt [2]). Een vierde naam waarmede hij genoemd wordt is *Korano Konori* [3]). Hij schiep een man en eene vrouw en droeg hun, bij zijn vertrek, de zorg voor de door hem geplante boomen op, maar verbood hen van de vruchten te eten. Langen tijd voldeden beiden met nauwgezetheid aan dezen last, maar eens besloot Korano Konori de gehoorzaamheid der vrouw op de proef te stellen. Hij zond de slang *Ikuwaan* naar haar toe, met last te trachten haar over te halen tot ongehoorzaamheid. Deze volbracht de haar gegeven opdracht met veel slimheid, maar hoe verleidelijk zij de vrouw ook toesprak, tot drie malen toe bleef zij weigeren van het verbodene te eten. De slang hield echter aan en ten laatste bezweek de vrouw voor de verleiding en at van

1) Zooals wij weten, noemden de Brahmanen de hoogste godheid het Eenige zelf en werd Çiva bij Javanen, Dajaks en Bugineezen *Hyang*, *Yàng* of met het voorvoegsel Sang *Sangyang* genoemd.

2) Ofschoon deze bijnaam eenigszins plat klinkt is hij toch zeer wel verklaarbaar. Monniken doen soms geloften, om hunne haren nimmer te laten knippen of zich niet te reinigen. Eene dergelijke verbintenis was mogelijk de oorzaak van dezen eigenaardigen bijnaam.

3) Korano = heer, konor = propheet of ziener.

de verboden vruchten. Het gevolg was dat zij zich bewust werd van hare naaktheid en zich van pisangbladeren een kleedingstuk maakte, om hare schaamdeelen te bedekken.

De man was eerst verwonderd zijne vrouw met een schaamlap gekleed te zien en maakte zich boos. De vrouw hield zich echter stil, maakte van eene gunstige gelegenheid gebruik, om ook hem te verleiden van het verbodene te proeven en het gevolg was dat ook hij zag dat hij naakt was. [1])

Dit menschenpaar werd vervolgens met verscheidene kinderen gezegend, waarvan zich twee naar het eiland Mafor begaven en de stamouders der Maforeezen werden. Eéne dochter was haren ouders zeer tot vreugd. Zij had een tegenzin in het huwelijk en hield zich zooveel mogelijk van de wereld afgezonderd. Alle minnaars wees zij af, en één dezer was daarover zóó verstoord, dat hij haar met een tjomplangvrucht tegen de borst wierp, zoodat zij zwanger werd. Nu werden de

1) De overeenstemming van dergelijke legenden met Bijbelsche heeft sommige schrijvers doen vermoeden, dat zij door christelijke zendelingen geïmporteerd waren. Het tegenovergestelde is de waarheid. De Bijbel ontleende ze uit Indië. Het denkbeeld van den zondenval, de schuld die de mensch daardoor op zich geladen heeft en de daarop gevolgde uitdrijving uit het Paradijs is zuiver Indisch. De mensch komt met schuld beladen ter wereld.

menschen, die haar steeds voor vroom aangezien hadden, zoo boos op haar, dat zij haar beschimpten en zelfs om het leven wilden brengen. In haar angst loopt zij naar zee en werpt zich in de golven, om een einde aan haar leven te maken, maar een groot schelpdier opent zijne schelp om haar in te slikken. Het kan echter slechts hare haren grijpen, en houdt die zóó stevig vast, dat zij zich niet kan losrukken. *Ikwuaan* komt haar nu te hulp, maakt hare haren los en brengt haar naar een rots. Hier verhaalt zij hare levensgeschiedenis aan de slang, betuigt hare onschuld en zegt niet te weten hoe hare zwangerschap is ontstaan. De slang weet haar dit raadsel te verklaren en zegt dat het kind, waarvan zij zwanger is, een zoon is van Korano Konori zelven. Nu wachtte zij gerustgesteld in een grot hare bevalling af, die weldra plaats vond. Ikuwaan gelastte haar het kind naar de vroegere woonplaats van Korano konori te brengen, aan welken last zij voldeed. Zij was echter nog bang dat de menschen haar wilden dooden, liet daarom haar kind over dag alleen en bracht het alleen des avonds voedsel. Ten spijt van deze weinige zorg, ontwikkelde het kind zich voorspoedig, kon weldra spreken en zingen en deed den omtrek van zijn gezang weergalmen.

Nu kwamen velen op dat gezang [1]) af, en het kind maakte zich aan hen bekend als de zoon van Korano Konori. Het vermaande hen om braaf en vroom te leven en om de geboden van zijn vader op te volgen. Indien zij dat deden, zou hij steeds bij hen blijven en hen gelukkig maken, maar als zij in de zonde volhardden, zou hun huid tot straf zwart en hun haar kroes worden en zou hij hen verlaten.

De Papu's sloegen zijne vermaningen in den wind en de straf voor hunne ongehoorzaamheid bleef niet uit. Uit verdriet over het heengaan van haren zoon, veranderde de moeder in een steen.

Eene andere lezing luidt als volgt: Toen de door Mangundi geplante saguweerpalmen volwassen waren, wilde hij daarvan, op de gewone wijze, het vocht inzamelen. Op zekeren morgen in den boom klimmende, bemerkte hij echter dat de bambukoker gestolen was. Dit herhaalde zich ook de volgende dagen, nadat hij telkens den koker vernieuwd had. Hij besloot nu in den boom te overnachten, hopende aldus den dief te zullen betrap-

1) In verband met hetgeen van elders bekend is van het zingen voor de maan, blijkt hieruit dat dit gezang met hun eeredienst in verband staat.

pen. En ziet, daar kwam, tegen het aanbreken van den dag, *Sampari* (de morgenster), om den gevulden koker weg te nemen. Mangundi greep haar bij de hand en liet die niet weder los, niettegenstaande haar tegenspartelen. Nu wilde Sampari een vergelijk met hem treffen en deed daartoe allerlei voorslagen, maar het een na het ander werd afgewezen. Eindelijk scheen zij echter de zwakke zijde van »den Oude" te hebben getroffen. Zij bood hem namelijk een *marisbon-* of *tjomplang*-vrucht aan, die hij slechts op den boezem van de eene of andere maagd had te werpen, om in het bezit van een zoon te geraken. Dit aanbod werd aangenomen, Mangundi ontving een marisbon en Sampari de vrijheid.

Nu wachtte Mangundi eene gunstige gelegenheid af, om van de geheimzinnige vrucht het aangewezen gebruik te maken. Terwijl hij zich eens in den boom bevond, wandelden daaronder eenige maagden voorbij en hij wierp den marisbon op den boezem van een der schoonste en braafste meisjes van Meyokowondi. De gevolgen bleven niet uit, het meisje werd zwanger en bracht een zoon ter wereld, aan wien de naam van *Konori* gegeven werd.

Niemand wist echter te zeggen wie de vader

van dit kind was, en voor de moeder zelve was dit het grootste raadsel, daar zij zich niet bewust was eene onkuische handeling te hebben gepleegd. Het raadsel zou echter door het kind zelf worden opgelost. Hij wees Mangundi als zijn vader aan, en het gevolg was dat deze hem tot zich nam en de moeder huwde.

Dat huwelijk mishaagde echter zeer aan de betrekkingen van Konori's moeder. Men plaagde het echtpaar op allerlei wijze, zoodat Mangundi, ten einde raad, besloot met zijn gezin naar elders te vertrekken. Zijne vrouw had daartegen geen bezwaar, maar maakte de opmerking dat zij geen vaartuig hadden. Dit bezwaar werd door Mangundi spoedig uit den weg geruimd. Hij teekende een prauw in het zand en uit deze teekening ontstond terstond een welingericht vaartuig, waarmede zij naar Mafor zeilden. Daar aangekomen, deed hij met hetzelfde gemak eenige woningen uit den grond verrijzen, waartoe hij vier stokken in den grond stak, die in even zooveel huizen veranderden [1]), waaruit de vier verschillende stammen van

1) Dit bij de Brahmanen zoo geliefkoosd cijfer *vier* vindt men overal in onzen archipel, in allerlei overleveringen en verhalen aangaande de herkomst der bevolking, terug. In Benkoelen spreekt

Mafor, (*Amberpur*, *Amberpon*, *Angarudefor* en *Mesra*) herkomstig zijn.

Mangundi bleef eenigen tijd op Mafor wonen en bracht aldaar veel goeds voor de bevolking tot stand, ten gevolge waarvan de Maforsche stammen nog heden ten dage beschaafder dan andere zouden zijn. Deze meerdere beschaving zou vooral blijken uit betere kleeding, huizen en huisraad, maar vooral uit de onontbindbaarheid van het huwelijk [1]) en de wering van veelwijverij en ontucht.

Na zijne geboden gegeven te hebben, vertrok Mangundi naar Mesra (op Mafor) en deed zich daar levend verbranden, waardoor hij echter niet vernietigd werd, maar verjongd en als een schoon jongeling weder verscheen. Niet lang daarna vertrok hij naar *Sub-kalingga*. Op Mafor vertoont men nog heden zijne voetstappen en den steen, van

men van de „Tyang empét", in Nieuw-Guinea van de „Kalana Fat", op Batjan van de „Radja ampat" in de Lampongs van de „Vier Kabuwajans" op Sumatra's Westkust van de eerste „Vier suku's". Die suku-indeeling schijnt oorspronkelijk overal bestaan te hebben en was zonder twijfel eene copie van het kastenwezen, dat hier meer, daar minder ingang vond.

1) De heiligheid van het huwelijk is niet eene oorspronkelijk Christelijke instelling maar van Indische herkomst en wanneer eene weduwe zich laat verbranden op het lijk van haar overleden echtgenoot, zooals op Bali nog wel eens voorkomt, heeft men daarin te zien de apotheose der huwelijkstrouw.

waar hij vertrok. Zijn zoon *Konori* verwacht men eenmaal terug om een aardsch rijk van overvloed te stichten, wanneer ook de dooden zullen herleven. [1])

Ziedaar het verhaal volgens Goudswaard. Geen wonder waarlijk dat reeds de heer Fabritius giste dat Nieuw-Guinea, in vroeger tijd, door een Hindusch priester bezocht is en dat deze overlevering eene verwarde herinnering is van zijne leer en lotgevallen. Met Sub-Kalingga zal dan wel het land van *Kalingga* of de kust van Coromandel bedoeld zijn, van waar tal van zendelingen uitgingen om het Brahmanisme en Buddhisme te verkondigen. [2]) Ter vergelijking van den geest, die dergelijke legenden ademen, laat ik hier volgen de overlevering van den hermiet Kandu der Indische mythologie, volgens de daarvan door prof. Bastian [3]) gegeven lezing.

1) De verwachting van een' nieuwen Buddha, een' Messias, Madhi of zaligmaker is eene zuiver Indische gedachte, die wij overal in het Oosten terugvinden. De laatste metamorphose van Vishnu zal immers zijn als Kalki.

2) Vergelijk Robidé van der Aa. De verhouding der Papu's en Melaneziërs tot het Maleisch-polynesisch ras. Tijdschrift Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap, Jaargang 1885.

3) A. Bastian. Ideale Welten in Wort und Bild, Band I, blz. 60, vlg.

In de vroegste schemering, vóór nog de morgen der geschiedenis gedaagd had, en toen de wereld nog slechts half licht genoot, stond aan de oevers van den heiligsten stroom dier dagen den Gomati of Gumti, de hut van den vromen kluizenaar Kandu, die zich daar in kastijdingen oefende. Ontsteld over de hardheid er van, daar zijn goddelijke troon er door bedreigd werd, riep Indra uit de rijen zijner Apsara de liefelijke Fee Pramlocha tot zich en zond haar met eene geheime opdracht naar de aarde.

Toen nu, in de eenzaamheid van het geheimzinnige woud, de aan wereldsche genietingen ontwende oogen van den heilige de bloeiende maagd voor zich zagen, die verdwaald was, en bedeesd en schuchter om een dak smeekte, behield het medelijden de overhand en weldra had hare verleidingskunst gezegevierd. Een zalige droom van zingenot volgde. Toen hij daaruit eindelijk ontwaakt was, stond hij op van de gemeenschappelijke legerstede, om naar zijn waterkruik te zoeken.

»Waar wilt ge heen?" luidde de vraag zijner vriendin.

»De avond maant, ik moet naar de rivier om »de aan Sandhya (de Schemering) voorgeschreven »offerande te brengen."

»De avond, welke onder de honderden en dui-»zenden die wij doorleefden?"

»Gij kwaamt des morgens, de avond valt en »het is dus het tijdstip van mijn eeredienst."

Een helle lach was het antwoord en volgens nauwkeurige berekening waren 907 jaren, 6 maanden en 3 dagen vervlogen, die in zingenot voorbijgegaan waren en weg was dus al de verdienste van martelingen en pijnigingen, zoolang met heldenmoed doorstaan, om de goddelijkheid deelachtig te worden. Wel had dus de toorn in zijn oog mogen opvlammen, evenals op Çiva's voorhoofd, toen hij den god der liefde Kamadeva tot asch verbrandde, maar eene zachtere stemming maakte zich van hem meester. »Ga", zeide hij, »ik draag de schuld."

Sidderend stond de schuldige daar, toen zij zich bewust werd van hetgeen zij gedaan had. In dikke droppelen brak haar het angstzweet uit, en terwijl zij tusschen de boomen door, naar het hemelsche vaderland terugvlood, bleef het als dauwdroppelen op de bladeren hangen. Zachte winden waaiden te zamen wat door het heilige zaad bezwangerd was en, onder de zachte stralen der maan, ontwikkelde zich het liefelijk wonderkind *Marishi*, een kind van het woud, de door *Soma* grootgebrachte dochter.

Aan Soma (de maan) was door Brahma de zorg voor de plantenwereld toevertrouwd. Terwijl nu deze, in hare wisselende standen, de stilte der hemelstreken doorwandelde, begon het op de aarde te groeien en te woekeren, zoodat deze spoedig door het ondoordringbaar plantenkleed van een alleenheerschend Urwald bedekt was. Geen leven daarnaast was mogelijk, wat bestaan had werd verstikt. Hier moest hulp verschaft worden en de *Prachetasas*, een geslacht van jonge ridders, voortgesproten uit eene vereeniging van *Prahinavershi* met *Savarna*, dochter van den Oceaan en destijds in de diepten der zee vertoevend en haar leven wijdend aan boetedoeningen, werden opgeroepen.

Zij volgen de roepstem en stijgen aan land. Agni wordt te hulp geroepen en Vayu, om door zijn stormwind den vuurgloed van den boschbrand aan te wakkeren. Knetterend zinken de woudreuzen neder, het land begint er weer bewoonbaar uit te zien; maar het gansche bestaan der plantenwereld wordt bedreigd. Daar treedt Soma op voor hare beschermelingen. Zij sluit een verdrag met de vreemde indringers, dat bezegeld wordt door het huwelijk van de in het land geboren Marishi met Prachetasa. Uit deze vereeniging wordt de patriarch *Daksha* geboren.

Aan dezen patriarch worden de maatschappelijke instellingen toegeschreven, die de Brahmaansche heiligheid van het huwelijk als onverbreekbare eerste wet vooropstelden en daardoor het verzet der aan hunne zedeloosheid verslaafde dwepers te voorschijn riepen.

Ook op het eiland Roon komen Heidensche tempels [1]) voor, waarover door den zendeling van Balen eenig licht is verspreid. Volledigheidshalve wil ik daarop nog even wijzen.

Van een Ternataan had de heer van Balen vernomen, dat zich op eenigen afstand van Jendai ook een Rum-seram bevond. Hij ging daarom een kijkje nemen. Het eerste wat zij zagen, toen zij den heuvel omvoeren, waren twee kleine ronde gebouwtjes [2]) die, op een afstand gezien, deden denken aan Chineesche tempeltjes, zooals men die menigmaal ziet afgebeeld. Vergezeld door een paar Papu's, bracht hij vervolgens een bezoek aan die gebouwtjes, en vervolgt nu zijne beschrijving aldus.

---

1) Berichten van de Utrechtsche Zendingsvereeniging 1887, Nos 4 en 5, blz. 60 vlg.

2) In verscheidene steden van Noordelijk Indië treft men ook twee tempels aan, een voor Çiva, en een voor de Mata of moeder der plaats. De godin heeft in den regel een locaal karakter en een specialen naam.

»Het zijn twee kleine ronde huisjes op palen. Elke paal is een korwaar, waarbij verscheidene zeer onzedelijke voorstellingen. In het midden van het huis staat een lange paal, die tot steun dient van het ronde hooge dak, dat uit 6 à 7 telkens naar boven kleiner wordende en over elkander heendekkende daken bestaat, waaraan zich van buiten eenige uitstekken bevinden, in den vorm van een venstertje met een naar ter zijde afloopend dakje er boven, van welks nok het uiteinde met eene kleine buiging naar boven staat. Boven het hoogste dak hingen eenige figuren van zon of maan, en fladderen roode en anders gekleurde lapjes. Binnen in het huis, waartoe eene opening in den slechts één meter hoogen zijwand toegang verschaft, zagen wij niets dan op den grond twee ruw gesneden en akelig (sic) geverfde krokodillen [1]), terwijl op den grond een bord met rijpe pisang en andere mondkost stond", enz.

1) Verg. Dr. J. Jacobs. Eenigen tijd onder de Baliërs blz. 158 vlg. waar hij eene beschrijving geeft van het lustverblijf van den vorst van Lombok te Gunung-Sari: „Op de hoeken dezer bassins stonden groote, goed onderhouden Hindoe-beelden, terwijl ieder bassin van water werd voorzien door een verschen straal, die uit den geopenden mond van een kolossaal grooten krokodil spoot."

Het dak van den tempel heeft dus hier, volgens Indischen bouwtrant, een pyramidalen vorm, terwijl roode en anders (vermoedelijk wit en blauw) gekleurde vlaggetjes boven het hoogste dak uitsteken. De daarboven aangebrachte »figuren van zon of maan" waren vermoedelijk gevlochten korven, zooals volgens het verslag der Commissie van de Soerabaia [1]), ook in den tempel te Tobadi hingen. Eindelijk zijn de tempels hier twee aan twee in elkaars nabijheid gebouwd en bevinden zich daarin in hout gesneden en beschilderde krokodillen. Dit dier was aan Vishnu gewijd [2]). Vermoedelijk trad dus hier de dienst van Vishnu en zijne gemalin Çri of Lakschmi meer op den voorgrond.

Onder mijne eigen aanteekeningen komt, aangaande de tempels die ik zag, het volgende voor.

Op het eiland Anūs (Merkus-eiland) in de Walckenaersbaai treft men in iedere ḳampong een tempel aan, met planken of gabba-gabba-omwanding

1) Reizen naar Ned. Nieuw-Guinea door Robidé van der Aa, uitgegeven door het Kon. Instituut v. d. T. L. en V. v, N. I. blz. 272.

2) De vereering van den krokodil vindt men door den geheelen archipel. Ook dit is steeds verklaard als animisme, omdat wanneer men den Inlander naar de verklaring van dergelijke godsdienstige gebruiken vraagt, hij in den regel iets mompelt van „nènèh-moyang" of voorouders.

en atappen dak. Evenals dit elders op Nieuw-Guinea het geval is, komt de bouworde van den tempel met die der woningen overeen [1]). Deze zijn hier vierkant, met een dak, welks nok een zeer scherpen hoek vormt en hebben geen voorgalerij, terwijl eene kleine vierkante opening in den voor- en achterwand, enkele voeten boven den vloer aangebracht, tot ingang dient.

Die ingangen zijn, bij de tempels, behalve met een deur, nog met een zeer primitief gordijntje van droge bladeren afgesloten, waardoor het inkijken wordt belet. Dit is noodig, omdat het gezicht alleen vàn de in den tempel bewaarde heilige fluiten aan de vrouwen verboden is en haar onheil zou aanbrengen.

De vrees hiervoor is zóó groot, dat men ons alleen enkele exemplaren daarvan wilde afstaan, onder voorwaarde dat zij behoorlijk verpakt en, bij het vervoer, aan aller oog onttrokken zouden worden. Na binnen den tempel in een mat gerold te zijn, werden zij daarom terstond onder in de sloep geborgen.

Ook weerhield men mij, met een gebaar van

---

1) Dit is ook eene eigenaardigheid van den Kraeng-lowé-dienst.

angst, toen ik een dier fluiten buiten de deuropening stak, om er in te kunnen kijken.

De trap, waarlangs men in dezen tempel klom, bestaat uit een schuin geplaatste balk, die een kolossale mannelijke figuur voorstelt met rood, wit en zwart beschilderd, welks mannelijk lid in stadio erectionis als ladder-sport dienst doet. Van de palen, waarop het gebouw rust, stellen die aan de voorzijde twee menschelijke gedaanten voor, een van de mannelijke en een van de vrouwelijke kunne, met opvallend groote genitalia. Op de overige stijlen zijn hagedissen, boomkikkers en visschen en reliëf uitgesneden.

Daarbinnen bevindt zich, nabij den rechterzijwand, een groote vuurhaard, waarboven een van bambu gevlochten toestel is opgehangen, dat blijkbaar dienst doet bij het braden van vleesch of visch.

Bij den middenpaal staan eenige dorre palmtakken en in de hoeken de ongeveer twee meter lange bambu-fluiten.

Op mijn verzoek gaven de ons vergezellende Papu's een voorstelling van de ceremonie, waarbij die fluiten dienst doen. Daartoe brengen zij het, tot een mondstuk uitgesneden, uiteinde der fluit aan den mond, vouwen daaromheen de beide handen tegen den mond aan en brengen nu al

blazende een doordringend geluid voort, waarin nu en dan een zeer hooge noot doorklinkt. Onder het blazen worden de lenden voortdurend heen en weer bewogen, even als dit bij de hysterische yogi-dansen [1]) pleegt te geschieden. Sommigen winden zich daarbij zoo op, dat het zweet hen uitbreekt, terwijl door de sterke werkzaamheid der longen de borstkas wordt uitgezet.

Om adem te scheppen, wordt de fluit niet van den mond genomen, maar wordt de toon zacht aangehouden, totdat men weer adem genoeg heeft om hoogere tonen voort te brengen [2]).

Als wij den ons vergezellenden tolk goed begrepen hebben, worden jonge mannen eerst na allerlei voorbereidingen en na geruimen tijd in den tempel te hebben doorgebracht, tot deze ceremoniën toegelaten. Eerst na afloop daarvan zouden zij tot het sluiten van een huwelijk worden toegelaten.

---

1) Op Halmaheira en Indragirie zag ik zulke dansen. Verg. Dr. J. Jacobs, Eenigen tijd onder de Baliërs waar hij over *légong's* en *djoged's* handelt.

Panjeroans of vrouwelijke pandelingen, die de rol van publieke vrouwen vervullen ten bate van den vorst of zijne rijksgrooten, komen ook in Indragirie nog voor.

2) De Gapurgani of hagelstorm-bezweerder in Britsch-Indië blaast op een buffelhoorn, wanneer hij zijne tooverformulieren uitspreekt.

In de Walckenaersbaai, aan den vasten wal van Nieuw-Guinea, treft men dezelfde tempels aan, alleen minder kunstig bewerkt. In een der aldaar aan de Witriwaai-rivier gelegen negorijen werden wij ontvangen met een eentonig gezang, dat alleen door vrouwen — blijkbaar ter onzer eere — werd aangeheven. De zendeling van Balen hoorde op Roon, des avonds, een dergelijk gezang, hetgeen volgens zijne verklaring een huldebewijs was aan de maan.

Van elders [1]) weten wij dat, wanneer bloedverwanten of vrienden op zee zwerven, de vrouwen zich met een eentonig gezang tot de maan wenden, om de hulp van dit hemellichaam, dat de geheele wereld verlicht, in te roepen en van haar de behouden terugkomst der geliefde betrekkingen af te smeeken. Elken avond herhaalt men deze ceremonie, totdat de reizigers terug zijn.

In de door mij in de Humboldtsbaai bezochte negorijen, zag ik, op de bovenste verdieping van het torenvormig dak der tempels, twee houten poppen, beide van een groot mannelijk teeldeel voorzien, waarvan de een naar het Oosten en de ander naar het Westen gekeerd stond. Op de daken der huizen wordt daar bovendien steeds een

1) De Papu's door R. van Eck, Ind. Gids. Aug. 1881. blz. 382 vlg.

houten beeld aangebracht in wijd neerhangend priestergewaad.

De heer de Clercq gaf onlangs [1]) nog de volgende bijzonderheden betreffende eenige door hem bezochte tempels.

»Te Ron heeft het dak den schildpadschaalvorm [2]), maar loopt aan beide einden puntig toe, de zijwanden bestaan uit nipahbladeren tusschen twee, met allerlei figuren beschilderde balken; op het dak is eene uitstekende punt, waaraan witte schelpen hangen; de vloer is van niboenglatten, de voor- en achterwand zijn van sagoebladnerven, met een nauwen vierkanten ingang. Aan de hoofdwoning zijn zij verbonden, door smalle vonders van 20 M. lengte en zij dienen tot afzonderingsplaats van de, tot die woning of wijk behoorende jongelingen, die er in moeten wonen, tot zij in het huwelijk treden. Zij zijn stevig afgewerkt en als de gewone huizen op palen gebouwd, met een zwaren middenbalk, welks uiteinden als staart en kop van een krokodil of leguaan zijn uitgesneden

1) Ethnogr. beschr. v. d. W. en N. kust van Ned. N. Guinea door F. S. A. de Clerq met medew. van J. D. E. Schmeltz, blz, 166 vlg.

2) Deze vorm is ons reeds bekend van de zoogenaamde geestentafel op Halmaheira.

en waardoor het gebouwtje goed gesteund wordt. Van de overhellende afdaken hangen lange reepen lontarblad tot versiering af. Het eenige vertrek is klein en bevat niets bijzonders, daar het alleen tot slaapplaats dient".

Het verplicht oponthoud in den rum-seram — heet het verder — wordt door de jongelingen, als een oud gebruik, stipt opgevolgd. Eerst bij hun huwelijk staken zij het verblijf daarin.

In Wandamen worden de tempels *anjo-saran* genoemd. Voor het schildvormig dak heeft men hier een in het midden recht oploopende bedekking, terwijl de midden- en zijstijlen van het vertrek naar beneden doorloopen en aan de uiteinden met figuren beschilderd zijn. Die onder den vloer uitstekende stijlen zijn in den regel acht in getal en stellen mannelijke en vrouwelijke genitalia voor.

Op een der, bij het werk behoorende, platen is het onder den vloer uitstekende deel van zulk een stijl afgebeeld. Het is achtkantig, met vier breede en vier smalle zijden, en eindigt in eenen eikelvormigen knop. De breede zijden zijn bruin, de smalle zwart gekleurd en zij zijn met witte krullen en streepen versierd.

In Jaur hadden die tempels denzelfden vorm en werden *rum-ogré* of bij verkorting *rugré* d. i.

groot of voornaam huis genoemd. De ondereinden der lange stijlen waren hier ook van snijwerk voorzien, doelende op de geslachtsgemeenschap, en werden *ahioré* genoemd, evenals de afgodsbeelden.

Van verscheidene andere plaatsen vermeldt de heer de Cl. de aanwezigheid van zulke tempels, maar van den vorm vielen geen bijzonderheden te vermelden. Daarentegen staat hij lang stil bij dien te Jamna, *darma* [1]) geheeten, waarvan hij de volgende beschrijving geeft.

Het dak is aangebracht in de richting van Noord naar Zuid en daarvan hangen reepen kalapabladeren ter versiering af. Het front is naar het Oosten gericht en achter en vóór is eene kleine vierkante opening, die beklommen wordt langs een ingekerfden boomstam, waarvan het boveneinde aan den voorkant is uitgekapt tot eene mannelijke figuur met grooten penis en hoofdbedekking en aan den achterkant tot een haaienkop met borstvinnen, beide rood en wit geverfd. De deuropeningen zijn met gordijntjes van kalapabladeren

1) Andere namen waren: *tosi*, *amari*, *fara*, *marim*, *kaněwa*, *milé* en *onggi*,

Zou het bloot toeval zijn dat die te Jamna „darma" heette of zou het eene aanwijzing zijn dat aldaar een klooster is gevestigd geweest waarin de leer van Buddha, *Dharma*, werd verkondigd?

afgesloten, zoodat iemand die buiten staat er niet kan inzien. Tegen de wanden staan overal fluiten en overigens ziet men er enkel twee groote vuurhaarden, waar, boven een met touw aan de zolderlatten opgehangen toestel, haaien- en schildpadvleesch gerookt wordt. De op den buitenkant van de voor- en achterwanden aangebrachte figuren zijn meest krulvormig, wit, rood, zwart en geel door elkaar en daaraan zijn vóór en achter, ter weerszijden der deuropeningen, twee menschelijke beeldjes vastgemaakt, die *subia* genoemd werden. Een daarvan is op de bij het werk behoorende platen weergegeven [1]). De neus en het geheele gelaat herinneren aan de bij de wayang topèng op Java gebruikelijke maskers, terwijl de witte huidskleur en de lingam het kenmerken als een Çivaïtisch beeld. De palen, waarop het gebouw steunt, zijn bewerkt tot krokodillen in kleiner of grooter vorm, die de stijlen schijnen te omvatten.

Meer dan genoeg — dunkt mij — om ons eene voorstelling te kunnen maken van de op Nieuw-Guinea zoo veelvuldig voorkomende tempels. Wij zullen thans nog een afzonderlijk hoofdstuk wijden aan den eeredienst, waarvoor zij opgericht waren.

1) Op pl. 36, fig. 12.

IV.

De eeredienst der rum-serams geen vooroudrendienst maar Çivaïsme (Lingamdienst).

De opvatting van sommige zendelingen, dat deze tempels gewijd waren aan vooroudrendienst of animisme, heeft een' krachtigen verdediger gevonden in niemand minder dan nu wijlen Dr. Wilken, den bekenden Leidschen ethnoloog, wiens vroegtijdig heengaan allen, die in Indië en de ethnologie belangstellen, nog steeds diep betreuren. Ik zal daarom trachten zijne beschouwingen te weerleggen. Het spreekt van zelf dat dit geschiedt met al den eerbied, dien wij aan zijne nagedachtenis verschuldigd zijn.

Het onderwerp werd 't eerst behandeld in een opstel getiteld: »Het animisme bij de volken van »den Indischen archipel" [1]).

In die verhandeling wordt eene beschrijving van den tempel te Dorei gegeven, hoofdzakelijk ontleend aan hetzelfde verslag der Commissie van

---

1) Indische Gids, Januari 1885, blz. 19.

1858, waaraan de boven door mij gegeven schets is ontnomen. Daarna wordt op de volgende wijze geredeneerd.

»Wij hebben nu nog kortelijk stil te staan bij de bestemming van den rumsram en de beteekenis van de daarin voorkomende beeldwerken. Gelijk wij begonnen zijn op te merken, is het gebouw gewijd aan de vereering der stamouders. Eenstemmig zijn hieromtrent de berichten van de verschillende schijvers. Eene voldoende bevestiging daarvan vinden wij overigens in het feit, dat bijna al de beelden de voorouders voorstellen [1]). Welk bepaald gebruik echter van den tempel bij den eeredienst gemaakt wordt, blijkt niet. Het gebouw staat in den regel ledig. Alleen dient het des nachts tot slaapplaats van de jongelieden en knapen, die daar dan tevens de wacht houden. Geene opheldering heeft men ook kunnen verkrijgen omtrent het doel en de beteekenis van de ontuchtige voorstellingen waaraan de rumseram zoo rijk is. Toch is eene gissing dienaangaande wel te maken. Onder de zegeningen, die men van de voorouders pleegt af te smeeken, behoort ook die van een

1) In het Ethna-rapport werd reeds opgemerkt dat de neuzen der beelden niet geleken op die der Papu's.

talrijk kroost [1]). Wij zagen hiervoren reeds een voorbeeld daarvan bij de Bataks die de *debata-idup's*, de beelden van de Silaon's of geesten van reeds voor lang overleden voorouders aanroepen om kinderzegen [2]). Het kan dus geene verwondering baren, dat, als schenkers van leven en vruchbaarheid, die voorouders wel eens voorgesteld worden door figuren, waaraan de organen, waarmede de voortplanting van het menschelijk geslacht zoo ten nauwste samenhangt, buitengewoon ontwikkeld en in het oogvallend afgebeeld zijn.

»En wat de beeldenparen betreft van mannen en

1) Deze stelling had eerst bewezen moeten worden.

2) Dr. W. verklaart „Silaon's" als lang overleden voorouders omdat „laon" „lang zijn" beteekent, en „Si" een bepalend voorvoegsel is. Men kan echter evengoed vertalen: „Zij die er altijd geweest zijn" of „zij die reeds lang bestaan hebben", in tegenstelling van het korstondig menschelijk bestaan. Aldus vertaald, slaat het op goden, hetgeen geheel in overeenstemming is met den anderen naam: „debata idup" = goden des levens. Uit de omstandigheid dat de silaons door twee poppen voorgesteld worden, terwijl voor de sombaon's en sumanget's door de Bataks geen beelden gemaakt worden, blijkt overigens voldoende dat wij, bij deze namen, aan wezens van verschillende soort te denken hebben. De bijvoeging voorts dat die poppen van het mannelijk en vrouwelijk geslacht zijn en tusschen de daksparren, dus boven in de woning verborgen worden, bewijst m. i., in verband met den naam „debata", met de restes vau welken eeredienst wij hier te doen hebben.

vrouwen in actu copulationis, hebben wij hierin niet een ruwe symboliseering te zien van het »weest vruchtbaar en vermenigvuldigt", dat als goddelijk [1]) bevel bij de meeste volken voorkomt? Moeten die beeldenparen aan den eenen kant dus dienen om den knaap of jongeling, die den nacht in den rumsram doorbrengt, steeds er aan te herinneren, dat hij vóór alles voor eene nakomelingschap te zorgen heeft, er voor heeft te waken dat zijn geslacht niet uitsterve, aan den anderen kant schijnen zij ook te moeten strekken om den man en vader een zijner voornaamste plichten tegenover zijne echtgenoote en kinderen aanschouwelijk voor oogen te voeren."

De geleerde schrijver heeft, in deze laatste zinsnede, het oog op een gewoonte van Indische volkeren, betreffende het geslachtsleven, hierin bestaande dat aan eene vrouw, na hare bevalling, door haren echtgenoot geruimen tijd rust wordt gegund, ten einde zich geheel aan haren zuigeling te kunnen wijden. Dit blijkt uit de volgende door hem aangehaalde woorden van Sir John Lubbock: »Long after our children are weaned, milk remains an important and necessary part of their food. We

1) Juist: *goddelijk* bevel; maar daarvoor is een god onmisbaar.

supply this want with cow's milk; but among people who have no domesticated animals this cannot, of course be done, and consequently the children are not weaned until they are two, three or seven years old, during all which period the husband and wife generally remain apart."

Bij deze redeneering is echter door Lubbock geheel over het hoofd gezien, dat het spenen onzer kinderen een kunstmatige toestand is, ontstaan onder den invloed van een koud klimaat en daarmede verband houdende wijze van kleeding, leefwijze en schaamtegevoel. Voor eene Europeesche vrouw van onze dagen is het ontblooten van haren boezem, om haren dorstigen zuigeling te laven, eene handeling, waarover zij zich bijna schaamt, en die zij dan ook steeds in het slaapvertrek, of ergens in een hoekje verscholen, verricht. Het onnatuurlijk en zenuwachtig leven onzer steden, waar menschenpakhuizen als woningen dienst doen, is daarbij oorzaak, dat bij vele moeders de melkklieren den dienst weigeren. Sommigen vinden dit zeer onaangenaam, maar velen ook grijpen de slechte functie dezer organen gretig als eene verontschuldiging aan, om zich dien last van den hals te schuiven. In de hooge aristocratie wordt het zoogen zelfs als iets dierlijks en dus bepaald

onfatsoenlijks beschouwd. Vorstinnen laten dezen moederplicht in den regel aan huurlingen over, en zij zijn nog steeds voor velen de toongevers in kleeding en gewoonten.

Geheel anders de in een tropisch klimaat inheemsche moeders. De zuigeling wendt zich daar nimmer tevergeefs tot die milde bron van lafenis. Het luchtige kleedingstuk, dat den boezem bedekt, is gemakkelijk teruggeschoven en de moeder heeft daar nog den tijd om haar kind te voeden en beschouwt dit als een hárer eerste plichten. Aan spenen wordt dan ook — geheel in harmonie met de natuur van het kind — eerst gedacht wanneer de tandjes den mond van den kleine voor het zoogen ongeschikt maken en hem in staat stellen vaste spijzen te vermalen. De plotselinge onthouding der moederborst aan den zuigeling, in spijt van gejammer en geween, zooals wij die met kunstmatigen dwang toepassen, bestaat in Indië niet. Maar naarmate de behoefte vermindert, ontwennen zich moeder en kind trapsgewijze en geleidelijk aan het schenken en tot zich nemen van dit voedsel.

Naar zijn aard en lichamelijke gesteldheid, zal het eene kind daaraan langer de voorkeur geven dan het andere, en de moeder schikt zich daarnaar. Zij heeft geen haast en beschouwt het als

hardvochtig en onnatuurlijk haar kleine daarin te dwingen. Ik heb kinderen van 4 à 5 jaren gezien, die ofschoon reeds lang aan ander voedsel gewoon, nu en dan met genot nog eens uit deze rijke bron putten.

Daarbij is het, onder de inboorlingen in onzen archipel, niet gebruikelijk de kinderen met melk van dieren te voeden, maar worden zij, nog zuigeling zijnde, reeds gewend aan het gebruik van gemakkelijk verteerbare spijzen, zooals pisang, rijst, sago, enz. Eene inlandsche moeder is als 't ware onafscheidelijk van haren zuigeling en deze is wederkeerig, met echt dierlijk instinct, bijna niet van haar af te slaan. Den zuigeling in den slendang of op den rug gebonden, ziet men de vrouwen het zwaarste werk verrichten, zooals waterdragen, hout halen, rijst stampen enz.

Niemand zal er zich over verwonderen dat eene moeder, onder zulke omstandigheden, niet alleen weinig lust in copulatie heeft, maar ook dat zij weinig vatbaar voor conceptie is. Haar echtgenoot, dit beseffende, eerbiedigt in haar de zorgvolle moeder van zijn kind en maakt het haar niet lastig. Hij heeft trouwens van huwelijkstrouw een veel minder gekunstelde opvatting, dan wij Westerlingen. Als zijn temperament hem daartoe

dringt en zijne middelen hem niet veroorloven meer dan een vrouw te hebben, zal hij er geen been in zien met een andere te copuleeren, maar hij zal zich steeds onthouden van de flirtations en hofmakerijen, die door onze zeden worden geduld en goedgekeurd

Geheel in overeenstemming met de natuur en met hetgeen wij in de dierenwereld waarnemen, is dus de gewoonte der inboorlingen, om eene moeder den tijd te gunnen, zich geheel aan haar zuigeling te wijden. Voor ons, die zoover van den natuurstaat verwijderd zijn, is het echter vaak moeielijk van dergelijke gebruiken een juiste verklaring te geven. Wij slaan daarbij den bal nog al eens mis. Dit is ook het geval met Berthold Seemann, waar hij, in zijne door Dr. W. aangehaalde woorden, aldus redeneert. »After childbirth, husband and wife keep apart, for three, even four years, so that no other baby may interfere with the time considered necessary for suckling children, in order to make them healthy and strong.... The relatives of a woman take it as a public insult if any child should be born before the customary three or four years have elapsed and they consider themselves in duty bound to avenge it in a equally public manner."

De heer S. keert hier dus de zaak om en noemt het natuurlijk gevolg van een van de voorouders herkomstig gebruik, namelijk het gezond en sterk worden der kinderen, de reden waarom de gewoonte ingevoerd werd. Het onlogische dezer redeneering springt in het oog, want wil men de gevolgen eener gewoonte kunnen beoordeelen, dan is in de eerste plaats noodig dat zij bestaat.

Dat Dr. W. zich hier door genoemde Engelsche gidsen op een dwaalspoor heeft laten voeren, is te vreemder, omdat het gebruik dat de man zijne vrouw, wanneer zij moeder geworden is, de noodige rust gunt, om zich geheel aan haren zuigeling te kunnen wijden, geheel in harmonie is met zijne theorieën, aangaande het matriarchaat en de polyandrie, als de oorspronkelijke vorm van het huwelijk.

Evenals wij dit zien bij het wijfje, in de dierenwereld, kwam ook bij de vrouw de lust tot paren niet op, zoolang zij zwanger was of een zuigeling te verzorgen had. Eerst wanneer deze zich zelf redden kon, dacht zij weder aan eene paring. Want een huwelijk, in den zin dien wij daaraan hechten, kan men de kortstondige sexueele vereenigingen van den primitieven mensch niet noemen [1]).

1) Wij bewegen ons met deze questie echter op een gewaagd terrein. Zoo lang nog zoo weinig bekend is, aangaande de sexu-

Laat ons echter de redeneering van Dr. W. ten einde toe volgen.

»In onzen archipel" — zoo luidt het verder — vinden wij dit gebruik bij de bewoners van het eiland Soemba. Het op nieuw zwanger worden, terwijl het laatstgeboren kind nog niet kan loopen, wordt als schande beschouwd, waarom bij zeer velen de gewoonte bestaat, dat echtelingen elkander als man en vrouw niet naderen dan 1½ à 2 jaren na de geboorte van het laatste kind. Een dergelijk voorschrift nu, dat de man den omgang met zijne vrouw, na de bevalling, moet mijden, zoolang de jonggeborene nog de moederlijke zorgen behoeft, wordt, gelijk wij boven gezien hebben, in den rumsram door het westelijke beeldenpaar, immers volgens de door de inlanders zelven daarvan gegevene verklaring gesymboliseerd. Zoo schijnen dus de ontuchtige voorstellingen in den tempel van Dorei slechts te dienen

eele verhoudingen van den primitieven mensch, zal zij, voor een groot deel, door de wetenschap der physiologie moeten opgelost worden.

Een van de schaduwzijden van het huwelijk, in de tegenwoordige samenleving, is het groot aantal kinderen dat er in den regel het gevolg van is. De vrouw wordt slavin en de kinderen komen te kort. Gelukkig is daartegen allerwege reactie te bespeuren.

om, onder de oogen der voorvaderen [1]), den jongelingen, vrijgezellen, zoowel als den mannen, echtgenooten en vaders, de voornaamste verplichtingen, ten aanzien van de instandhouding van het geslacht, in aanschouwelijken vorm voor te stellen. Onnoodig althans komt het ons voor om, gelijk wel eens gedaan is, hier aan Hinduschen invloed te denken en in den rumsram van Dorei een overblijfsel te zien van den lingam of phallusdienst van het Çivaïsme."

Zooals vroeger reeds gezegd is, keer ik deze redeneering juist om. Zoowel op Java als overal op de Buitenbezittingen ontmoet men onophoudelijk sporen van Hinduïsme, zoowel in den godsdienst als in de zeden, daarom is het geheel onnoodig, ter verklaring van de tempelbeelden van Nieuw-Guinea, het overgeleverd gebruik, omtrent de vereering van de schimmen der voorouders, tot een godsdienst te proclameeren, wat het nimmer geweest is. Want daardoor vervalt men in geheel onjuiste gevolgtrekkingen, zooals ook blijkt uit de vergelijking met: »Lares privati" en »publici". De lares der Romeinen waren vergode zielen van

1) Onder de oogen van diezelfde voorvaderen dus, die met opvallend groote genitalia werden voorgesteld, om hun toe te roepen: „Weest vruchtbaar en vermenigvuldigt u!"

menschen, goede geesten, die na den dood zegen aanbrengend op de bovenwereld vertoefden. Zij waren bij uitstek de schutspatronen van het huis, waartoe zij behooren, en beschermen de leden der familie in en buiten 's huis. Hunne altaren en kapellen stonden op de hoeken der straten. De lares van den staat »publici" werden met de Heroën geïdentificeerd, omdat zij, even als deze, de stad beschermden en een schitterende rol speelden in de mythische geschiedenis van het volk. Tot hen behoorden o. a. Romulus, Faustulus, Remus. Het waren dus ongeveer dezelfde personen als die, waarvoor wij heden ten dage standbeelden of praalgraven oprichten, mannen of vrouwen, maar vooral mannen, die zich verdienstelijk hebben gemaakt vóor den staat of voor de stad onzer inwoning. Bij een volk, dat zijne »lares publici" vereert, wordt dus verondersteld het begrip van een natie of een vereeniging van burgers, vaderlandsliefde enz., kortom een peil van beschaving, dat de Papu's nog lang niet bereikt hebben.

Aangenomen echter voor een oogenblik, dat dit wèl het geval ware, dan zou men die voorouders hebben afgebeeld ongeveer zooals zij er in het dagelijksch leven hebben uitgezien, of wel als helden in volle wapenrusting. Wilde men echte

door dezelfde beelden gelijktijdig een gebod of voorschrift, zooals in casu het »weest vruchtbaar en vermenigvuldigt u", doen uitdrukken, dan zou men daardoor van zijne helden karikaturen maken, en hen aan den spot der nakomelingschap prijs geven.

Opmerking verdient ook dat Dr. W. de les van onthouding niet alleen tot de jongelingen, maar ook tot de echtgenooten en vaders gericht wil hebben. Hij zag blijkbaar in, dat het niet aanging die knapen reeds in dergelijke bijzonderheden van het huwelijk te onderrichten, maar stond voor de moeielijkheid dat juist deze in den tempel verblijf hielden.

De, ter verdediging dezer zienswijze, bijgevoegde woorden: »immers volgens de door de inlanders zelve daarvan gegeven verklaring", maakt volstrekt geen indruk op mij. Zulke verklaringen van inlanders brengen ons integendeel licht op een dwaalspoor, zooals op Java afdoende gebleken is. Verscheidene beelden van den Boro-Budur, die vroeger golden als voorstellingen van bekende vorsten, verkregen, door de voortgezette studie der Indische mythologie, een plaats onder de godenbeelden van het Buddhapantheon.

Terecht werd dan ook reeds jaren geleden door

den heer J. B. van Hasselt, zendeling-leeraar te Mansinam, het vermoeden uitgesproken, dat wij in de tempels van Nieuw-Guinea vermoedelijk sporen van Çiva-vereering voor ons hebben. »Mit dieser Todten-verehrung" [1]), zegt hij, »stehen auch die »Häuser in Beziehung, welche unter den Nahmen »»Rumslam" bekannt sind, und welche auf Doreh, »Mansinam und auch auf anderen Plätzen zu fin»den sind. Die Pfähle, welche das Haus tragen, »stellen abscheuliche Karrikaturen vor mit unna»türlich grossen Geslechtstheilen. Im Hause selbst »stehen Figuren, welche die Voreltern vorstellen, »und auf dem Hausflur liegen zwei enorm grosse »ausgehauene Figuren auf einander, welche Mann »und Frau vorstellen und beschäftigt sind den »coïtus auszuüben; hinter ihnen steht ein kleiner »Knabe, welcher erzürnt dem Manne (seinem Va»ter) einen Stoss giebt [2]). Diese Häuser sind un»bewohnt, aber Jünglinge und Knaben schlafen

1) Zeitschrift fur Ethnologie 1876, p. 197.

2) Deze verklaring van de beeldengroep, als zou het kind zijn vader vertoornd aanstooten met de voeten, of liever een schop geven, die ook door Dr. W. werd overgenomen, is geheel onjuist. Volgens de bij dit werkje gevoegde afbeelding, afkomstig van het zoogenaamd Ethnarapport, bestond deze groep uit vier beelden: een man en vrouw in actu copulationis, een mannelijk en vrouwelijk kind, een yonivormige waterbak en eenige driehoekvormen. M. a. w. eene familiegroep met niet dubbelzinnige beteekenis.

»dort, weil sie abgesondert schlafen müssen, »und zugleich die Wacht halten. Was der Zweck »dieser Häuser ist, wissen die Eingebornen selbst »nicht, denn mit ihrem Korwar besprechen sie »sich in ihren eigenen Häusern. Vielleicht »stammt diese Sitte ursprünglich aus Indien »von der Verehrung des Gottes Siva. Merkwür-»dig ist dass die Bergbewohner diese Häuser »nicht haben".

Wel was aan van Hasselt de zaak nog niet geheel helder, maar als goed waarnemer zag hij duidelijk onderscheid, tusschen de vereering der afgestorvenen in huis, en den eeredienst der tempels. Ook waagt hij zich niet aan een verklaring van het beeldenpaar in actu copulationis.

Doode vormen had hij gevonden, waaruit alle leven sinds eeuwen was verdwenen, fossielen van een gestorven eeredienst, door geen priester of monnik meer verklaard, en de Papu's teruggevallen tot de bezwering hunner korwars!

Opmerkelijk is dat ook de Italiaansche reiziger Beccari, bij de bewoners der Noordkust van Nieuw-Guinea, onmiskenbare sporen meent te hebben gevonden van eene Indische volksplanting, die haren weg nam over de Molukken, reeds vóórdat het Hinduïsme op Java ingang vond.

In een ander opstel [1]) is Dr. W. nogmaals op dit onderwerp teruggekomen. Na op nieuw verklaard te hebben, dat het volkomen onnoodig is in den rumseram een overblijfsel van den lingamdienst van het Çivaïsme te zien, volgt aldaar een beschouwing over den phallus, als onheilwerend middel vooral tegen »het booze oog."

Als voelde de geleerde schrijver zelf, dat zijn vroeger betoog, ter verklaring van het phallisme in den vooroudrendienst, niet afdoende was, wordt bij het vroeger aangevoerde thans een nieuw argument gevoegd, namelijk het tentoonstellen van den phallus, tot wering van kwade invloeden. Ten slotte concludeert hij aldus: »Na het hiervoren aangevoerde, behoeft de verklaring van het phallisme in den vooroudrendienst niet ver meer gezocht te worden. Waar het geloof bestaat dat de ontbloote phallus een middel is, om booze invloeden te keeren, daar is het niet meer dan natuurlijk dat aan de figuren, die van de afgestorvenen worden gemaakt, dat orgaan buitengewoon ontwikkeld en in het oogvallend afgebeeld wordt.

1) Iets over de beteekenis van de Ithyphallische beelden bij de volken van den Indischen archipel. Bijdr. van het koninklijk Instituut v. d. T., L. en V. v. N.-I., 5e volgreeks, 1e deel, 3e afl. blz. 393.

Immers de zielen van de afgestorvenen zijn in de eerste plaats beschermgeesten. Het is dan ook, althans in den rumsram van Dorei, vooral bij de beelden welke, blijkens het zwaard en het schild waarmede zij voorzien zijn, de voorouders meer bepaaldelijk in die hoedanigheid van beschermgeesten voorstellen, dat het ithyphallisme gevonden wordt."

De moeielijkheid, om phallisme met vooroudrendienst te rijmen, werd door Dr. W. wel ingezien, maar de wensch, om hier iets oorspronkelijks te kunnen aanwijzen en Hindusche invloeden buiten te sluiten, was hem te sterk. Zoo werd het Ityphallisme te hulp geroepen, om wat nog duister mocht schijnen, te verklaren.

Wèl was zijne verklaring juist, dat de phallus bij de tempelbeelden moest dienen om booze invloeden te keeren, maar in een geheel anderen zin dan hij bedoelde. Wie zouden toch, volgens deze opvatting, door den phallus hebben moeten beschermd worden, de beschermgeesten zelve of de vereerders dier beschermgeesten? Het eerste is een ongerijmdheid en het laatste is niet aannemelijk, omdat de korwars of afgodsbeeldjes, die als amuletten om den hals worden gedragen, niet van een phallus voorzien plegen te zijn [1]).

1) Vergelijk de Clercq en Schmeltz, pl. 37 en 38, en blz. 168.

Maar, zal men terecht vragen, indien de tempel van Dorei aan Çivaïtischen lingamdienst gewijd was, van waar dan het groot aantal beelden, daarin tentoongesteld, en waarom niet volstaan met de beelden van de voornaamste Hindu-goden of ook eenvoudig met een lingam?

Deze vraag valt niet moeielijk te beantwoorden. *In* den tempel was het aantal beelden niet groot, maar bestond in hoofdzaak uit de beeldenparen in actu copulationis. De overige beelden waren uitwendig aangebracht en sierden de palen, waarop het gebouw rustte. Zij stelden dus tempelwachters voor, welk soort van beelden op Java en Bali, bij Hindutempels, zóó veelvuldig wordt aangetroffen, dat zij in den catalogus van het museum van oudheden te Leiden in een afzonderlijke rubriek behandeld worden. Zij worden daar, naar hun uiterlijk, kleeding, versiersels en toevoegsels, in drie soorten gerangschikt.

Tot de eerste behooren zij, die door kleeding, kapsel, versiersel, rustig gelaat en kalme houding zich aansluiten aan de voorstelling der Brahmaansche goden. Tot de tweede, die zich eenigszins kenmerken door zwaarlijvigheid, maar vooral door hun lang, in groote krullen afhangend en rondom het hoofd vastgebonden, hoofdhaar. Deze zijn groo-

tendeels naakt en slechts gekleed met een korte sarong, die tot aan de knieën reikt, terwijl de sieraden, oorringen, arm- en polsbanden van eenvoudig maaksel zijn en den indruk geven dat zij tot een minder beschaafden stam behoorden. De beelden van beide soorten dragen in den regel een zwaard met de punt naar beneden in de eene hand, terwijl de andere op een knots rust. Ook staan zij, evenals de godenbeelden, meestal tegen een achterplaat.

Tot de derde soort worden de beelden gebracht met monsterachtig hoofd, uitpuilende oogen, opengesperden mond en uitstekende slagtanden, die meestal in hurkende houding zittende worden voorgesteld, maar ook soms rechtop staan. Zij stellen waarschijnlijk Raksjasa's of booze geesten voor, die als tempelwachters fungeerden.

Ter verklaring der beelden, die de palen van den tempel te Dorei sierden, hebben wij ons dus niet tot de Buddhistische secte der *Jaïnisten* te wenden die 24 *Jina's* of heiligen aanbaden, wier beelden in hunne tempels waren opgesteld. Wel is waar stemt het aantal palen met dit cijfer overeen, maar niet alle waren van beelden voorzien, en deze waren *buiten* en niet *in* den tempel aangebracht, terwijl er daaronder ook waren die dieren voorstelden. Het cijfer vier, met de veelvou-

den daarvan, is trouwens bij den bouw van Hindutempels gebruikelijk.

De beelden, die de palen van den Doreischen tempel sierden, moeten tot de derde categorie van tempelwachters, namelijk tot de Raksjasa's of booze geesten, gebracht worden. De weinig kunstvaardige beeldhouwer heeft toch blijkbaar getracht aan die beelden een monsterachtig uitzicht te geven, door de hoofden veel te groot en de beenen te klein en te dun te maken. Voorts doste hij hen uit met buitengewoon groote genitalia. Daarin is niets vreemds, al moge dit in onze oogen ook ontuchtig en onzedelijk schijnen. In het museum te Leiden bevindt zich nog een beeld van een tempelwachter met »uitpuilende oogballen, opgetrokken mond met uitstekende slagtanden en monsterachtig geslachtsdeel." Het vertonen der schaamdeelen, als middel om vrees aan te jagen, komt nog heden ten dage bij de lagere standen in onzen archipel voor en als ik mij niet bedrieg ook in Europa.

Het tempelheiligdom moest tegen vijandige machten en booze invloeden beschermd worden. Dit was de gedachte, die ten grondslag lag, aan het gebruik om monsterachtig uitgedoste beelden als wachters bij de tempels te plaatsen. Zoo in-

geworteld is deze gewoonte, dat de miniatuurtempeltjes of huisjes van Kraeng-lowé op Celebes, die laatste schuilplaatsen van den verdwenen eeredienst, in den regel nog plegen omhangen te worden met »pabongka sétan" d. w. z. met allerlei vreemde voorwerpen, tot verdrijving van vijandige invloeden van booze geesten.

De Doreische tempel was bovendien de eenige die zoo rijk versierd was, waarschijnlijk omdat aldaar de hoofdvestiging der Brahmanen was. Vermoedelijk zullen die beelden oorspronkelijk ook wel schooner en artistieker geweest zijn dan in onzen tijd; want wie weet hoe vaak de tempel reeds verbrand en herbouwd was, alvorens onze zendelingen daarop de aandacht begonnen te vestigen.

Bij de overige tempels wordt met één of twee lingam-yoni-beelden bij den hoofdingang volstaan. Soms zelfs zijn de uiteinden der dakstijlen eenvoudig tot lingams en krokodillen bewerkt. Dit bewijst dat niet de beelden, maar de symbolen van het vruchtbaarmakend beginsel in de natuur hoofdzaak waren bij dezen eeredienst.

Van den tempel te Jamna deelt de heer de Cl. nog mede [1]) dat jongens van 10 jaar vóór het door-

1) De Clerq en Schmeltz l. c. en Tijdschr. v. h. Kon. Ned. Aardr. Gen., IIe serie, dl. X, N° 6, blz. 1001.

boren van het septum nasi ongeveer een jaar in de darma blijven; zij gaan er dan weder uit, om tegen de puberteitsontwikkeling ongeveer twee maanden door te brengen in kleine huisjes in de nabijheid der tempels geplaatst. Deze huisjes heeten *dir*. Daarna worden zij, onder eenige formaliteiten die geheim gehouden worden, in de godsdienstige gemeenschap opgenomen. Voor deze opname wordt door de familie van den neophiet een zekere waarde aan goederen, zooals pédah's, bijlen, hondentanden, kralen, enz. betaald. Eerst na de inwijding mogen zij huwen.

Dit en het verplicht verblijf in of nabij den rum-seram gold overal, waar inlichtingen ingewonnen werden.

Van de Humboldtsbaai zegt dezelfde schrijver dat de penisdopjes of schaamkokertjes met het verblijf in den tempel in verband staan. De ronde dikkere zouden in den tempel worden aangehecht

---

Vlak voor de darma is de plaats waar de beenderen der schildpadden worden verbrand. Schildpad- en haaienvleesch werd voor de offeranden gebezigd. De harpoenen voor de haaienvangst zijn aan het boveneinde met mannelijke beeldjes uitgesneden (jachañ). Verg. A. Bastian, Die Molukken: „Auf dem Baileo (Sammelplatz der Schädel) steht der Astana oder vierfüssige Tafelstein an der Landseite bei den Ulilima (Patalima) und an der Seeseite bei den Ulisiwa (Patasiwa).

en het overhandigen van een exemplaar daarvan geschiedde op eenigszins geheimzinnige wijze. Ik maak hieruit de gevolgtrekking dat ook op Nieuw-Guinea, bij de inwijding der jonge mannen in de mysteriën van den eeredienst, de besnijdenis wordt toegepast, evenals dit bij de Uli-siwa's het geval schijnt geweest te zijn. Immers een schaambedekking zijn die kokertjes niet. Zij kunnen enkel dienen tot beschutting van den glans penis. Wanneer nu de wijdere bij de inwijdingsfeesten in den tempel geappliceerd worden, dan geschiedt dit vermoedelijk, omdat er, na het wegnemen van de voorhuid, in den regel eenige ontsteking volgt. Is die zwelling geweken, dan worden de lastige wijde doppen door nauwere vervangen die, bij het loopen, niet hinderen.

Het wegnemen van de voorhuid was toch oorspronkelijk een offer aan de godheid, dat gebracht moest worden, alvorens van dat orgaan, voor de procréatie gebruik werd gemaakt. Zoowel hierin als in het, door tatouage, aan te brengen merkteeken was dan het bewijs te vinden, dat men tot de ingewijden in de mysteriën van den eeredienst behoorde [1]).

1) Tijdens het bezoek door den heer de Cl. aan den tempel te Dorei gebracht, bevonden zich daarin 12 jongelingen, die allen in het aangezicht getatoueerd waren.

Ik zal thans beproeven uit de bijeengebrachte gegevens den eeredienst, waarvan zij, volgens mijne meening, de fossiele overblijfselen zijn, te reconstrueeren.

Er valt, na al het voorafgaande, niet meer aan te twijfelen dat in die tempels, evenals in de Kakianhuizen der Halfuren, godsdienstige mysteriën plaats vonden, waarbij jonge mannen voorbereid werden voor de ernstige taak van het huwelijksleven en de opvoeding hunner kinderen. Dit is geheel in den geest van het Hinduïsme. Want bij de Brahmanen was het leven van den individueelen mensch verdeeld in vier trappen of açrama's. De eerste levenstrap werd gerekend van het zevende tot het elfde jaar. Het kind werd dan van huis gezonden en ter opvoeding aan een monnik of priester gegeven. In het huis van zijn leermeester of in het klooster was de jonge student aan de strengste tucht onderworpen. Tweemaal, zoowel bij 't opgaan als bij het ondergaan der zon, moest hij zijne gebeden opzeggen. Het gebed bij zonsopgang luidde: »Moge de zon onze geesten vlug maken".

Zoowel des morgens als des avonds, liep hij al bedelende het dorp rond, en al wat hij ontving stelde hij aan zijn' meester ter hand. Zelf mocht hij niets eten, dan wat de meester hem gaf. Voorts

moest hij water halen, brandstof voor het altaar bijeenbrengen, den grond rondom den haard vegen en zijn meester dag en nacht bedienen. Deze leerde hem, in ruil voor al die diensten, den inhoud der heilige schriften en verder al wat noodig was, om hem geschikt te maken voor de tweede levenstrap, d.i. om een gehuwd man en huisvader, een *grihastha*, te worden.

In Buddhistische kloosters, zooals er in Nieuw-Guinea vermoedelijk ook geweest zijn, werd de jeugd onderwezen in de *Dharma*, d. i. de wet of de gerechtigheid [1]). Zulk een klooster wordt door Arthur Lillie op de volgende wijze beschreven [2]).

»In a central quadrangle is the chief building surrounded bij mortuary pyramidal columns, each covering the ashes of some rich man or saint, but dedicated to one of the Buddha's, and suggesting the columns in a Christian grave yard. In a second enclosure are the little mat-built pansils of the monks, surrounding the central building. Each holds a sramana and his servant pupils to the number sometimes of three. Each too has two little chambres in which a wandering beggar can

1) *Dharma-sutra's* zijn de bronnen van Manu's wetten en van latere wetboeken.

2) „Buddhism in Christendom" blz. 76. Verg. ook de plaat.

obtain food and shelter, as amongst the Essenes."

Was de leertijd ten einde, dan mocht de leerling naar het vaderlijk huis terugkeeren, nadat het leergeld aan den meester betaald was. Hij was dan gepromoveerd, behoorde tot de ingewijden in de geheimen van den godsdienst en heette *Snâtaka*, d. i. iemand die gebaad heeft of *Samâvritta*, d. i. een teruggekeerde. Algemeene regel was, dat de jongeling, die nu gemiddeld negentien tot twee en twintig jaar oud was, trouwde, maar er waren er ook die er de voorkeur aan gaven hun geheele leven aan de studie en den godsdienst te blijven wijden.

Keerde hij terug in de maatschappij, dan had hij dagelijks de volgende vijf plichten te vervullen.

a. Eigen studie van of onderwijs in de Heilige Schriften.

b. Het brengen van offers aan de geesten zijner voorouders.

c. Het brengen van offers aan de goden.

d. Het geven van voedsel aan levende wezens.

e. Het ontvangen van gasten.

Voor het dagelijksch leven bestonden de huiselijke regels of *Grihya-sutra's*.

Volgens de Indische levensbeschouwing toch was ieder mensch als schuldenaar geboren. Hij had 1° een schuld aan de wijzen, de stichters of

vaders van zijn' godsdienst; 2° aan de goden; 3° aan zijne ouders. De eerste schuld betaalt hij als student, door zorgvuldige studie der Heilige Schriften, de tweede als huisvader, door tal van groote en kleine offeranden, de derde zoowel door offeranden aan de Manes zijner voorouders, als door zelf de vader van kinderen te worden.

Had onze Indische huisvader deze drie schulden betaald, dan werd hij als vrij van deze wereld beschouwd, en zag hij ten slotte zijn haar grijzen, of had hij het kind zijns kinds gezien, dan had hij geheel met de wereld afgerekend. Hij schonk dan al wat hij bezat aan zijne zonen, verliet zijn huis en trok zich in het woud terug. Aan zijne vrouw was de keus gelaten hem te volgen of niet; zij was daartoe niet verplicht. Hij werd dan *Vanaprastha* geheeten [1]).

Na deze derde trap was er nog een laatste of vierde, die der *Sannyâsin*, die zich geheel aan alle samenleving met menschen onttrokken en, na een eenzaam rondzwerven in de wildernis, geduldig wachtten tot de dood hen van dit leven bevrijdde. Zij hadden het Eeuwige Zelf gevonden en

1) Dit zich terugtrekken van ouden van dagen uit het bedrijvige leven en het overdragen van al hunne bezittingen aan hunne zonen komt in Zuid-Sumatra nu en dan nog voor.

waren overtuigd dat zich daarin te verdiepen, na de ijdelheid van alle aardsche genietingen te hebben leeren kennen, boven gebed en offer ging, ja deze geheel overbodig maakte.

Met de beschouwing van het eindige, het individueele Zelf ving men aan, om te eindigen met zich te verdiepen in het Zelf, dat begin noch einde had. Daarom werden in de tempels met water gevulde bakken geplaatst, waarin de student zijn eigen beeltenis kon aanschouwen, ter vervanging van spiegels, zooals elders, o. a. op Ceilon het geval is [1]).

Ook op Nieuw-Guinea worden die waterbakken, zooals wij gezien hebben, aangetroffen, maar men kent er de beteekenis niet meer van. Dit blijkt duidelijk uit eene mededeeling van den heer de Clercq. Immers heet het daar [2]) van het water in den yonivormigen bak, aan den hoofdbalk van den tempel te Dorei, waaraan het paar in coïtu is uitgebeeld, dat het »aan de jongelingen als spiegel dient bij het uitkammen der haren; zij hebben dan een vrijen blik op het einddoel, waarnaar bij het opsieren gestreefd wordt."

Wanneer de schrijver hier niet door zijn tolk

1) Vergelijk F. Max Müller: „De oorsprong en ontwikkeling van den godsdienst", Vert. van Dr. Raabe.

2) De Clercq en Schmeltz, blz. 179. N° 767.

misleid werd, omdat deze de zaak zelf niet begreep, hebben wij in deze verklaring een merkwaardig voorbeeld van godsdienstig conservatisme. De zinnebeeldige handeling, van het beschouwen zijner beeltenis in den waterspiegel, wordt door de jongelingen nog trouw verricht, niettegenstaande de ware beteekenis van het symbool totaal is verloren gegaan. Dit is trouwens niet het eenigste voorbeeld van dien aard in onzen archipel.

Bij een somnabulistischen Yogidans, die ik in Indragiri zag uitvoeren, reed een der danseressen het vertrek rond, gezeten op den rug van een man, die op handen en voeten liep, eene voorstelling die klaarblijkelijk op een of andere legende der Hindu-mythologie betrekking had. De verklaring luidde evenwel, dat het den koning van Holland voorstelde op een wandelrit, en de muziekwijs heette in verband daarmede: »Lagoe radja blanda." Vermoedelijk was deze verandering van den naam der voorstelling oorspronkelijk een concessie aan den Islam geweest.

Wat de mysteriën van den dienst der tempels in Nieuw-Guinea betreft, ook deze zijn niet meer onverklaarbaar sedert er over het Buddhisme[1]) in

1) Ook de voorstelling der vrouw in barensnood op pl. 39 van het werk van de Clercq en Schmeltz, waarbij een foetus in de

den laatsten tijd zooveel helder licht is verspreid en het vrij wel vast staat dat de Buddhistische philosophie zich, vóór den overgang van koning Açoka, in het geheim verbreid heeft.

Trouwens de godsdiensten der oudheid hadden over het algemeen een voorliefde voor mysteriën. Het meest is ons bekend van de Egyptische, maar Indië was toch vermoedelijk het geboorteland van de geheimen van den eeredienst. De Indische priesters, die bij de Grieken bekend stonden als gymnosophisten of naakte wijzen en om hun wijsheid en uitgebreide kennis beroemd waren, gaven hun onderwijs waarschijnlijk oorspronkelijk in den vorm van allegorieën en zinnebeelden. In dien zin heeft men ook den Lingam-dienst op te vatten. De vruchtbaarmakende kracht der godheid werd door den lingam-yoni gesymboliseerd. Een ander dergelijk symbool was een kolossaal beeld, half man half vrouw, op de linkerborst het beeld der zon en op de rechter dat der maan dragende. Deze zinnebeelden behooren tot de hoogste oudheid.

---

uterus is afgebeeld, terwijl de moeder, blijkens den krans om het hoofd tot de vergode wezens behoort, is alleen door Buddhistischen invloed verklaarbaar „When Buddha was in his mothers womb, that womb was transparent. (Arth. Lillie, The influence of Buddhism on prim. Chr. blz. 26).

Het denkbeeld van een eenig, eeuwig en almachtig god, zoowel als het begrip van de onsterfelijkheid der ziel, van belooningen en straffen hiernamaals en van de zielsverhuizing zijn van de Indische priesters afkomstig en maakten de stof van hun geheim onderricht uit.

De gymnosophisten waren in drie graden of rangen verdeeld, die *upaviti's*, *pratehînaviti's* en *naviti's* genoemd werden. Alleen trapsgewijze en gepaard met langdurige en zware beproevingen deelden zij hun kennis aan hunne leerlingen mede. Het onderricht geschiedde alleen mondeling en alles moest gememoriseerd, niets mocht opgeschreven worden. Een volledige leercursus duurde dan ook niet korter dan zeven en dertig jaren.

De ceremoniën, die thans nog bij de Hindu's in gebruik zijn, geven ons een vrij goed denkbeeld van die, waarmede de inwijding der gymnosophisten gepaard ging. Daarbij ging men uit van de grondstelling, dat niemand na zijn dood de eeuwige gelukzaligheid kan deelachtig worden, wanneer hij verzuimd heeft zich te doen inwijden.

Door vasten, aalmoezen en andere goede werken bereidde de candidaat zich tot de plechtigheid voor. Was het oogenblik zijner installatie gekomen, dan reinigde hij zich door een bad in de

rivier en begaf zich vervolgens naar zijn guru, den Brahmapriester. Deze had vooraf alles voor de inwijding gereed gemaakt, maar hij ging daartoe niet over, dan na den candidaat gevraagd te hebben of het niet louter nieuwsgierigheid was, die hem dreef, of hij een waarachtige begeerte naar de inwijding gevoelde en of hij zich in staat rekende de oefeningen, die hem zouden voorgeschreven worden, zijn gansche leven voort te zetten. Mocht hij daartoe niet de noodige kracht gevoelen, dan werd hem den raad gegeven nog te wachten. Volhardde de candidaat echter bij zijn voornemen, om toe te treden, dan schetste de guru hem het beeld van den waarachtigen vrome. Hij wees hem op de ondeugden, die hij te schuwen en op de deugden waarop hij zich toe te leggen had. Ten slotte bedreigde hij hem met de straffen der hel, als hij afweek van die voorschriften; daarentegen voorspelde hij hem een zalig bestaan hiernamaals, indien hij ze nauwgezet opvolgde.

Na afloop hiervan, begaf zich de guru met den neophiet in de kamer van voorbereiding, waarbij hij de deur liet aanstaan, opdat de toeschouwers aan de te brengen offerande, *homan* geheeten, zouden kunnen deelnemen. Op den vloer werd nu een vuur van *samitu*, d. z. allerlei houtsoorten,

voor de offerande voorgeschreven, ontstoken en, onder het opzeggen der gebeden in het Sanskriet, deed de guru het vuur van den homan opvlammen, door er boter [1]) bij te gieten.

Was dit deel der plechtigheid ten einde, dan werd het hoofd van den aannemeling met een sluier overdekt en liet de guru hem de heilige lettergreep *Aum*, die hem daartoe in het oor gefluisterd werd, herhalen. Dit woord moest hij zooveel malen per dag, als hem maar mogelijk was, bij zichzelven opzeggen, maar altijd in het diepst geheim. Bij het uitspreken mocht men zijne lippen niet zien bewegen. Vergat hij het, bij ongeluk, dan mocht hij alleen aan zijn guru vragen het hem nogmaals voor te zeggen. Zelf mocht hij het aan een anderen ingewijde niet herinneren; alleen aan een stervende was het hem vergund het in 't oor te fluisteren, opdat hij nog gered zou worden. Had nu de neophiet zich dit heilig woord genoeg eigen gemaakt, dan leerde de guru hem de geheimzinnige formaliteiten, die hij bij zijn opstaan en bij al zijne maaltijden had te verrichten, om hem ten slotte met een vermaning om braaf te leven, de wereld in te laten gaan.

1) Onder den naam van „minjak sapie” komt op de Buitenbezittingen een inheemsche boter voor.

De Egyptische priesters waren eveneens, naar de mate hunner kundigheden, in drie graden verdeeld, *profeten*, *komasten* en *zakons* geheeten. Zij hadden twee leerstelsels, waarvan het een het geheim der priesters en van enkele uitverkorenen was, terwijl aan de overige ingewijden een zedelijk verdichtsel geleerd werd, dat ten doel had hen beter en gelukkiger te maken.

Het diepst geheim omgaf het heilig ceremonieel van den tempel te Memphis en het volk kon daaromtrent slechts gissingen maken. Wie het waagde den sluier op te lichten moest dit met den dood bekoopen.

De candidaat voor de inwijding in deze mysteriën had zich van den bijslaap te onthouden, alleen licht voedsel te gebruiken en zich vooral voor dierlijk voedsel te wachten [1]). Van de onreinheden van zijn lichaam moest hij zich, door vaak herhaalde wasschingen, ontdoen en op een bepaalden dag zevenmaal zijn hoofd in den Nijl of in de zee dompelen.

Dergelijke zuiveringen waren elders, zooals bij den tempel van Eleuzis, eveneens in zwang. Tot dat einde stond in het voorportaal een vaas met gewijd water, waarin men zich de handen wiesch.

1) Europeanen verbazen zich in Indië dikwijls dat de inboorlingen zoo weinig vleesch eten.

Als drank was aan den candidaat voorgeschreven het *ciceon*, waardoor het telend vermogen in hem moest verzwakt worden. Ook waren hem sommige spijzen verboden, zooals boonen, omdat die te verhittend waren en aan de ziel dien toestand van rust ontroofden, die zij, bij de opsporing der waarheid, behoefde [1]).

Ik zal mijne lezers niet vermoeien met een opsomming van de velerlei beproevingen, waaraan de neophiet zich, bij zijne inwijding in de Egyptische mysteriën, te onderwerpen had. Alleen wensch ik hem eenig denkbeeld te geven van het schouwspel, dat de tempel bij die gelegenheid opleverde.

De candidaat trad het heiligdom binnen door een deur, die aangebracht was in het voetstuk van het drievoudig standbeeld van *Isis*, *Osiris* en *Horus*, de goddelijke groep, welker natuur hem eerst later

1) Vrouwen, die de Thesmophoriën wenschten mede te vieren, moesten zich daartoe voorbereiden door het matigen harer lusten. Daartoe spreidden zij zich een bed van verkoelende planten zooals de *agnus castus*. Ik ben te weinig t'huis in de botanie, om uit te maken of de Codiaeumsoorten en Andropogon die rondom de *darma* te Jamna geplant worden misschien dezelfde bestemming hebben. Opmerking verdient echter dat de heer de Cl. in een anderen tempel droge bladeren uitgespreid zag liggen. Verg. F. S. A. de Clercq: de W. en N. kust van Ned. N. Guinea. Tijdschr. v. h. Kon. Ned. Aardr. Gen. IIe serie, deel X N°. 6, blz. 1000.

helder zou worden. De tempel schitterde van licht en op de muren zag men geheimzinnige figuren, die meerendeels symbolische voorstellingen waren van natuurverschijnselen.

Het heelal, dat de kiem van alles bevat, welke kiem door de zonnewarmte tot ontwikkeling komt werd gesymboliseerd door een *slang, die een ei uitbraakte.* De actieve en passieve teelkracht der natuur werd voorgesteld door een *kruis met een handvat*, een imitatie van den lingam, en de voortdurende omwenteling der zon door een *cirkelvormig omgekrulde slang, die zich in den staart bijt*, Een aantal andere allegorische afbeeldingen maakten dezen tempel tot een waren mikrokosmos.

De priesters, die den candidaat in twee rijen geschaard ontvingen, waren evenzoo met allerlei geheimzinnige sieraden bekleed. Aan hun hoofd zat de fakkeldrager, die een *vaas*, in den vorm van een schip, waaruit een heldere vlam opsteeg, in zijn handen hield. Zij was het beeld der *zon*, die haar licht over het heelal verspreidt. Op hem volgde de altaardrager, de levende voorstelling der *maan.* Een derde vertoonde de kenmerken van Mercurius, den *palmtak* met gouden bladeren en den *slangenstaf* waardoor de *logos*, de goddelijke stem, werd gesymboliseerd. Een vierde droeg de *han*

van gerechtigheid en een *vaas*, in den vorm eener vrouwenborst, zinnebeelden die betrekking hadden op het oordeel der zielen en op den melkweg, die deze te volgen hadden, om terug te keeren tot haren eersten oorsprong, het ongeschapen licht. Voorts zag men er de mystieke *wan* en een *vaas vol water*, beide zinspelingen op de zuiveringen, die de zielen moesten ondergaan, alvorens tot het verblijf der goden te worden toegelaten.

De heilige *zeef*, door de openingen waarvan de zielen werden gezift, beduidde de inwijding en de *cistus* of heilige korf was niets anders dan de yoni, waarin een lingam rustte en waardoor de actieve en passieve vruchtbaarmakende kracht der aarde beide gesymboliseerd werden. Het heelal, omgeven door den dierenriem, werd ten slotte nogmaals voorgesteld door een vaas waaromheen zich een slang wond en die naar haren eivorm *canope* heette [1]).

Van de inwijding in de Indische mysteriën geeft Arthur Lillie [2]) de volgende beschrijving:

At eight years of age the child girded on the sacred cord. For »»the Fellow craft-degree of the

---

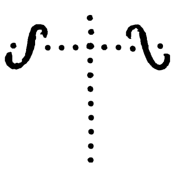
1) Verg. Geschiedenis der vrijmetselarij en der geheime genootschappen van vroegeren en lateren tijd. Naar het Fransch van F. T. B. Clavel blz. 307 vlg.

2) The popular life of Buddha, blz. 154.

Mason"" as Mr. Maćkenzie calls it, the disciple, »»was led into a gloomy cavern, in which the aporrheta were to be displayed to him. Here a striking similarity to the Masonic system may be found."" Three chief officers or hierophants »»are seated in the east, west and south, attended by their respective subordinates. After an invocation to the sun, an oath was demanded of the aspirant to the effect of implicit obedience to superiors, purity of body, and inviolable secrecy. Water was then sprinkled over him, he was deprived of his sandals or shoes and was made to circumambulate the cavern thrice with the sun. Suitable adresses were then made to him, after which he was conducted through seven ranges of caverns in utter darkness and the lamentations of Mâhadevî or the great goddess for the loss of Siva, similar to the wailings of Isis for Osivis were imitated. After a number of impressive ceremonies the initiate was suddenly admitted into an apartment of dazzling light, redolent with perfume and radiant with all the gorgeous beauty of the Indian clime alike in flowers, perfumes and gems. This represented the Hindu paradise, the acme of all earthly bliss. This was supposed to constitute the regeneration of the candidate, and he was now invested with the white

robe and the tiara. A peculiar cross was marked on his forehead, and the Tau cross on his breast; upon which he was instructed in the peculiar signs, tokens, and doctrines of his order. He was presented with the sacred girdle, the magical black stone, the talismanic jewel for his breast and the serpent stone which guaranteed him from the effects of poison. Finally he was given the sacred word A. U. M."" 1).

Een dergelijk kruis wordt, volgens den heer de Cl. in Windesi en Wandamen over voorhoofd, neus en wangen der ingewijden aangebracht en wordt *Toi* genoemd 2).

Er is nog een bijzonderheid waarop ik wijzen wil, ten bewijze dat de dienst der tempels in Nieuw-

1) Deze mysteriën waren vermoedelijk oorspronkelijk een dramatische voorstelling van den strijd door Buddha met Mara gevoerd, maar ontaardden langzamerhand overal in potsenmakerijen en toovenarijen.

2) Verg. de afbeelding op blz. 32 fig. 9 van het meer genoemde werk van de Clercq en Schmeltz.

Guinea niets te maken had met vooroudrendienst. Nimmer is daarin door eenig reiziger een schedel aangetroffen, terwijl die in de woningen terstond in het gezicht vallen. Hieruit blijkt duidelijk, dat de schedelvereering en de vervaardiging van poppen, waarin schedels geplaatst worden, verband houden met de vereering van de geesten der afgestorvenen en de aan deze te brengen zoenoffers en niet met den tempeldienst. Het koppensnellen geschiedt dan ook allereerst en vooral ter erlanging van zoenoffers voor verslagen stamgenooten. De geesten van verslagen bloed- of stamverwanten worden verondersteld geen rust te kunnen vinden, zoolang geen zoenoffer voor hun dood gebracht is. Hoe hooger in aanzien de overledene was, des te grooter het aantal slachtoffers, dat aan de rust van zijn ziel wordt gewijd. Bij stammen, die op een lagen trap van beschaving staan, voortdurend met hunne buren in oorlog en dus aan het dooden hunner natuurgenooten gewoon zijn, spreekt het als 't ware van zelf dat aan menschenoffers de voorkeur wordt gegeven. Later komen daarvoor dierenoffers in de plaats, hetzij buffels, runderen, varkens of schildpadden en andere waterdieren, naar gelang de stam een landbouwend of zeevarend volk is. Op Nieuw-Guinea zag ik geheele

rissen schildpadschedels in de woningen opgehangen, in de bovenlanden van Borneo daarentegen varkenskoppen. De gewoonte, om menschenoffers te brengen, zal echter steeds slechts trapsgewijze verdwijnen en nu en dan, vooral in tijden van nood, zal het noodig geacht worden nog eens een mensch te dooden, tot verzoening der vertoornde geesten.

Deze offers, ter eere der geesten van de afgestorvenen, gaven aanleiding tot kostbare feesten, en soms werden de uitgaven daarvoor zoodanig opgevoerd, dat zij den gastheer ruineerden. Bekend vooral zijn de doodenfeesten der Lampongers en Menadoreezen. Bij eerstgenoemden placht men het aantal geslachte buffels openlijk af te roepen, en ik herinner mij nog levendig, uit vertrouwelijke gesprekken, hoe de zoon zich door een schuld bezwaard gevoelde, zoolang dit offerfeest voor de schim van zijn vader niet gevierd was.

Genoeg dunkt mij, om te bewijzen dat animisme en eeredienst niet met elkaar verward mogen worden. Iets anders was de aanbidding van gepersonifieerde natuurkrachten als goden, iets anders de vereering der nagedachtenis van de afgestorvenen en het brengen van offers voor de rust hunner zielen. Het laatste was en bleef, bij

Buddhisten en Brahmanen, steeds een der uitingen van den godsdienst in het huiselijk leven, maar trad nimmer daarvoor in de plaats.

Voor die geesten werden in de woningen offernisjes of geestenhuisjes geplaatst, ter aanbieding der offeranden. Later, toen de oude goden in discrediet geraakt waren en nog slechts ter sluiks werden aangebeden, verwarde men deze offerkastjes met de tempels van den eigenlijken eeredienst.

De Papu's meenen de geest of ziel van den afgestorvene, door zekere ceremoniën, te kunnen overhalen zich in de voor hem vervaardigde pop te vestigen. Aan die beelden brengen zij offeranden; zij roepen hen aan en smeeken om hunne bescherming en hulp. Daarin is niets vreemds; zelfs godsdiensten, die op den naam van hoog beschaafd aanspraak maken, kennen de voorspraak en bescherming van heiligen, en geven aan de beelden dier afgestorvenen zelfs een plaats in hunne bedehuizen. Daarom zal het echter bij niemand opkomen hun eeredienst een heiligen- of voorvaderendienst te noemen.

Intusschen zijn de monniken en priesters, die de vuren op de altaren der tempels van Nieuw-Guinea brandende hielden, verdwenen. Zij werden gedood en verjaagd, door de dweepzieke volgelin-

gen van den profeet van Mekka. Het gelukte dezen echter niet het weerbarstig ras der Papu's te bekeeren. Waren deze kroesharige Heidenen ook niet als door Allah zelven gemerkt en aangewezen, om den waren geloovigen als slaven en bijzitten te dienen [1]).

Hoe dit ook zij, van uit de naburige geïslamiseerde eilanden werden, van toen af, geregelde slavenjachten naar Nieuw-Guinea georganiseerd. Trad er nu en dan, voor die ongelukkigen, eens een periode van rust in, dan haastten zij zich de verbrande en vernielde tempels hunner goden te herbouwen, maar geen priester of monnik leidde er meer den dienst, en niemand was in staat hunne jongelingen in den ouden godsdienst te onderwijzen. Toch hielden deze vast aan de gewoonte, om in den tempel bijeen te komen en werd de oude eeredienst zooveel doenlijk in stand gehouden. En zoo staan daar thans de koud geworden altaren als de stomme getuigen van het verleden.

Wie zal nieuw vuur ontsteken in die ontzielde godshuizen? Wie nieuwe bezieling brengen in die doode vormen?

Is het Christendom daartoe in staat?

---

1) Geloovigen mogen, volgens de leer van den Islam, niet tot de rol van slaven of bijzitten vernederd worden.

Zonder twijfel. Mits het geen Westersche kerkleer naar het Oosten wil brengen, maar de zuivere en eenvoudige leer van den stichter van den godsdienst der liefde, die het land doorging goeddoende en predikende het koninkrijk Gods.

Allerlei verschijnselen wijzen op een vernieuwing van den geest des Christendoms in Europa. Kerkelijke boeien worden verbroken en men keert terug tot het altruïsme en den broederzin, die de oudste vereenigingen van Christenen kenmerkten.

Een godsdienst, die zich aldus verjongt, heeft niet uitgediend, maar geeft teeken van onverflauwde levenskracht.

Zoo opgevat, ademt het Christendom denzelfden geest van barmhartigheid, als het zuiver Buddhisme en zullen Christen-zendelingen, bij hunne prediking in het Oosten, de schoonste aanknoopingspunten vinden in de Buddhistische elementen, die daar nog voortleven. Men onderschatte toch de opvoedende kracht van dien godsdienst niet. Terecht werd daarop de aandacht gevestigd, door de vertegenwoordigers van het Buddhisme, op het onlangs te Chicago gehouden Congres der godsdiensten [1]).

1) Zie het verslag van F. W. N. Hugenholtz in de N. Rotterd. Courant van 1 Oct. 1893, 2e blad, A.

De afgevaardigde van Bombay begroette aldaar zijn gehoor als broeders en zusters en verklaarde er trotsch op te zijn een godsdienst te belijden in welks gewijde taal het woord *uitsluiting* onvertaalbaar is en deel uit te maken van een volk, dat een schuilplaats had verleend aan de vervolgden van alle godsdiensten en natiën.

Zijn ambtgenoot Dharmapala van Ceilon bracht de goede wenschen over van 475 millioen Buddhisten en sprak aldus:

»Ik breng u den zegen en den vrede van den stichter van dien godsdienst, die zoovele eeuwen in Azië heeft geheerscht, die Azië zacht heeft gemaakt en nog heden, in de vier en twintigste eeuw van zijn bestaan, de voornaamste godsdienst is des lands. Dit parlement is niet dan de herhaling van het geestelijk hoogtepunt, door de Indische Buddhisten, één en twintig eeuwen geleden bereikt. Te dien tijde vergaderde Açoka, de groote koning, in de stad Batma, duizend geleerden, die zeven maanden bijeen bleven. De korte inhoud van hun besluiten werd, in steen gegraveerd, verspreid over geheel het Indische schiereiland en de toen bekende aarde. Daarna zond de groote koning de nederige onderwijzers, de zachtmoedige leerlingen van Buddha uit, in het kleed, dat gij

op dit platform kunt zien, om de wereld te onderrichten. In dat eenvoudige kleed trokken zij over de diepe rivieren, over de Himalaya's, naar de vlakten van Mongolië en China en de schoone verafgelegen eilanden en de invloed van dat congres, één en twintig eeuwen geleden, is tot heden een levende macht, daar gij overal in Azië zachtheid ontmoet. Ga naar welk Buddhistisch land gij wilt, nergens zult gij zooveel gezond mededoogen, zooveel verdraagzaamheid vinden als daar".

Die woorden gelden ook voor onzen archipel. Ook daar is zachtheid en toegevendheid nog de hoofdkaraktertrek van meer dan één volksstam. Nog wordt Java bewoond door »het zachtste volk der aard".

Zal dat zoo blijven, dan hebben wij ons te herinneren dat de hoofdtaak van den guru, onder het régime van het Hinduïsme, bestaat in de godsdienstige opvoeding der inlandsche jeugd. Die opvoeding mag ons niet onverschillig zijn. Daarvan hangt te veel af, voor de toekomst van gezach in Indië. Onderwijs. dat panacée van onze eeuw, is goed, maar opvoeding is meer.

Caveant cousules!

Uitgaven van E. J. BRILL te Leiden:

Boerlage, J. G., Handleiding voor de kennis der Flora van Nederlandsch-Indië. Dl, II. Dicotyledones gamopetalae. 1e Stuk: Inferae-Heteromerae. Fam. LXVII. Caprifolicae-Fam. LXXXII Styracaceae. 1891. 8° . . . . *f* 3.20

Büttikofer, J., Reisebilder aus Liberia. Resultate geographischer, naturwissenschaftlicher und ethnographischer Untersuchungen während der Jahre 1879—1882 und 1886—1887. 1890. 2. Bde. Mit Karten, Lichtdruck- und chromolitographischen Tafeln, nebst zahlreichen Textillustrationen. gr. in-8° . . . . *f* 12.—

In original Leinwandbänden . . . . *f* 14.—

Caland, W., Altindischer Ahnencult. Das Çrāddha nach den verschiedenen Schulen mit Benutzung handschriftlicher Quellen dargestellt. 1893. 8° . . . . *f* 4.50

Ergebnisse (Zoölogische) einer Reise in Niederländisch Ost-Indien, Herausgegeben von Max Weber. gr. in-8°. Bd. I—III[1] m. 71 *schwarz.* u. *col. Tafeln* u. 30 *Zincograph.* *f* 60.—

Groneman, J., In den Kĕdáton te Jogjåkártå. Oepåtjårå, Ampilan en Tooneeldansen. Met fotogrammen van Cephas. 1888. Tekst 8°. Atlas fol.-oblong (17 pl.).

Pracht-editie. *In verguld rood linnen stempelband.* . . . *f* 40.—

Gewone editie. *In groen linnen stempelband* . . . . . . *f* 25.—

Groot, J. J. M. de, The religious system of China its ancient forms, evolution, history and present aspect. Manners, customs and social institutions connected therewith.

Volume I. Book I. Disposal of the dead.

Part I. Funeral rites.

" II. The ideas of resurrection.

1892. (*Frontispiece. XXIV,* 360. 10 *phototypical plates and* 23 *zincographical clichés in the text*). gr. in-8° . . . . *f* 7.20

LEIDEN, BOEKDRUKKERIJ VAN E. J. BRILL.